RAGIP PAŞA
2276

محمود اسعد

خزینهٔ جلیلهٔ مالیه حقوق مشاوری

دین اسلام

« اسلامیتك باشلوجه قواعد اساسیهٔ اعتقادیه‌سی »
« حقنده معلومات مجمله »

تمثیل ثانی

ممثلی :
کتابجی آراکل

خدمت غزته‌سنه درج اولندقدن صکره - معارف نظارت جلیله‌سنك فی ۲۶ ذی الحجه سنه ۳۱۳ و فی ۲۷ مایس سنه ۳۱۲ تاریخلو و ۱۷۱ نومرولی رخصتنامه‌سیله اقدام مطبعه‌سنده طبع اولنمشدر .

۱۳۱۴

R.Y
2627

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
RACIP PAŞA KÜTÜPHANESİ
MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: 2276

راغب پاشا کتبخانه‌سی
عدد ۷۹۵

محمود اسعد

ازمیر بدایت محکمه‌سی رئیس اولی [*]

دین اسلام

﴿ اسلامیتك باشلوجه قواعد اساسیهٔ اعتقادیه‌سی ﴾
﴿ حقنده معلومات مجمله ﴾

تمثیل ثانی

صاحب و ناشری :
کتابجی آراکل

معارف نظارت جلیله‌سنك
...مت غزته‌سنه درج اولندقدن صکره –
۲۶ ذی الحجه سنه ۳۱۳ و فی ۲۷ مایس سنه ۳۱۲ تاریخلو و ۱۷۱
...رولی رخصتنامه‌سیله اسکی ضبطیه جاده‌سنده ۶۱ نومرولی مطبعه‌ده
طبع اولنمشدر.

۱۳۱۴

[*] الیوم خزینهٔ جلیلهٔ مالیه حقوق مشاوری

اخطار مهم

اجزای كلامی تفریق وَطوراق محللریله درجه‌لرینی تعیین ایچون السنهٔ سائره‌ده شو درت اشارت استعمال اولونور. بری: (،) درکه «ویرگول»، ایکنجیسی: (؛) درکه «پوآن ویرگول»، اوچنجیسی: (:) درکه «دوپوآن»، دردنجیسی: (.) درکه «پوآن» نامل‌ریله معروفدر. بواشارتلر، لسان عثمانی ایچون دخی قبول اولونوب اکثر آثار جدیده‌ده استعمال ایدلمکده‌در.

بو اشارتلره، خدمتلرینه وَمقام استعماللرینه گوره بعض ارباب قلم طرفندن سائر بعض مناسب اسملرده ویرلمش ایسه‌ده بز بوراده اکثر محررلرمزله حروفات دوکه‌جیلری، کتابجیلر، مرتبلر وَمطبعه‌لرك سائر عمله‌لرنجه اڭ زیاده مستعمل وَمعروف اولان اسملری استعمال ایتدك.

«ویرگول» ایله «دوپوآن»ڭ طوراق درجه‌لری پك جزئی یعنی برگوز آچوب قاپایه‌جق قدردر. «پوآن ویرگول»ڭ طوراغی دها زیاده‌جه‌در. «پوآن»ڭكی ده بوندن زیاده‌جه‌در. آنجق لسان عثمانیده اوبله برطوراق وَتفریق محلی دها واردرکه بونلرك هیچ بری او خدمتی ادا ایده‌مز. اوگبی محللر، یا ویرگول ایله گچشدیرلمکده، یاخود بتون بتون اشارتسز براقلمقده‌در. بوایسه زیرده ایراد اولنان مثاللردن مستبان اوله‌جغی وجه ایله اوقویانڭ ذهننی تشویش، معنانی اخلال، طوراق حقنی قسماً وَیا کاملاً غائب ایتمك گبی محذورلردن خالی دگلدر. بناءً علیه اوگبی محللر ایچون آیری براشارتڭ لزومی حس ایدلمشدر.

واقعا او یولده عباره‌لرك سیاق و سباقندن درحال معنایه انتقال ایده‌بیلن ارباب وقوف، بونڭ لزومندن مستغنی اوله‌بیلیرلر؛ لكن اوقومغه وَمعنی چیقارمغه یكی باشلایان اطفال عثمانیه وَسائر مبتدیلر ایچون حال بتون بتون باشقه‌در. آنلر، درست اوقومق، طوراق محللرینی طانیمق ایچون یاردیمه، واسطه‌یه محتاجدرلر. ایشته اوگبی محللر ایچون آیری بر اشارتڭ احداثنه اڭ زیاده بزی سوق ایدن سبب، بوخصوص اولمشدر.

بو بابده معلمین وَمحررین کرامزدن چوغینڭ رأیلرینه دخی مراجعتمزده بوفکرمز تصویب بیورلمشدر. احداث اولونان اشارت ایسه «پوآنته ویرگول»ڭ عکسی دیمك اولان شو(؛) شکلدن عبارتدر. بونڭ نقطه‌سی بالعکس اوستنده اولماسنه گوره اسمی‌ده «ویرگول پوآن» تسمیه‌سی مناسب گورلمشدر.

بونڭ طوراق درجه‌سی ایسه صانکه «پوان ویرگول» قدردر. بواشارتڭ

تعمیم ایدنجه‌یه قدر وساطت عاجزی ایله نشر ایدیله‌جك آثارده استعمال اولونه‌جغی كبی اشبو مخطره‌ده او اثرلرك باشلرنده بولونه‌جقدر.

مثال: انسان، كامل، فاضل، عاقل، منصف، خیرخواه اولمالیدر.

بومثالده «انسان» لفظی «مبتدا» وَ«مُسْنَدٌ اِلَیْه» در. «كامل»، «فاضل» وَسائر صفتلرده «خبر» وَ«مُسْنَدْ» درلر. بوراده مذكور اشارتك یرینه «ویرگول» قونولسه، هم «مسند الیه» ایله «مسند» بربرینه قارشمش اولور، همده طوراق حق قسماً غائب ایدلمش بولونور. اشارتسز گچیلسه، اوحالده‌ده «كامل» لفظی، «انسان» لفظنك صفتی ظن اولونه‌رق «انسانِ كامل» اوقونمق وَبناءً علیه «كامل انسان» آكلاشلمق احتمالی واردر.

مثال دیگر: جناب حق، سبزه‌لری، میوه‌لری، مباح حیواناتی وَهرنوع ارزاق انسانه نفقه اولمق اوزره خلق بیورمشدر.

بومثالده‌ده «جناب حق» تعبیرینك اوكنده‌كی یكی اشارتك یرینه «ویرگول» قونولسه، گرچه ذهنی چوقلق تشویش وَمعنایی اخلال ایتمز. لكن طوراق حق قسماً غائب ایدلمش اولور. اشارتسز براقلسه هم طوراق حق كاملاً غائب ایدلمش اولور. همده «جناب حق» تعبیریله «سبزه‌لری» لفظی بربرینك مضاف وَمضاف الیهی ظن اولونه‌رق اویولده آكلاشیلق احتمالی واردر.

«خلقت عالم نه‌در؟» سؤالنك جوابی اولان شو آتیده‌كی مثالده دخی مذكور اشارتك درجهٔ لزومی دها زیاده گوروله‌جكدر:

جناب حقك، یری، گوگی، انسانلری، حیوانلری، اوتلری، آغاجلری، الحاصل عالمده گورولن وَگوروله‌مه‌ین سائر شیلری یوقدن وار ایتمه‌سیدر.

بومثالده جملهٔ اصلیه‌نك برقسمی اولان «جناب حقك» اوكنه ویرگول اشارتی قونولسه متممات جمله‌دن بری بولونان «یری» لفظیله سائر متممات آره‌سنده‌كی ارتباط بوزولور، جملهٔ اصلیه‌یه قاریشیر. بوندن باشقه طوراق درجه‌سیده حقیله ادا ایدلمش اولماز. اشارتسز براقیلسه، او حالده‌ده «جناب حقك یری» تعبیرندن ایكی اوكجه اضافت معناسی ذهنه تبادر ایدر.

ناجی آراكل

افادهٔ مخصوصه

لیورپول جماعت جدیدهٔ اسلامیه‌سنك رئیس فضائلنهادی طرفندن موقع انتشاره وضع ایدیلن اشبو كتاب فوائد نصابك اصلی، غربلیلر بیننده وَبالخاصه انكلتره عالمنده نصل براشتهار واعتباره نائل اولدیسه ترجمه‌سی دخی شرقلیلر بیننده اویله بررغبت عامه‌یه مظهر اولمشدر.

هرصحیفه‌سنده نیجه حقایق عالیه مكنوز اولان بو رساله‌نك اصلی، ایكی سنه ظرفنده اوچ كره طبع و تمثیله محتاج اولدیغی كبی ترجمه‌سی دخی برسنه‌یی كچمكسزین طبع ثانی‌یه لزوم كوسترمشدر.

بو اثرده هرنه مزیت وار ایسه جمله‌سی، محرری اولان ذات عالیقدره عائددر؛ مترجمه عائد اولان جهتی، حین ترجمه‌ده الفاظك مقابللرینی تحری وَاصطلاحات شرعیه‌یی انتخاب خصوصنده الندن كلدیكی مرتبه صرف مساعی ایتمسیدر.

اشبو ترجمه‌نك طبع ونشرندن صوكره رساله‌نك السنهٔ سائره‌ده اولان ترجمه‌لری مشاهده ایدلدی. بونلرده بعض مسامحه‌لر ایقاع ایدلدیكی آكلاشیلدی. حتی بومسامحه‌لر سببیله عفوی ناقابل خطالر

میدانه کتیردیکی وَ نابجا بعض اعتراضاته سببیت ویردیکی مع التأسف کورلدی.

ازجمله مؤلفڭ «جبریه» مذهبنڭ اسلامیتده مقبول اولمادیغنی بیان صره‌سنده استعمال ایتدیکی Fatalism کلمه‌سنی هندلی بر مترجم: «قدر و خیروشر» دیه ترجمه ایتمکله نه بویوك بر خطایه دوشمش وَمؤلفی نه قدر آغیر بر مسئولیت آلتنده براقمشدر!

الڭ غریبی، مؤلفڭ، اثرنده قرآن کریمدن اقتباس ایتدیکی آیات جلیله‌یی انکلیزلره آکلاتمق ایچون انکلیزجه‌یه ترجمه ایتمکه مجبور اولدیغی حالده مؤخراً اثری عربجه‌یه ترجمه ایدن هندلی مترجمڭ، بونلری کندی بیلدیکی کبی بر عربجه‌یه ترجمه ایتمسی وَمن عند نفسه یازدیغی عباره‌یی آیت کریمه اولمق اوزره کوسترمسیدر. البته بونی هر کیم مطالعه ایدرسه مصحف شریفده بویله بر آیت موجود اولمادیغندن مترجمڭ خطاسنی درخاطر ایتمیه‌رك مؤلفڭ قرآنه افترا ایلدیکنی حکمده ذره قدر تردد کوسترمز.

رساله‌نڭ ترجمه‌لری ایچنده الڭ زیاده شایان اعتماد وَ وثوق اولانی، سوریه‌لی «سلیم» افندی طرفندن عربجه‌یه ایدیلن ترجمه‌در، که «احمد ابن عباس زهری» طرفندن تهذیب و تنقیح ایدلمشدر. مومی الیهمانڭ ترجمه‌سندن، هرایکی لسانڭ مزایاسنه وقوف واطلاعلری مستبان اولیور. هندلی مترجمڭ خطالری بونده مشاهده ایدلمیور. فی الحقیقه بو دخی Fatalism کلمه‌سنی: «قدریه» دیه ترجمه ایده‌رك لفظی، معناسنڭ نقیضنده استعمال ایتمش وَ «قدر وخیر وشر»

معناسی آکلاشلمامق ایچون: «قدریه، عبد کندی فعلنڭ خالقی اولدیغنه قائل اولانلر وَکفر ومعاصی‌یی جناب حقڭ تقدیرینه عطف ایتمه‌ینلردر» دیه تفسیر ایلمش ایسه‌ده هیچ اولمازسه قدرڭ انکاری کبی بر ورطه‌یه کرفتار اولمامشدر.

ترجمهٔ عاجزانه‌مڭ سهو وخطادن بالکلیه عاری اولدیغنی ادعا ایده‌مم. امور عادیه‌دن اولمایان بویله بر امر مهمده حسب البشریه خطا وسهو وقوعی هر حالده ملحوظدر. بویله بر خطایه اطلاع ایدن ارباب مطالعه‌دن عفونی دکل، تصحیح واخطارینی تمنی ایدرم. بزه الیمزدن کلدیکی مرتبه جهد وغیرتی دریغ ایتمدك. توفیق ایسه جناب حقدندر.

محمود اسعد

مؤلفك ترجمهٔ حالی

مؤلف، انکلیز، اسمی: «عبدالله ویلیام کویلیام» افندی‌در. لیورپول شهری محکمهٔ عالیه‌سی نزدنده دعوی وکالتی ایله اشتغال ایتمکده‌در. سنی اللی اوچ راده‌لرنده اولوب نحیف الجسم و اورته بویلی‌در. متعدد مخدوم وکریمه‌لری واردر. بونلردن بری: اون آلتی یاشنده و «احمد بك» اسمنده‌در؛ دیکر بری: اون اوچ یاشنده‌در؛ بونك اسمی‌ده «بلال» در. عبدالله افندی، اولجه «وسلیان» مذهبی اربابندن اولوب بر وقتلر مذهبداشلرینه واعظلك ایدردی. ریا- ضیاتده ید طولاسی واردر. ۱۸۸۳ سال میلادیسنده شدتلی بر مرضه دوچار اوله‌رق بر سنه‌یه قریب برمدت اسیر فراش اولمسی اوزرینه اطبا طرفندن تبدیل هوا ایچون اسپانیانك جنوب جهتنه کیتمسی توصیه ایدلدی. جبل‌طارقه وبعده طنجه‌یه عزیمت و برمدت اوراده اقامت ایتدی. طنجه‌ده بولوندیغی مدتجه برطرفدن شریعت غرای اسلامیه‌نك محسناتنی و مسلمانلرك خلوص وصفوتنی مشاهده، دیکر طرفدن عقائد اسلامیه‌یی تعلم ایدیوردی. اسلامیت حقنده علمی آرتدقجه رغبتی دخی تزاید ایلدی. انکلتره‌یه عودتنده قرآن عظیم الشانك انکلیزجه ترجمه‌سنی تدبر واذعان ایله مطالعه ایتدیکی کبی،

اسلامیته متعلق النه کچن کتابلری دخی نظر تدقیقدن کچیرمکده دوام ایلدی. نتیجه‌سنده، دین اسلامك شك و ارتیابدن عاری بر دین اولدیغنه علم یقین حاصل ایتدی. بونك اوزرینه دین اسلامی قبولده استعجال کوسترمیه‌رك ادیان سائره حقنده دخی بحث وانتقاده قو- یولدی؛ ادیان مذکوره‌یه وقوفی تزاید ایتدکجه دین اسلامك یکانه دین حق اولدیغنه ایمانی تقوی ایتدی.

دین اسلامی قبوله کندنجه قرار ویرمش ایسه‌ده کثیر العائله اولوب مشغولیتی دخی مهم اولدیغندن مقصودینه موفقیتده مشکلات کوریوردی. نیتنی اعز احبابنه اعلام ایتدیکنده «عقیدهٔ تثلیثدن ابا ایدیور ایسه نصارادن موحد اولان فرقه‌نك مذهبنی قبول ایلسی» کندینه توصیه اولوندی؛ فقط مومی الیه بونی‌ده قبول ایتمیه‌رك طریق توحیدك نصفنده قاله‌میه‌جغنی و کندیسنه نصرانیتی قطعیاً ترك ایتمك لازم کلدیکنی سویلدی؛ دین اسلام ایله تشرف ایتمکه قرار ویردی.

ایشته بوندن یدی سنه اول نصرانیتی ترك ایله اسلامیتی قبول ایتدیکنی عائله واقرباسنه افشا و کلمهٔ شهادتی علناً اتیان ایتدیکنده قبیله‌سی، اول امرده آنکله مزاح ایتمکه قالقشمش و جنتنه مبتلا اولدیغنی ادعا ایتمش ایسه‌لرده مومی الیه آنلرك استخفافنه ذره قدر اهمیت ویرمیه‌رك او وقتدن اعتباراً قواعد اسلامیه‌یه مطابق صو- رتده تعیشه و وطنداشلرینی دین حقه دعوته مبادرت ایتدی.

بعض ذوات، هدایت سبحانیه ایله مومی الیهك دعوتنه اجابت

ایلدکلری کبی الحالة هذه توحیده دعوت وَ امر بالمعروف وَ نهی عن المنکر له اشتغال ایتمکده‌در. دعوتنه اجابت ایدنلر تکثر ایتدکدن صوکره صلوات خمسه، صلاة جمعه وَ عیدینی ادا ایچون بر مسجد شریف اتخاذ ایتدکلری کبی بری ارکك، دیکری قیز چوجقلرینه مخصوص ایکی اسلام مکتبی تأسیس ایلدیلر [١]. الحالة هذه منتظم بر هیئتلری، متعدد خطیبلری امام وَ مؤذنلری، رئیس وَاعضالری وَحافظ کتبلری واردر. سنه‌ده برکره هیئت عمومیه‌لری اجتماع وَ مأمورلرینی بالانتخاب تعیین ایدرلر. مومی الیهك کیفیت اهتداسی واصل سمع عالیٔ حضرت خلافتپناهی اولمغله لطفاً درسعادته دعوت وَ التفات جهاندرجات ملوکانه ایله تلطیف بیورلمشدر. مومی‌الیه، کرك درسعادته اثنای عزیمتنده اوغرادیغی ازمیر شهرنده، وَ کرك درسعادتده بولندیغی مدتجه اخوان دین طرفندن حقنده، تبریکات و تعظیمات اجرا ایدلمش وَ بعده وطنی بولنان لیورپوله عودت ایدرك وظیفهٔ دینیه‌سنی ایفایه دوام ایتمکده بولونمشدر.

[١] بو مکتبلر خارجدن اجرتله کوندریله‌جك اسلام اطفالنه دخی کشاده‌در.

برنجی طبعنده مندرج افادهٔ مخصوصه

لیورپول جمعیت اسلامیه‌سی رئیس فضیلتمندی عبدالله کویلیام افندی طرفندن نشر حقیقت وَ اعلاء کلمة‌الله مقصد دیانتکارانه‌سیله وقوعه کلن تشبثات وَ نشریاتدن، کل یوم بحث اولنمقده‌در. فاضل مومی‌الیه طرفندن «هلال» [١] وَ «عالم اسلامی» [٢] نامیله نشر ایدلمکده اولان ایکی رسالهٔ موقوته‌دن ماعدا دین اسلامك حقیقتندن، اسلامیتك عالمده سبب و کیفیت انتشارندن، خلافکیران طرفندن اسلامیت وَ اسلامیان علیهنده لغرض نشر ایدیله‌کلن افکار سخیفه‌نك رد وجرحندن باحث اولمق اوزره آرا صره مستقل کتب

[١] The Crescent.

[٢] The Islamic World.

ورسائل دخی تألیف ونشر ایدلمکده‌در. ایلروده
بونلرك مندرجاتنه دائر بعض معلومات اعطا ایدیله‌
جکدر. بو آثار نافعه‌دن بری عقائد اسلامیه‌یه دائر
اولان رساله‌در [١]. البته انکلیزجه‌دن بشقه برلسانه
آشنا اولمیان بر جمعیت جدیدۀ اسلامیه‌یه، قواعد دینیه
ومسائل اعتقادیه‌یی تعلیم ایچون بویله برکتابك هر
شیدن اول لزومی بدیهی اولدیغی مطالعه‌سنه مبنی بو
جمعیت محترمه‌نك رئیسی اولان ذات، اك اول بو اثری
اقوام غربیه‌نك وعلی الخصوص کندی وطنداشلرینك
انظار دقتلرینه وضع ایلمشدر. حتی مقدمه‌سندن آکلا‌
شلدیغی وجهله بو رساله، عبدالله افندی طرفندن
فضائل مالانهایۀ اسلامیه‌یه دائر ایراد ایدیلن ایلك
تقریرلرك تحریرندن بشقه برشی دکلدر.

محرر نحریر، بو کتاب فوائد نصابی اطراف
واکنافدن کوردیکی ترغیبات وتشویقات اوزرینه

[١] The Faith of Islam .

میدان انتشاره قویمش وشوق ورغبتك تزایدی، بر
مدت قلیله ظرفنده ایکنجی واوچنجی تمثیللرینی دخی
حصوله کتیرمشدر. هرطبعك مقدمه‌سی، افکار اسلا‌
میه‌نك غربلیلر اوزرینه اجرا ایتدیکی سلسلۀ ترقیاتی
کوسترمکده‌در.

بو رسالۀ شریفه «دین اسلام، اسلامیتك باشلیجه
قواعد اساسیۀ اعتقادیه‌سی حقنده معلومات مجمله» عنوا‌
نیله معنون وبالاسی قرآن عظیم الشانك یوز طقوزنجی
سورۀ جلیله‌سنك ترجمه‌سی ایله موشحدر.

رسالۀ مذکوره‌نك مطالعه‌سی موجب استفاده
اولدیغندن بر خدمت مفتخره اولمق اوزره ترجمه‌سنی
انظار اولی الابصاره عرضه ابتدار ایلدم. مقصد
عاجزانه‌م، مجرد بر وظیفۀ دینیه ایفاسندن عبارت
اولدیغندن تصادف ایدیله‌جك نواقصك حسن نیتمه
باغشلانه‌جغندن امید وارم.

محمود اسعد

ازمیر سنه ١٣١١

مؤلفك نسخه‌سنده کوریلن:

﴿ برنجی طبعك مقدمه‌سی ﴾

شو رساله‌ٔ صغیره‌نك حاوی اولدیغی مواد، اول امرده لیور-
پولده «وه‌رنون هال» ده ایراد ایدیلن اوچ نطقك اساسنی تشکیل
ایتمکده ایدی. اخوان دیندن بعض محررلر بو نطقلرك بر رساله
شکلنده طبع ونشرینی اخطار ایتدیلر. شو قدرکه بو نطقلرده یالکز
بعض اشارتلرك مخطره شکلنده ضبط وتحریریله اکتفا اولوندیغندن
مواد مذکوره‌نك یکیدن شمدیکی شکل اوزرینه تحریری مناسب
کورلدی. بو اثرك الك مشکل جهتی، عقائد مسلمینی غایت موثوق
ومعتمد اولمقله برابر ممکن مرتبه صغیر الحجم بر رساله‌یه علی طریق
الایجاز یرلشدیرمکدر. تطویل مقالدن احتراز ایله برابر کروه
مخالفین طرفندن دین اسلام علیهنده درمیان ایدیلن اعتراضاتك
ردی ودین اسلامك قواعد اساسیه‌سنك ممکن مرتبه آکلاشیله‌جق
واستفاده اولونه‌جق بر طرزده ضبط وتحریری ایله اکتفا اولنمشدر.

فی تموز سنه ١٨٨٩

٭٭

﴿ ایکنجی طبعك مقدمه‌سی ﴾

شو رساله‌ٔ صغیره‌نك سکز آیدن اقل بر مدت ظرفنده ٢٠٠٠
نسخه‌سنك صرف اولنمسی ودها زیاده نسخه‌لرینك متمادیاً طلب

ایدلمسی کبی نائل اولدیغی موفقیات عظیمه، تمثیل ثانیسنك میدان
انتشاره وضعنه لزوم کوسترمشدر. کتابی سراپا نظر تدقیق ومطا-
لعه‌دن کچیردم؛ هیئت اصلیه‌سندن بر سطرینك بیله تعدیلنه لزوم
کورمدم. مع هذا بعض جهتلرینی توسیع وایضاحه مساعد بولدم.

اشبو کتابك انظار عامه‌یه وضعی سببیله حصوله کلن سرعت
نشریات نافعه‌یه مثال اولمق اوزره مواد آتیه‌یی درج دیباجهٔ شکران
ایدرم:

اولاً: اسوچره، پترسبورغ، سیلان، پنجاب، قالکوته، بومبای،
لاهور وهندك جهات سائره‌سی، مصر ورانغون (بریتیش بورما)
کبی شهرلرده‌کی مسلمانلر طرفندن رساله‌ٔ مذکوره‌نك نسخه‌لرینك
ارسالنه دائر پك چوق مکتوبلر ورود ایتمکده‌در. ثانیاً: حشمتلو
انکلتره قرالیچه‌سی وهندستان ایمپراطوریچه‌سی حضرتلرینك
خاندانلرینه منسوب ذوات طرفندن وخدیو مصر جانبندن مطا-
لعه‌سنه رغبت بیورلمشدر. ثالثاً: السنهٔ مختلفه‌ده نشر اولنمق ایچون
احسان بیوریلان مساعده اوزرینه: عرب، بورمز، عجم، هند
لسانلرینه ترجمه ایدلمشدر. بن یالکز قرآن عظیم الشانك:

«نصرت ومعاونت آلهیه‌نك ورود ایتدیکی، شاهد فتح وظفرك
تجلی ایلدیکی زمانی یاد ایت! انسانلرك، دین حقه فوج فوج دخول
ایچون شتاب ایتدکلری مشهود اولان زمانی یاد ایت!»

مألنده‌کی آیت کریمه‌سیله معجزه اوله‌رق اولجه خبر ویریلن

زمانك تعجيلنـه شو برقاچ صحيفـه‌لك رساله‌نك معاونت ايده‌جكنی توفيقات صمدانيه‌دن اميد ايدرم.

ليورپول. فی ٢٩ ذی‌الحجه سنه ١٣٠٧
و فی ١٥ اغستوس سنه ١٧٩

﴿ اوچنجی طبعك مقدمه‌سی ﴾

اشبو اثرك ايكنجی دفعه موقع انتشاره وضع ايديلن ٥٠٠٠ نسخه‌سی، تماماً صرف اولنمش اولمغله اوچنجی طبعنه احتياج مس ايتديكی كبی؛ كتابمز تمثيل ثانيسندن صوكره خليفهٔ اسلاميان، سلطان عثمانيان افنديمز حضرتلرينك مصادف نظرگاه همايونلری اولمغله طبع جديدی ايچون ارادهٔ كرامتعادهٔ حضرت ظل‌اللهيلری دخی شرفصدور وتعلق بيورلمشدر.

بوندن بشقه سيه‌رراليونه، لاغوس وغربی آفريقانك اقسام سائره‌سی، اميد برونی، فيلپين آطه‌لری، چينده واقع هونغ قونغ، سبرياده واقع طوبولسق كبی بلاد بعيده‌دن كتابك نسخه‌لرينك ارسالنـه دائر مكتوبلر ورود ايتمكده‌در. وقوعبولان مساعده اوزرينه كتابمز: آلمان، بنغال، قاميل «هند جنوبی» لسانلرينه نقل وترجمه ايدلدی.

اشبو تمثيل ثالثده نسخهٔ اصليه‌نك هر سطرينی ابقا ايله برابر اكثر محللرنده اولجه ويرلمش اولان معلوماتی توسيع ايلدم. بنم

آرزوم كتابی اطناب ممل درجه‌سنه واردرمقسزين دين اسلامی ممكن اولديغی قدر مختصر ومفيد برصورتده ارائه ايتمكدر. اميد ايدرم،كه شو رساله‌جكم دين حق اولان دين اسلامه دائر معلومات صحيحه اخذينی تسهيل ايده‌جكدر.

ليورپول. مانچستر سوقاغی نومرو ١٥

فی ٣ رمضان سنه ١٣٠٩
و فی ٢ نيسان افرنجی سنه ١٨٩٢

دين اسلام

(وطنداشلرمزك اسلاميت حقنده‌كى مطالعه‌لرى)

١. — انكلتره حكومتنك زير اداره‌سنده نيجه ميليونلرله اهل اسلام بولونديغى حالده دين اسلامك حقيقتيله وقوعات تاريخيه‌سنك وتاريخ اسلامك على العموم انكلتره اهاليسنجه پك آز معلوم اولماسى غريب برشيدر. اهاليمزك بوبابده‌كى جهالت عظيمه‌سى بالسهوله اغفال اولنمه‌لرينه و دين اسلامه اعتقاد ايدنلر عليهنده‌كى تشويقاته قاپيلمه‌لرينه سبب اولیور. مجتمعاً يشامق، يكديكرينه فنالق ايتميه‌رك النده‌ن كلديكى قدر ايولك ايتمك، جمعيت بشريه‌نك بر وظيفه‌سى اولديغندن شو مسائل اجتماعيه حقنده نه قدر معلومات استحصال ايدلسه ينه تماماً ايفاى وظيفه ايدلمش اوله‌ماز.

انكلتره اهاليسنك قسم اعظمى طرفندن قبول ايديلن شو اعتقاددن دها عبث برشى تصور اولنه بيليرمى؟ كويا تابوت النبى چليكدن معمول وحجر مقناطيسى ايله «بين السماء والارض» [١] معلق ايمش! اشبو روايت ابلهفريبانه، اوقدر اسكى، اوقدر عموميت

[١] « Twiset earth and heaven ».

اوزره قبول ايدلمشدر، كه «شكسبير»ك بركلامندن مقتبس اولمق اوزره انكليزجه برضرب مثل حكمنه كيرمشدر.

شبهه‌سز شايان تأسف اولان بوكبى جهالتلردن قسم اعظمنك منشئى، مسلمانلرك عادات واعتقادات مذهبيه‌لرى حقنده‌كى نشريات غرضكارانه‌در. بواكاذيب، اهل صليب محارباتى زماننده رهابين طرفندن اوروپاده نشر ايدلمش ايدى؛ ارض مقدسى استرداد ايتمك مقصديله اجرا ايديلن سوقياته زير اداره‌لرنده‌كى اهالينك معاونتنى استحصال وغيرتلرينى تهييج ايچون آنلرك ساده‌دللكندن بووجهله استفاده ايدرلر ايدى؛ زمانمزده بيله اشبو دروغ آميز روايتلر، بعض جمعيتلر طرفندن موظف برطاقم منفعت پرستان واسطه‌سيله انكليز لسانى تكلم ايدن اقوام بيننده مصنع برصورتله نشر واشاعه ايدلمكده‌در. بواشخاص، عوام اهالينك نه قدر ساده دل اولدقلرينى پك اعلا بيليرلر وآنلرك كيسهٔ ثروتندن حصهٔ تمتعلرينى چيقارمق مقصديله جهالتلرندن استفاده ايدرلر.

بوسببدن صحائف آتيه‌ده اشبو نشريات كاذبه‌دن بعضلرينى تصحيحه ودين اسلامك حقيقتنى بيانه تشميرساق اهتمام ايتمه‌يى اقدم وظائفدن كوردك.

٢. — «داويد اوركوهارت» [١] طرفندن ١٨٣٩ سنهٔ افرنجيه‌سنده «فكر شرق» [٢] عنوانيله نشر ايديلن اثر بهترينده

[١] David Urquhart.

[٢] The spirit of the East.

جلد اولنك مدخلنده، دين اسلام حقنده بروجه زير موجز وَمفيد برفقره مندرجدر :

« اسلاميت، براعتقاد جديد تعليم ايتمز ؛ رهبانيتی قبول ايلمز ؛ ادارهٔ حكومته مداخله ايدن برهيئت روحانيه‌سی يوقدر . اهالی‌يه بر قانون عمومی احسان وَحكومت ايچون برقاعدهٔ اساسيه اعطا ايلمشدر . »

اوركوهارتك شو افادهٔ محققه‌سی، بر چوق ذوات طرفندن قبول اولنمشدر . پاغره‌و ، وامبری ، رولن‌سون ، ليارد ، رولاند ، ستانلی اوف آلدرنی ، دوشونسكی وَ دها بك چوق ذوات شوفكره اشتراك وَمآلنی تأييد ايتمشلردر . اقوام اسلاميه ايله مناسبات صميميه‌ده بولنان هر سياح، آنلرك لهنده برر شی سويله‌مشدر . مع هذا بريتانيای كبيرده افكار عموميه بونلردن متأثر اولمامش وَحقيقت حال، عموميت اوزره بيلنه‌مه‌مشدر ؛ چونكه انكليزجه تكلم ايدن اهالينك قسم اعظمی، فرق نصرانيه‌دن برينه تابع اولدقلرندن بوبابده عادتا قواعد مذهبيه‌نك بر اساسی اولمق اوزره تلقی ايلدكلری غير معقول برطاقم اعتقادات باطله‌يه وارث اولمشلر در. حتی « قانون ايساق تايلور » كبی آنكليقان كليساسنك اك معتبر برراهبی، بوماده حقنده‌كی محصول فكرينی وَاعتمادينی برجمعيت روحانيه‌ده بيانه جسارت ايتمكله دوچار تقبيح اولمشدر .

٣ . ـ « قانون ايساق تايلور » [١]، بونطقی ١٨٨٧ سنه‌سی تشرين

[١] Conon Isaac Taylor .

اولنك يدنجی كونی « وولوه‌رهامپتون » [١] ده بر جمعيت روحانيه حضورنده ايراد ايتمش وَ فرداسی كونی تايمس غزته‌سنده نشر اولونه‌رق عموم طرفندن كمال دقت واعتنا ايله قرائت اولنمشدر .

بزم وقتمز وَ مقاممز، بو نطقی تماماً اتيانه مساعد اولماديغندن هيچ اولمازسه بروجه زير برقسمنك اتيانيله اكتفا اولندی .

« قانون ايساق تايلور » ديور، كه :

« عالمك قسم اعظمنده اسلاميتك انتشاری، خرستيانلقدن زياده مظهر موفقيت اولمشدر . بت پرستلردن دين اسلامه اهتدا ايدنلرك عددی، تنصر ايدنلردن زياده اولدقدن بشقه الحالةهذه بعض مملكتلرده خرستيانلق، اسلاميته قارشو رجعت قهقريه‌يه اوغرامشدر ؛ حالبوكه اقوام محمديه‌يه تبديل دين ايتديرمك حقنده‌كی تشبثلر، بالكليه نتيجه‌سز قالمشدر . يكيدن بر موقع احراز ايتمك شويله طورسون اولدن الزده بولونان موقعی بيله محافظه ايده‌ميورز . دين اسلام، ذاتاً « موروقو » دن « جاوا » يه، زنكباردن چينه قدر امتداد ايتديكی كبی برشهاب ثاقب سرعتيله افريقايه انتشار ايلمشدر. « قونغو » ده وَ « زامبزی » ده رونق طراز تأسس وَ استقرار اولديغی كبی حكومات زنجيه‌نك اك قوتليسی اولان « اوغاندا » دخی زمرهٔ اسلاميانه داخل اولمشدر .

هندوستانده، هند مذهبنك مخربی اولان غرب مدنيتی، يالكز اسلاميته ميدان حاضرلامش اوليور . ٢٥٥ ميليون هند سكنه‌سندن

[١] Wolverhampton .

۵۰ میلیونی ذاتاً مسلمان اولدیغی کبی [۱] آفریقا سکنه‌سنك نصفندن زیاده‌سی دخی مسلماندر. اسلامیتك یالکز برنجی درجه‌ده اولان انتشاری شایان تذکار اولمیوب سالکلرینك اوزرنده محافظه ایتدیکی ثبات دخی بشقه‌جه سزاوار دقتدر. خرستیانلق ایسه بویله پایدار دکلدر. بر آفریقا قبیله‌سی، برکره اسلامیتی قبول ایتدکدن صوکره هیچ بروقت پت پرستلکه رجوع ایتمز؛ تنصر ایتمسی احتمالی ده یوقدر......

«اسلامیت، نشر مدنیته خرستیانلقدن زیاده خدمت ایتمشدر. بوبابده انکلیز ضابطان وسیاحینی طرفندن اسلامیتك نتایج عالیه‌سی حقنده درمیان ایدیلن افاداتی نظر اعتباره آلمق کافیدر. نه‌وقت دین محمدی، برزنجی قبیله‌سی طرفندن قبول ایدیلیرسه درحال پت‌پرستلك، عبادت شیاطین، شرك بالله، انسان اتی ییمك، انساندن قربان کسمك، قتل ولد، سحربازلق، محو وزائل اولور. اهالی لباس کیینمکه باشلار. نظافتسزلك مبدل طهارت اولور. عزت نفس ووقار حصوله کلیر. مسافرپرورلك، بروظیفهٔ دینیه اولور. سکر کسب ندرت ایدر. قمار تحت ممنوعیته کیرر. مغایر آداب اولان رقصلر ورجال ایله نسوانك مناسبات غیر مشروعه‌سی اورته‌دن قالقار. نسوانك عصمتی بر

[۱] اخیراً اجرا ایدیلن تحریر نفوسه کوره هندوستانده مسلمانلرك عددی ۵۷,۳۶۵,۲۰۴ در. اوراده توطن ایدن اوروپالیلر داخل اولدیغی حالده خرستیانلرك عددی ۲,۲۸۴,۱۹۱ در. بوندن آکلاشلدیغنه کوره یالکز هندوستانده صوك اون سنه ظرفنده تقریباً بش میلیون اشخاص دین اسلامه اهتدا ایتمشلردر.

فضیلت عد ایدیلیر. عطالت یرینه صنعت قائم اولور. فحش کیدوب یرینه ناموس کلیر. نظام وقناعتکارلق غلبه ایدر. قان خصومتی، حیواناته واسرایه ظلم وتعدی ممنوع اولور. حسیات انسانیتکارانه، معاملهٔ عالیجنابانه، اخوت و موالات تأسس ایدر. تعدد زوجات واسارت تنظیم وفناقلری منع ایدیلور. والحاصل: اسلامیت، هر درلو سیئاتك اوکنی آلمق ایچون اك بیوك برقوتدر. آوروپانك معاملات و مناسباتی نه قدر توسع ایدرسه اودرجه مغایر آداب حالاتك انتشارینه واهالینك قدر ومنزلتنك تنزلنه باعث اولمقده‌در. حالبوکه اسلامیت، عالی بر مدنیت ادخال ایدر؛ کتابت و قرائت، تلبس وطهارت بدنیه، وقار واستقامت تعلیم ایلر. اسلامیتك نتایج مدنیه واتعاظیه‌سی موجب استغرابدر. آفریقا ایچون صرف ایدیلن مبالغ جسیمه وفدا ایدیلن نفوس مقابلنده میدانه قویه‌بیله‌جکمز موفقیت نه قدر اهمیتسزدر! تنصر ایدنلر بیکلرله تعداد اولنورسه دین اسلامی قبول ایله‌ینلر میلیونلرله تعداد اولنمقده‌در. ایشته بزم میدانه قویه بیله‌جکمز نتایج، بونلردن عبارتدر. شونی‌ده بیلمه‌مز لازم کلیرکه اسلامیت، دین حضرت عیسایه مغایر بردین اولمیوب اساساً متحددر. اسلامیت، ابراهیم وموسی علیهما السلامك بعضاً دینه موافق ودین عیسوینك بعضاً اساسنه مطابقدر. موسی علیه‌السلامك دینی بنی اسرائیله مخصوص ایدی. اسلامیت ایسه آنك کبی برقومه مخصوص اولمیوب عمومیدر، بالجمله عالمه عام وشاملدر. مسلمانلر اولوالعزم پیغمبرلرکه: ابراهیم خلیل الله، موسی کلیم الله، عیسی

روح الله وَ امثالى انبياء عظامى بالتبع وَ (پيغمبرمز) محمد رسول الله (صلى الله تعالى عليه وَ سلم افندمز) حضرتلرينى بالاصاله قبول وَ تصديق ايدرلر .

« دين اسلام، بر سرعت خارق العاده ايله آفريقا وَ آسيايه انتشار ايتدى؛ چونكه آفريقا وَ سوريه رهابينى دين عيسوى يرينه بر طاقم مواد مافوق الطبيعه اقامه ايتمشلر ايدى: فحشياته بكارت وَ تجرد ايله مقابله ايتمك تشبثنده بولنديلر؛ انسانلردن چكيله‌رك كوشه نشين انزوا اولمه‌يى اكتساب ولايت طريقى عد ايتديلر. نطافتسزلك، قدسيت رهبانيه‌نك خاصهٔ مميزه‌سى اولدى. اهالى، فعلاً مشرك اولوب نيجه شهدايه، اعزه‌يه وَملائكه‌يه تعبد ايدرلردى. اسلاميت، شوسيئاتى وَاعتقادات باطله‌يى امحا ايتدى؛ بى فائده مباحثات مذهبيه‌يى اورته‌دن قالديردى؛ بكارتى تاج تقوى عد ايتمك اصولنى رد ايتدى؛ وحدت وعظمت الٓهيه‌يى دينك قاعدهٔ اساسيه‌سى اولمق اوزره اعلان وَرجوليتى رهبانيت يرينه اقامه ايلدى. اسرايه اميد، جمعيت انسانيه‌يه اخوت، افعال طبيعيهٔ بشريه‌يه قيمت اعطا ايلدى ....

« اسلاميتك تعليم ايتديكى فضائل، الك عادى سلاله‌لرك بيله آكلايه‌بيله‌جكى درجه‌ده ساده اولوب اعتدال، طهارت، عفت، عدالت، شجاعت، علو جناب، مروت، مهماننوازلق، صدق وَ توكلدن عبارتدر. بو اوصاف، فضائل اصليهٔ اربعه‌يى تمرين

وَمعاصىٔ كبيرهٔ سبعه‌يى منع ايتمك ايچون كافيدر. دين عيسوينك تعليمى وجهله انسانلرك اخوتى مسئله‌سى، قابل اجرا اولميان برخيال محالدر؛ حالبوكه دين اسلام، قابل تطبيق براخوت، وَبالجمله مسلمانلر ايچون مساوات ايله امر ايدر [١]. اسلاميتك مسلمانلره بخش ايتديكى الك بيوك لطفلردن برى، بودر. بركيمسه دين اسلامه داخل اولديغى كبى جمعيت اسلاميه‌نك اعضاسندن اولور. «١٥٠» ميليون [٢] اشخاصدن عبارت اولان براخوت جسيمه‌نك اجزاسندن عد اولونور بر متنصر جمعيت نصرانيه‌جه مساوى طوتلماز؛ «اخوت اسلاميه» ايسه بر حقيقتدر. بزم [٣] اوراق اوزرنده پك چوق سوكيلى برادرلريمز واردر، لكن حقيقتده نادردر. قرأن كريم دار عقباده جنت ايله تبشير ايدرسه دار دنياده ويرديكى امتيازات اجتماعيه دخى پك بيوك برقوهٔ محركه‌در ....

« آفريقاليلره قبول دين ايتديرمكده آنلرك ايكى درلو عادتلرى ايقاع مشكلات ايدر: برى تعدد زوجات، ديكرى اسارتدر. شريعت موسويه‌ده اولديغى كبى شريعت محمديه‌ده دخى انلر منع ايدلميوب فنالقلرى تعديل ايدلدى. ذاتاً اسارت، عقائد اسلاميه‌دن جزؤ

[١] قرأن كريمده ٤٩ نجى سوره‌ده « فى الحقيقه مؤمنلر قرداشدرلر، بوسببدن قرداشلريكزك بينكزى اصلاح ايديكز وَ جناب حقدن قورقيكز، تاكه سزده مرحمت اولنه‌سكز » بيورلمشدر.

[٢] بوعدد اهل اسلامك كميت حقيقيه‌سندن دوندر. الحالة هذه عالمده دين اسلامه اعتقاد ايدنلر ٣٠٠ ميليون راده‌لرنده‌در.

[٣] خرستيانلرك

اولمیوب علی طریق الجواز قبول ایدلمشدر . اسارت، مسلمانلرك النده حقیقةً پك ملایم بر قاعده‌در؛ ممالك مجتمعه‌دهکی اسارت زنجیه اصولنه اصلا قابل قیاس دکلدر [١] . تعدد زوجات مسئله‌سی بر مسئلهٔ مهمه‌در: شریعت موسویه‌ده منع اولنمدی؛ داود علیه‌السلام طرفندن اجرا اولندی؛ انجیلده دخی دوغریدن دوغری‌یه منع اولنمامشدر. محمد علیه السلام غیر محدود بر حالده اولان تعدد زوجاتك جوازینی تحدید ایتدی. آوروپای عثمانی، آناطولی، جزایر، مصر کبی اك متمدن بلاد اسلامیه‌ده تعدد زوجات فعلاً عمومی اولمایوب نوادردن معدوددر [٢]. تعدد زوجاتك ادعا ایدیلن محاذیرینه مقابل برطاقم محسناتی واردر: قیزلرینی قتل ایتمك عادت کریهه‌سنی قالدیرمش وَهر قادینه برحامیٔ مشروع اعطا ایلمشدر. تعدد زوجات سایه‌سنده، ممالك اسلامیه معاملات غیر مشروعه‌دن سالمدر . بوحال، عالم اسلامیت حقنده سبب تعییب عد ایدیلن تعدد زوجاته نسبتله عالم نصرانیت حقنده حقیقةً باعث حجابدر. ممالك اسلامیه‌ده تنظیم وَتحدید ایدیلن تعدد زوجات، بلاد نصرانیه حقنده برمصیبت اولوب اسلامیتده بالکلیه مجهول اولان وَقابل

[١] حدیث شریفده بیورلمشدر،که «کندیکز نه ایله تعیش ایدرسه‌کز اسیرلریکزی‌ده اویله اعاشه ایتمه‌لیسکز وَکندیکز نصل تلبس ایدرسه‌کز آنلری‌ده اویله الباس ایلمه‌لیسکز.»

[٢] اورکوهارتك Urquhart «فکر شرق» Spirit of the East نام اثرنده، جلد ثانیسنك ٣٨٨نجی صحیفه‌سنده دینیلیورکه «قندیه‌ده بولنان قرق بیك مسلمان اهالی بیننده تعدد زوجاته دائر بروقعه بیله معلوم دکلدر.»

تفریق اولمیه‌جق بر حاله کلن تعدد ازواج کبی قادینلر حقنده موجب شین وَ ارککلر حقنده مضر دکلدر. تعدد ازواجه اغماض عین ایدن انکلیزلرك تعدد زوجاته قائل اولان مسلمانلره سنك انداز طعن و تشنیع اولمغه حقلری یوقدر. قومشومزك کوزنده‌کی چوبه باقیوب کندی کوزیمزده اولان قوجه ستونی چیقارمغه چالشمالی‌یز. ممالك اسلامیه ایچون سیئه عد ایدیلن تعدد زوجات، اسارت، جاریه استفراشی وَ طلاق مسئله‌لری، یالکز اسلامیته منحصر دکلدر؛ بونلرك اساساً خرستیان مملکتی اولوب انکلیز اقوامیله مسکون بولنان مجتمعهٔ آمریقاده هم‌ده آرزو اولنمیه‌جق بر طرزده موجود اولدیغنی فراموش ایتمیه‌لم...

«اسلامیتده بعض اخلاق حسنه واردر،که بزمکنه نسبتله دها زیاده شایان قبولدر. ازجمله ارادهٔ سبحانیه‌یه انقیاد، مرحمت، صدق و اخوت اسلامیه بزم ایچون اویله برر نمونهٔ امتثالدر،که اکر آنلره توفیق حرکت ایتمش اولیدق چوق ایی یاپمش اولوردق. اسلامیت، ممالك نصرانیه‌ده موجود اولان سکر، قمار وَ فحشیات کبی اوچ بیوك مصیبتی دفع و ازاله ایتمشدر. اسلامیت، شرق وَ جنوب اقوامنی زیر انقیادینه آلمشدر.»

∴

٤. – «قانون تایلور»ك مطالعاتنك انتشاری «تایمس» غزته‌سنك ستونلرنده ایجه مباحثات وَمخابرات جریانه باعث اولمشدر.

بو مخابراتدن چوغی غایت قیمتدار برر اثر اولوب آنجق رساله‌مزك حجمی مساعد اولمادیغندن یالکز بر دانه‌سنك بروجه زیر درجیله اکتفا ایده‌جکز. بو مکتوب، افریقا سیاحین مشهوره‌سندن «مستر ژوزف تومسون» [١] طرفندن تشرین ثانینك اوننده ادیمبورغدن یازلمش وَ تایمسك ١٤ تشرین ثانی ١٨٨٧ تاریخلو نسخه‌سنه درج ایدلمشدر.

«ژوزف تومسون» مکتوبنده دیورکه:

«اورتودوقس مذهبنك وَ شعبه‌لرینك خارجنده اولوب الیوم مرعی‌الاجرا بولنان بر دینك [٢] محسناتندن بحث ایتمك، یاخود کلیسا مأمورلرینك عقیده‌لرینی نشر ایچون اتخاذ ایتدکلری مسلکی انتقاده قالقشمق، نه قدر تهلکه‌لی اولدیغنی بالتجربه مشاهده ایلدم. انتقاده قالقشان بر ذاتك درمیان ایتدیکی اسباب موجبه‌نك سوء تفسیره اوغرایه‌جغی وَ کندیسنك مظهر لوم و تقبیح اوله‌جغی شبهه‌سزدر؛ مع هذا آنك استشهاد ایتدیکی وقوعات احتمالکه نظر اعتباره بیله آلنماز. البته بو حالده هیئت روحانیه‌نك وَیا مأمورلرینك نور حقیقتدن نفرت ایتدکلرینی، وَیاخود یالکز کندیلرنجه مجاز اولان مرایادن انعکاس وَ ایسته‌دکلری رنك ایله ملون زجاجلردن مرور ایده‌بیلنلری قبول ایلدکلرینی او منتقد کشف و استدلال ایلر. عاجزلری، اسلامیت ایله خرستیانلغك زنجیلرله اختلاطنی

M. Joseph Thompson. [١]

[٢] دین اسلامك

مشاهده ایتدیکم آفریقای شرقی، وسطی وَ جنوبیده ایچه تجربه‌لر ایتمش اولدیغمدن بو بابده بیان مطالعه‌یه کندیمی صلاحیتدار عد ایدرم. مخابرلریکزدن بعضلری آفریقای شرقیده وَ نیل وادیسنده — اسیر تجارتیله وَهردرلو احوال غیر مرضیه ایله اختلاط ایدن — اسلامیتك حال حقیقیسنك مشهود اولدیغنی بیان ایتمکده درلر. بوندن دها باطل برادعا تصور اولنه‌ماز. عاجزلری، آفریقای شرقی وسطی حقنده مخابرلریکزك تجربه‌لرندن دها مدققانه وقوع بولان مشاهداتمه بناءً حقیقت حالی سزه بیلدیرر وَ اسیر تجارتنك دوامی اسلامیتك جهات مذکوره‌یه داخل اولمامسندن ایلری کلدیکنه وَدین محمدی اورالرده انتشار ایتسه بو تجارتك ممنوعیتنك دخی برابرجه دخول ایده‌جکنه سزی تأمین ایدرم.

«اسلامیت، زنجیلره تعلیم ایدلمه‌مشدر؛ چونکه مسقط عربلری آنلری اسیر صیدکاهی اوله‌رق محافظه ایتمك ایسترلر. آنلره دین اسلامی تعلیم ایتمك، اسیر اخذ ایده‌جکلری محلك اهالیسنه اخوت اسلامیه‌یی بخش ایلمك دیمکدر. اکر نصارا دینك برلیلر بیننده انتشاری مسکرات تجارتنك زیاده بر رواجیله برابر وقوع بولمامش اولسیدی امین اولیکزکه بزم خرستیان تاجرلری تجارتکاهلری اولان محله کندی ناشر دینلرینی دخولدن منع ایدرلردی. مع هذا مسئله‌نك کندیمزه دخلی اولمادیغی برلرده اهالینك عاداتنی مذهبلریله مزج ایتمك معتادیمزدر.

«آفریقا قطعه‌سنك شرق جهتنده دین محمدینك انتشار ایتمدیکی

رهابين طرفندن كمال افتخار ايله بيان اولنيور. بو افاده طوغريدر. بو حالك باشليجه سببنى بالاده بيان ايتدم. ايكنجى بر سببى دها واردر، كه بوده شايان اهميتدر. اسلاميت، بو مملكت اهاليسى بيننه - هر وجهله كنديلرينه فائق اولوب آنلره عادتا وحشى نظريله باقان - اجنبى بر سلاله طرفندن ادخال ايديليور. مسقط عربلريله زنجيلرك بينى واسع بر كورفز ايله تفريق اولنمشدر. مسقطليلر، بو كورفزى مرور ايتمك ايسته‌مزلر. زنجيلر دخى مسقط سلاله‌سندن بو وجهله تفريق اولنمش اولملريله آنلرك اعتقاد وعاداتنى اخذ ايتمك تشبثنده بولنمازلر. لكن آفريقانك شرق وسطيسنده اسير تجارتنك دوامى اسلاميتك اوراده بولنماديغندن نشأت ايتديكنى بالاده بيان ايتديكم كبى رقيب عد ايديلن بو دينك اوراده بويوك بر خدمت ايتمش اولديغنى دخى كمال امنيتله اتيان ايدرم. بوده مسكرات تجارتنك انتشارينى منع ايتمه‌سيدر. حتى زنكبارده اقوام نصارا بو تجارتلرينك تحديدينه ممانعت ايتمكده اولدقلرندن زنكبار حاكمى آنك توقيفنه مقتدر اوله‌ميور. تشكر اولنور، كه زنكبارك داخل جهتلرنده حاكم، قواعد اسلاميه‌يى بوكونه قدر محافظه‌يه مقتدر اولمش و بالمهوله اغفالى قابل اولان سياهيلرك اخلاقلرينى بو وجهله بوزلقدن محافظه‌يه پك بويوك خدمت ايتمشدر. آلمانيا «ناشر مدنيتلرينك» بو قطعه‌يه نازل اولدقلرى بر زمانده حاكمك اشبو احكام ديانتپرورانه‌يى نه قدر مدت دها محافظه ايده‌بيله‌جكى جاى ملاحظه‌در.

«شيمدى آفريقاى غربى ايله سودان وسطى‌يه نقل كلام ايدهلم: بالتصادف سير و سياحت ايتديكم بو مملكتلرده بالكليه متفاوت بر حالك حكمفرما اولديغنى كوريورز. بوراده اسلاميت، فعال بر قوتى و صدر اسلامده‌كى كبى بر شوق و غيرتى حائزدر؛ اوائل ظهورنده اولديغى كبى كنديسنه مخصوص اولان بر مظفريت خارقه نما و بر سرعت حيرت افزا ايله عالمى كنديسنه جلب ايتمكده‌در. بوراده اسلاميت مساوات اوزره سيه‌ررالئونه بلادنده، و نيژه‌ر واديسنده‌كى يام يام قبائل وحشيه‌سى آراسنده انتشار ايديور. نصرانيت ناشرلرى، اسير تجارتنك سيئاتنى اسلاميته عطف ايتديره‌جك بر حركت رياكارانه ايله و اولانجه قوتلريله اسلاميتك آفريقاى غربى و وسطيده‌كى مظفريتنه دائر وقايعى تحريف و تغييره سعى و غيرت ايتمكده‌درلر.

«بونلر، اورتودوقس مذهبنك خارجنده هيچ بر حقيقت طانيمغه مقتدر اولمادقلرندن اسلامك انتشارينى آفريقا حقنده بر فلاكت مدهشه و سيئهٔ عظيمه اولمق اوزره طانتديرمغه چاليشيرلر. تا زمان صباوتلرندن برى اوكرنمش اولدقلرى وجهله دين محمدينك سيف و آتش واسطه‌سيله انتشار ايده‌بيلديكنى عالمه اعلان ايدرلر. مقصدلرينى ترويج ايچون تصور و ترسيم و كمال شادمانى ايله ابراز ايتدكلرى بر لوحه‌ده بر زنجينك زانو بزمين اهتزاز اوله‌رق دهشتلى بر سيما ايله طورديغنى، آرقه‌سنده‌كى كلبه‌سنك آلولره بوروندیكنى؛ زوجه‌سنك و چوجقلرينك بوينلرندن ايپه ديزلدكلرينى، كنديلرينى

اسير ايتمك ايچون وحشى كيمسەلر طرفندن سوق ايدلمكده اولدقلرينى وَ مدهش قيافتلى بر مسلمانك دخى سل سيف ايدەرك اوزرنده طوروب آنى قتل ايله اسلاميت بيننده مخير براقمقده اولديغنى ارائه ايدرلر. ايشته دين اسلامك نصل انتشار ايتديكنه دائر تعميم ايديلن معلومات بوندن عبارت اولوب ظنمه كوره اسلافدن اخلافه روايت ايديله كلن خيالدن بشقه بر شى دكلدر. تشكر اولنور، كه بالتصادف وقوعاتى رأى العين كوردم وحقيقتك بشقه درلو اولديغنى آكلادم: سودان غربى وَ وسطيده اسلاميتك مظفريت عظيمەسى صلحپرور ومتواضع كيمسەلر واسطەسيله وقوع بولمشدر. برى اوائلده «فلانى» [١] دينلن سيار برراعى ديكرى زمانمزده «حوضه» وَيا «نوپه» [٢] تاجرىدر. «فلانى» تقريباً اون اويكنجى قرن ميلاديده دين اسلامى «چاد» كولندن بحر محيط كبيره قدر نشر ايتمكه باشلامش ايدى؛ بونك نتيجەسى اولەرق بوقطعەنك هر طرفى، قرن اخيرك نهايتنه قدر كوچك جمعيات متفرقهٔ اسلاميه ايله مسكون اولدى. لكن مملكتى پت پرستلك بويوندوروغندن بالكليه تخليص ايله وحدانيت آلهيەيى اعلان ايدەجك بر رهبره احتياج وار ايدى. قرن حاضرك ابتداسنده «فوديو» [٣] نام ذات بو رهبرلكى درعهده ايتدى وَدين اسلام سزاوار حيرت اولەجق برزمان قليلده مملكتك

[١] Fellani
[٢] Hausa or Nupé
[٣] Fodiyo

هر طرفنده فرمانفرما اولدى. قبائل وحشيەيه حيرتفزا نتايج حصوله كتيرەجك درجەده ترقى اعطا ايلدى. شو سنين اخيرەده اسلاميتك انتشارينك باشليجه واسطەسى، بالاده بيان ايتديكم وجهله «حوضه» وَيا «نوپه» تاجريدر. صنعتنك تعرضدن مصونيتى سايەسنده بوزنجى تاجرى، كندى وطنندن يوزلرله ميل مسافەده اولان داخلەدەكى قبيلەلره كيتدى؛ حال وحشتده اولان پت پرستلر ايله همجنسلرى كبى اختلاط، آنلرك منزلنده اقامت وَغدالرندن تغذى ايتدى. هرطرفه دين اسلامى سوق وَ آكلاشليەجق برطاقم قواعد غير معقوله ايله تغليط ايدلمەمش اولان اعتقادات اسلاميەيى ادخال ايلدى. فى الحقيقه آنك تعليم ايتديكى قواعد، پت پرست قرداشلرينك بيله تفهم وقبول ايدەبيلەجكى درجەده ساده ايدى. تاجر، بر آى، ياخود آلتى آى وَيا بر سنه آنلرك ايچنده اقامت ايدر؛ بومدت ظرفنده اهالى، آنك نظيف البسەسنه دقت وتقليد ايدرلر؛ آنده كنديلرينك يابەميەجقلرى برشيئى كورمزلر؛ دينده ادراك ايدەميەجكلرى بر عقيده بولمازلر. ايشته بوطريق ايله مدنيت وَاسلاميت تخمى، متعدد قبائل وحشيه ايچنده زرع اولندى. يوزلرله صنايع، مملكتك هرطرفنه انتشار ايتدى. صباح، ظهر وَ آقشام وقتلرنده اسلاميته مخصوص اولان اذان محمدى صدالرى، كنكرهٔ سمايه رفع ايدلمكدەدر. اوللرى آغاجدن وَ طاشدن معمول اصنام اوكنده حركات پرستشكارانه اجرا ايدن زانولر، شيمدى حضور رب العا-

لمنده صفبستهٔ احترام اولمقده‌در. اوللری همجنسنك آتی یمك ممرتیله اهتزاز ایدن دوداقلر، الیوم صانع عالمك عظمت و رحمتنی تعلمده استعمال اولنمقده‌در.

«ایشته اسلامیت، بویله صلحپرورانه برطرز ایله انتشار ایتمشدر. هایدی عكسنی فرض ایده‌لم. اكر اسلامیت، بویله صلح ومسالمتله انتشار ایتمه‌مش ایسه بونده بزم ایچون شایان تعجب نه واردر؟ بز خرستیانلر، عالمه كندی دینمزی جبراً قبول ایتدیرمكه حقمز اولما-دیغنی اوكرنمك ایچون اون سكز قرن قدر برزمانه محتاج اولمادقمی؟ اكر بالتصادف غیرتلی برطاقم زنجی ناشر دینلری كندی مذهبلرینك محاسننی غیر متدین و معند وطنداشلرینه جبراً نشر ایتمك تشبثنده بولنمشلر ایسه شایان استغرابمیدر؟»

﴿ دین اسلامك قواعد اساسیه‌سی ﴾

٥. - بعض كیمسه‌لر طرفندن دین اسلام حقنده سویلنمش و یاخود یازلمش اولان شیلرك فقرات مستخرجه‌سنی بروجه بالا بسط و بیان ایتدكدن صكره عقائد اسلامیه‌نك نه اولدیغنی نظر دقت و اعتباره آله‌لم و میدان مسابقه‌ده نه صورتله احراز تفوق ایتدیكنی كوستره‌لم.

١٣٠٨ سنهٔ هجریه‌سی رمضان شریفنده (مایس ١٨٩١) درسعادتده ییلدیز قصر همایوننده ارزان بیوریلان مساعدهٔ جلیلهٔ

حضرت ظل اللهی اوزرینه نائل اولدیغم مثول شرفنده امیرالمؤمنین، خلیفهٔ روی زمین شوكتلو سلطان (غازی عبدالحمید خان ثانی) افندیمز حضرتلرینك ارادات دیانت آیات خلافتپناهیلرندن دین اسلام حقنده اخذ وتلقی ایده‌بیلدیكم آتی الذكر تشبیهات بلیغه وافادات حسنه‌یی، اول امرده تیمناً وتبركاً درج صحیفهٔ شكران ایدرم:

« اسلامیت، لطافتده، ثبات ومتانتده و منزل مقصود یقینه ایصال ایچون سرعت ومثابرتده اسب صبا رفتاره بكزر.

« اسلامیت، میدان مبارزهٔ كلامیه‌ده خصمی الزام واسكات خصوصنده‌كی قوهٔ حسمیه‌سیله سیف صارم آبداره بكزر.

« اسلامیت، سریع الجریان اولان شو عمر یكروزهٔ دنیانك حالنی، انسانك صحیفهٔ خاطرینه نقش وفناسنی تعلیم ایدر.

« اسلامیت، بقاسی متصور اولمایان شو عالم فانیده بولندیغی مدتجه اجرای حسنات ایدرك هرآن سعادت ابدیه‌یه قریب آماده بولندیغنی انسانه تفهیم ایلر.»

٦. - اسلامیتك قاعدهٔ اساسیه‌سی شودر،كه: ابتدای خلقتدن فردای قیامته دكین دین حق، بردر؛ بونكده اساسی، جناب صانع عالم تعالی وتقدس حضرتلرندن بشقه معبود بالحق اولمادیغنی اذعان وتصدیق ایتمكدر.

« ذات اجل واعلی حضرتلری، شول معبود حقیقیدر، كه

آندن ماعدا عبادته مستحق يوقدر ؛ مشهودات ومغيبات، علم محيط ازليسنك محاطی ؛ عوالم وكائنات، رحمت وعنايت فياضانه‌سنك مشموليدر .

« واجب الوجود ، جلت عظمته وَ نطقت حكمته حضرتلری، شول معبود ازليدر ، كه عبادتده شريكی متصور دكلدر . بالجمله عوالمك مالك حقيقيسيدر ؛ شائبهٔ نقصاندن مقدس، آفات وخللدن بری‌در ؛ امن وامان، آنك يد قدرتنده ، عالم امكان، حفظ وحراستنده‌در ؛ حكمنده غالب ، جبر واصلاحنده فعال لمايريددر ؛ كبريا وعظمتده واحد منفرد ، الوهيت وخواص الوهيتده مشركينك تخيل ايتدكلری مشاركلردن منزه ومنفرددر .

« مبدع موجودات، تنزهت ذاته عن التهم والشبهات حضرتلری، شول معبود متوحددر، كه عوالم وكائناتی مقتضای حكمت اوله‌رق خلق وايجاد ، بدايع مكوناتی دركهٔ محو ونيستيدن عالم هستی‌يه ايصال واصعاد ايدر ؛ بالجمله موجوداتی هب بر صورتله الباس ، علی العموم مخلوقاتی بر شكل ديكرله ممتاز ايلر .

« ذات پاك كبريا ، تباركت اسمائه وعمت آلائه حضرتلری، نيجه اسماء حسنی ايله ذكر وتحميد اولنور ؛ سكان سموات وارض طرفندن تقديس وتمجيد اولنور .

« عوالمك الله واحدی، حكم وتقديرنده عزيز وغالب ؛ امر وتدبيرنده حكيم وقادر در » (سورهٔ حشردن مقتبس).

٧ . - اشبو اعتقاد، قرآن عظيم الشانك هرطرفنده نيجه كره‌لر ياد ايدلمشدر ؛ بو افاده‌مزی تأييد ايچون پك چوق مستشهدات ذكر واتيان ايديله بيلير ايسه‌ده بروجه‌زير برقاچنك ايراديله اكتفا اولندی :

« علی التحقيق ربكز، اول خدای بيچون، تبارك و تعالی عن الشبه وَالظنون حضرتلريدر ، كه سماوات و ارضی اوقات سته‌ده براتدقدن صوكرا امر الهيسی عرش اعظمه مستولی اولدی .

« اول خدای بيمثال وَ ذوالعرش لايزالدر، كه نهاری ليل ايله ستر واخفا وَليلی نهار ايله محو وافنا ايدر ؛ آنلرده يكديكرينی سرعتله تعقيب ايلر .

« اول خالق هفت آسمان ، وَفرمان ده كن فكان‌در ، كه مهر وماه عالم آرايی ، كواكب ونجوم لاتحصايی خلق وايجاد وَامرينه مطيع ومنقاد ايلدی .

« انسانلر! بيليكز ؛ خلق وايجاد، اوقادر قديمك دست قدرتنه پيوسته ، تدبير بلاد، او صانع حكيمك ارادتنه وابسته‌در .

« اول ملك علام و مالك ازمهٔ انام، كه الوهيتده وحدانيت ايله متعالی ، ربوبيتده فردانيت ايله متعظمدر .

« ارباب اخلاص ! اول مجيب الدعوات اولان ذات اقدسه ظاهراً و باطناً عرض احتياج ايديكز ؛ امر دعاده حد معروف تجاوز ايدنلر ايسه نزد الهيده ممدوح اولمازلر .

« ارباب الباب ! طرف الوهيتدن انبيا و مرسلين بعث واسرا

وَنیجه احکام عدل آیین تعلیم وانبا اولنه‌رق بر یوزی کسب صلاح ایتمش ایکن، یکیدن بغی وعناد ایله اشـعال نائرهٔ فساد ایتمه‌یکز؛ دعا ایدیکز: بین الخوف وَالرجا دعا ایدیکز! شبهه‌سز، رحمت یزدان، ارباب احساندن بعید دکلدر.

« برفیاض ازلی، که روزکارلری غیث رحمتنك اوکنده مژده رسان اوله‌رق نشر و ارسال، ریاح دخی یاغمور ایله یوکلو اولان سحائبی تحمل ایده‌رك اراضیٔ مواته سوق وایصال ایدر؛ بلوطلردن نزول ایدن باران فیض نثار ایله انواع ثمرات حصوله کلیر. ایشته محییٔ حقیقی تعالی وَتقدس حضرتلری بلاد میته‌یی بویله قوهٔ نامیه احداثیله احیا ایدر » (سورهٔ اعرافدن مقتبس).

∴

۸. - جناب حقك صفات جلیله‌سی قرأن عظیم الشانده احسن صورتله تصویر بیورلمشدر؛ قرأن کریمدن مقتبس اولان فقرات آتیه، بو مدعامزی اثبات ایدر:

« صانع عالم تعالی وَتقدس حضرتلری، معبود حقیقیدر؛ حیات ابدیه وقیومیت سرمدیه ایله متصفدر.

« احددر؛ الوهیتده واستحقاق ربوبیتده مشارکدن خالی:

« وحدانیتنده شك وکمانه دوشمك عقله صیغماز.

« حی‌در؛ شائبهٔ نعاس ونومدن بری:

« آنکچون تغیر وفتور خاطر وخیاله کلمز.

« قیومدر؛ عوالم علویه وسفلیه‌نك مالك مستقلی:

« بذاته قائم اولوب آنسز ماسوا ایچون بقا متصور اولماز.

« متکبردر؛ کبریاء شانی مساوی ومدانیدن عاری:

« اذن سبحانی منضم اولمادقجه هیچ بر فرد نزد الوهیتنده بسط بساط شفاعته جسارت ایده‌مز.

« علیمدر؛ اهل آسمان وزمینك ماضی و آتیسی، بحر محیط علمنه نسبتله قطره:

« مشیت ازلیه تعلق ایتمدکجه آنلرك علم الهیدن بر ذره اخذ ایتمه‌لری قابل اولماز.

« عظیمدر؛ کرسیٔ عظمتی، سماوات وارضی مستولی:

« آنلرك دائرهٔ حفظ و حراستده بولندیرلمسی ذات باری ایچون مورث ثقلت اولماز.

« اول پروردکار معالی کردار حضرتلری، انداد و اشباهدن متعالی، ماسوادن غنی وعالی‌در » (سورهٔ بقره‌دن مقتبس).

∴

۹. - « عالم ملك و ملکوتك امر تصرفی قبضهٔ تسخیرنده اولان جناب کبریا، بر محسن بیهمتادر، که جمیع خیرات، آنك فیض عمیم جوادانه‌سنه مخصوص، بالجمله برکات لطف، قدیم فیاضانه‌سنه منحصردر.

« قادردر؛ خیر وشر، آنك ید قدرتنده وَنفع وضرر، دست ارادتنده‌در.

« خالقدر ؛ هانکیکزك اجتناب محارمده اورع واکتساب محاسنده اسرع اولدیغی حقنده معاملهٔ اختبار ایتمك ایچون موت وحیاتی تقدیر ایتمشدر .

« عزیزدر ؛ قهر وتدمیر ایدر ، احاسن اعمالدن اعراض ایده‌نی .

« غفوردر ؛ عفو ومغفرت ایلر ، مساویسندن توبه ایلیه‌نی .

« بر مبدع حکمت افزا ، که سماوات سبعه‌یی یکدیکرینه مطابق اوله‌رق خلق وانشا ایتدی : مظهر تجلیات سبحانیه اولان مبدعات رحمانیه‌ده تفاوت کوره‌مزسین .

« عالم امکانی تشکیل ایدن بدایع مکوناته عطف نظر امعان ایت ؛ هیچ بر خلل ونقصان مشاهده ایده‌بیلیرمیسین ؟

« مرة بعد اخری ارجاع نظر ایت ! بیهوده اتعاب فکر ایتمش اولورسین ! نه قدر تحری ایتسه‌ك بصرك بر عیب وقصور مشاهده‌سندن عاجز قاله‌رق کلال ایله رجعت ایدر » (سورهٔ ملکدن مقتبس) .

.:.

١٠ . – « ای نبی محترم ! جناب حقك اوصاف جلیله‌سنی سندن سؤال ایدییورلر ؛ آنلره سویله :

« جامع جمیع صفات جلالیه وَمستجمع اوصاف جمالیه اولان ذات کبریا ، تبارك وَتعالی حضرتلری ، وحدت حقیقیه ایله متصفدر : انحاء ترکیب وتعدددن منزه ، جسمیت وخواص جسمیتدن بریدر .

« صمددر ؛ ماسوادن مستغنی ، خلائق ایسه هر خصوصده درکاه الوهیتنه مراجعت استمدادکاریده بولنمه‌یه مجبور .

« مالك الملك وَالملکوت ، صاحب العز وَالجبروت .

« والد دکلدر : مجانسی ، مفقود ، معین وَ یا وارثه احتیاجدن آزاده .

« مولود دکلدر : مسبوق بالعدم اولمیوب وجودی بشقه‌سنه توقفدن وارسته .

« مکوناتك صانع وحیدی ایچون کفو ونظیر اوله‌جق برفردك وجودی متصور دکلدر » (سورهٔ اخلاصدن مستنبط) .

.:.

١١ . – اخطار . – سورهٔ اخلاص ، لفظی قلیل ، معناسی کثیر بر سورهٔ جلیله‌در ؛ جمیع معارف الهیه‌یی مشتمل ، ارباب الحادك ردینی متکفلدر . حدیث نبویده قرآن عظیم الشانك ثلثنه معادل اولدیغی بیان بیوریلیور : فی الحقیقه قرآن کریم ، عقائد ، احکام ، وَ قصصدن عبارت اولوب قواعد عقائدك اساسی ایسه بو سورهٔ جلیله‌ده مندمجدر . طرف نبویدن وقوع بولان دعوت اوزرینه اهل قریش ، واجب تعالی حضرتلرینك اوصاف جلیله‌سنی سؤال ایتمه‌لریله بو سورهٔ جلیله انزال بیورلمشدر .

.:.

١٢ . – خلفای راشدیندن امام علی (کرم الله وجهه)

حضرتلری برکلام بلیغنده جناب حق صفات نقصانیه وَ اوصاف
جسمانیه‌دن تنزیه وتقدیس ایده‌رك بیوریورکه :

« جناب حق، عقل بشرك تصور ایده‌بیله‌جکی هیچ بر شیئه
مشابه دکلدر ؛ انسانلرك مادیاتدن انتزاع ایتدکلری هر هانکی
وصفه ذرة ما مشابهتی اولان بر شی آکا اسناد ایدیله‌مز . تقوانك
کمالی، معرفة الله ایله‌در ؛ معرفة اللهك کمالی، جناب حقی تصدیق
ایله‌در ؛ تصدیقك کمالی، وحدانیت الهیه‌یی صدق ایله اذعان وقبول
ایتمکدن عبارتدر ؛ صدقك کمالی، جناب پروردکاردن صفات
نقصانیه‌یی نفی ایله‌در . . . . خالق تعالانك نره‌ده اولدیغنی سؤال
ایدن کیمسه، آنی برماده‌یه تشبیه ایتمشدر . صانع ازلی تعالی وَتقدس
حضرتلری، خالقدر ، مخلوق دکلدر ؛ هر شی ایله برابردر ؛ لکن
اتصال وقربیت طریقیله دکلدر ؛ ظاهردر ؛ ظهوری انقطاع
طریقیله دکلدر ؛ سبب اولدر ، سببیتی عمل طریقیله دکلدر ؛
ناظردر، اما هیچ برفرد آنی مشاهده ایده‌مز . مکاندن ، زماندن ،
مقداردن منزهدر . »

∴

١٣ . - قدیم ، علیم ، قدیر ، حکیم اولان ذات اجل واعلی
حضرتلرینه بو وجهله اعتقاد ایتمك، دین حقك اساسی اولوب هر
زمان ثابتدر. اشبو دینه: «اسلام» نامی ویرلمشدر، که توکل، جناب
حقك عبودیتنه وَ اوامرینه انقیاد ، طریق مستقیمده سعی ایتمك
معنالرینی مفیددر .

اسلامیتده بیان ایدیلن قواعد اخلاقیه، قرأن عظیم الشانك
ایکنجی سورهٔ جلیله‌سنده شو وجهله تلخیص بیورلمشدر :

« قرأن کریم وَ فرقان حکیم، برکتاب مستطابدر، که ریب
وکماندن عاری ، شك وارتیابدن بری‌در :

« سلطانی، او درجه واضحدر ، که مدققانه اعمال فکر ایدن
بر عاقل، من طرف الله منزل اولدیغنده تردد ایتمز .

« برهانی، او درجه ساطعدر ، که معمقانه ارجاع نظر ایله‌ین
بر فاضل، بلاغت اعجازکاریسنده دوچار اشتباه اولماز .

« هدادر ؛ متقیلره طریق حقی ارائه ایدر : فواحش وکبائردن
احتراز ایدنلره رهبر اولور .

« اول متقیلر ، که جناب حقه، ملکلره ، یوم قیامته، وقدره
کورمکسزین ایناتیرلر .

« مکتوبات خمسه‌یی آداب وارکانی وشرائطی ایله اقامه ایدرلر.

« کندیلرینه احسان ایتدیکمز مالی سبیل خیره صرف
وَ اولاد وعیاللرینه وَسائر مستحقینه انفاق ایلرلر .

« اول متقیلر ، که ای نبی آخر الزمان ! سکا کوندریلن قرأن
عظیم الشانه وَ سندن اولکی پیغمبرلره ویریلن کتابلره ایمان وَ یوم
آخرته ایقان ایدرلر .

« ایشته هدایت ربانیه وَتوفیقات صمدانیه‌یه نائل اولان، آنلردر ؛
فلاح ونجات ایله مبشر اولان، آنلردر . »

∴

١٤ . ــ دين اسلامك قواعد اساسيه‌سندن بعضلرى شونلردر:
برنجيسى : صانع عالم حضرتلرينك وحدتنه ، جسميتدن تنزهنه ، قدرتنه ، رحمتنه اينانمق .

ايكنجيسى : ابناى جنسنه شفقت واخوت ايتمك .

اوچنجيسى : اغراض نفسانيه‌دن اعراض ايتمك .

دردنجيسى : جناب واهب الآمال حضرتلرينه كمال شكران ايله ربط قلب ايتمك .

بشنجيسى : افعال بشريه‌دن دار عقباده مسئوليت اولديغنه اينانمق .

∴

١٥ . ــ واجب تعالى حضرتلرينك قدرت ومحبتى حقنده قرآن عظيم الشانده وارد اولان معانئ لطيفه هيچ براسانده موجود دكلدر.
جناب حقك وحدانيتى ، جسميتدن تنزهى ، عظمتى ، رحمتى ، قرآن عظيم الشانك او بليغ وَروحپرور سور جليله‌سنى تشكيل ايدر . هيچ بر طرفى ، حيات ، نورانيت ، روحانيتدن خالى دكلدر . هيچ بر يرنده مغاير عقل وحكمت بر شئ يوقدر . بالجمله مندرجاتى موافق حكمت اولوب انسانى مفتون ايدر .

∴

﴿ نوح نجى الله ﴾

١٦ . ــ دين اسلامك بيانه كوره بو اعتقاد صحيح و سالم ،

واجب تعالى حضرتلرى طرفندن زمان خلقتده آدم عليه‌السلامه وحى اولنمشدر . مرور ايام وَتعاقب اقوام ايله شو دين حقه خلل كلمش ؛ اساطير ايله قارشمش ؛ اباطيل بت‌پرستى آكا خلف اولمش ؛ نهايت بردرجه‌يه كلمش ، كه سكنهٔ ارضك قسم اعظمى حال اشراكه دوشمش . بونك اوزرينه ارحم الراحمين تعالى وَتقدس حضرتلرى ، محض لطف وكرمندن انسانلرى استغفار ايده‌جك درجه امهال ايتمكسزين دوچار مؤاخذه ايلمك ، مشيت ازليه‌يه مغاير اولديغندن نوح عليه‌السلامه نبوت احسان بيوردى ؛ شركدن وَاعمال سيئه‌دن اعراض ، معبود حقيقى اولان واجب تعالى حضرتلرينه تعبد وَدين اسلامه رجوع ايتمه‌لرى لزومنى انسانلره تبليغه مأمور ايتدى ؛ نوح عليه‌السلامك دعوتى ، ثمره‌بخش اولماديغندن من طرف الله كلن طوفان ، ارباب ضلالى محو وپريشان ايتدى . نوح عليه السلامك شو تبليغى وَ قومنك عدم اجابتى ، قرآن عظيم الشانك يتمش برنجى سورهٔ جليله‌سنده (سورهٔ نوحده) بروجه زير بيان بيورلمشدر :

نوح ، من طرف الله قومنه بعث اولنه‌رق « طوفانك وَيا عذاب آخرتك ورودندن اول قومنى انذار ايتمسى » حقنده امر الهى شرف تعلق ايتدى .

نوح ، قومنه توجيه خطاب ايده‌رك ديدى كه :

« قومم ! سزه الله طرفندن مبعوثم وَنذيرم . جناب حقه عبادت ايديكز ؛ امرينه مخالفتدن صاقنكز ؛ امرمى ديكله‌يكز . جناب حق ده سزك كچمش فنالقلريكزى عفو ايتسون . صحت وعافيت وَوسعت

رزق ايله سزى اجل مسمايه قدر تأخير ايلسون. جناب حقك تقدير ايتديكى اجل حلول ايتدكدن صوكره اصلاً تأخر ايتمز. آنكچون ويريلن مهلتدن استفاده وَاوامر الهيه‌يه انقياد ايديكز. اكر سز اهل علم وَ ارباب فكردن اوليديكز شو ديدكلريمى تصديق ايدرديكز.»

نوحؑ، جناب حقه مناجات ايده‌رك ديدى كه:

«يارب! قوممى كيجه كوندوز طريق مستقيمه دعوت ايتدم. دعوتمؑ آنلرك ايمان و طاعتدن فرارلرينى ارتيرمقدن بشقه بر فائده‌يى مفيد اولمادى. نعمت غفرانكه نائل اولملريچون آنلرى نه وقت توحيده دعوت ايتمش ايسه‌م دعوتمى ايشتمه‌مك ايچون پارمقلرينى قولاقلرينه طوتديلر؛ يوزيمى كورمه‌مك ايچون لباسلرينه بورونديلر؛ كفر وعصيانلرنده اصرار وَ دعوتمه اجابتدن استكبار ايتديلر. آنلرى جهراً دعوت ايتدم؛ بعده دعوتمى كاه آشكار، كاه كيزلى طوتدم. بر بر تنهايه چاغيروب سويلدم وَ ديدم كه: كفر ومعاصيدن توبه و استغفار ايديكز. ذات اقدس حضرتلرى مستغفرلرى درياى رحمتنه غرق ايدر. استغفار ايديكز. جناب حق سزه احتياج و ضرورتكز درجه‌سنده ياغمور ياغديرسون. كثرت اموال واولاد ايله امداد ايلسون. ميوه‌لى بستانلر وَ آقار صولر ويرسون. سزه نه اولدى كه جناب حقه ايمان ايده‌رك نائل ثواب اولمق جهتنى دوشونميورسكز؛ حالبوكه واجب تعالى حضرتلرىؑ، سزى اطوار مختلفه اوزره على التدريج ياراتدى: سزى

عناصر حالندن مركبات غذائيه حالنه وَبعده اخلاط، نطفه، علقه، مضغه وَ نهايت كميك وَ ات حالنه قلب ايتدى. بعده اشبو شكل و صورته قويدى. كورميورميسكز؟ جناب حق سماوات سبعه‌يى نصل مطابق اوله‌رق ياراتمش؛ قمرى سماء دنيانك شمعه‌سى حالنه قويمش؛ كونشى دخى سراج منير قيلمش. مبدع عالم تعالى وَ تقدس حضرتلرىؑ، سزى طوپراقدن ياراتدى؛ ينه ترابه اعاده وَ روز جزاده تكرار اخراج ايده‌جكدر. جناب حق سزه ارضى بسط ايتدى، تاكه آنده واسع يوللر وَ بيوك جاده‌لر انشا ايده‌رك امور وخصوصاتكزى تسويه وَمورداتكزى تأمين ايده‌سكز.»

بونك اوزرينه نوحؑ، واجب تعالى حضرتلرينه شو وجهله عرض مناجات ايتدى:

«يارب! قوممؑ، امر دعوتده بكا عصيان ايتديلر. مال واولادىؑ، كندى ايچون دار عقباده سبب خسران اولمقدن بشقه بر شيئه يارامايان رئيسلرينه اويديلر. رئيسلرى‌ده اسافل ناسى عليهمده تحريك وَ امر دينده ايقاع فساد ايتديلر. «معبوديكزه عبادتدن كچمه‌يكز. ود، سواع، يغوث، يعوق، نسر آدلو بتلريكزى ترك ايتمه‌يكز» ديه آنلرى اضلال ايتديلر. يارب! سن بو ظالملرى هلاك ايت وَعذابلرينى آرتير!»

قوم نوحؑ، خطالرى سببيله طوفان بلايه غرق وَعذاب شديده دوچار اولديلر. جناب حقك عذابندن كندولرينى تخليص ايده‌جك بر معين و ظهير بوله‌ماديلر.

نوح، مناجاتنده ديدى كه :
«يارب ! ير يوزنده كفاردن برفرد براقمه . اكر آنلرى ترك ايدرسه‌ك مؤمن قوللريكى اضلال ايدرلر ؛ آنلردن تولد ايده‌جك كيمسه‌لرده بر طاقم فجره‌دن وَ كفاردن عبارت اولورلر .
«يارب ! بنى وَ والدينمى وَ خانه‌مه مؤمن اوله‌رق داخل اولانلرى وَ الى يوم القيام كله‌جك مؤمنين و مؤمناتى عفو و مغفرت ايت ! ظالملرك ده خسرانى تزييد ايله !»

.·.

﴿ ابراهيم خليل الله ﴾

١٧ . – آرادن عصرلر كچدى ؛ عالم يكيدن مسكون اولدى ؛ ينه انسانلر، دين حقى تغيير ايتديلر ؛ ورطهٔ اشراكه دوشديلر . قادر مطلق حضرتلرى، انسانلرى راه ضلالتدن طريق مستقيمه سوق وَ دين حقى آنلره ارائه ايچون بر نبى ذيشان دها بعث واسرا بيوردى ، كه ابراهيم خليل الله در . ابراهيم عليه السلامك باباسى مشركيندن ايدى ؛ كتب مقدسه، آنى عبدهٔ اصنامدن اولمق اوزره ارائه ايديبور . ابراهيم عليه السلامك ابوينى عبدهٔ اوثاندن اولمغله كندوسى دخى صباوتنده آنلرك بيننده بولنيور ايدى ؛ قاچ ياشنده وحدانيت الهيه‌يى اذعان ايلديكى حقنده‌كى روايات، مختلفدر . علماء بنى اسرائيلدن بعضلرى اوچ ياشنده اولديغنى بيان ايدرلر ؛ ديكر بعضلرى‌ده اورتا ياشلى اولديغنى كوسترلر . علماى اسلاميه‌دن

اكثرينك رأيى، اون اوچ ايله اون آلتى‌سنى ميانده اولمسيدر [١] .

.·.

١٨ . – ابراهيم عليه السلامك واجب تعالى حضرتلرى حقنده نصل استدلال ايله ديكى، قرأن عظيم الشانده بر وجه زير تعريف بيورلمشدر (سورهٔ انعام) :

وَكذا ابراهيمه آسمان وَ زمينك عجائب مخلوقات وَبدايع مكوناتنى ارائه ايلدك ، تاكه استدلالى، اساس متينه مبتنى اولسون وَ امر توحيدده كسب يقين ايلسون .

وقتا كه كيجه‌نك استار ظلامى، آنى احاطه ايتدى ؛ نظرى، بر كوكبه اصابت ايلدى . اول امرده «عجبا ربم بوميدر ؟» ديه بر خاطره خطور ايتمش ايسه‌ده كوكب، وراء پردهٔ اختفايه چكيلنجه : «بن، اويله هدف افول و غروب اولان شيلرى سومم ؛ نره‌ده قالدى‌كه معبود اتخاذ ايليه‌يم» ديه اوخاطره‌دن تبرى ايتدى . برده قمرك جانب شرقدن طلوع ايتمكده اولديغنى كوردى ؛ «ربم بو اولماليدر» ديدى . آنجق قمر، برمدت صوكره افق نظرندن غروب ايتمكله احوالنده ثبات اولميان شيلرك الوهيته صالح اولميه‌جغنى وَحقى ادراكده توفيقات صمدانيه‌يه محتاج اولديغنى ايقان ايده‌رك «ياربى ! لطف وعنايتك رهبر هدايتم اولمازسه بن‌ده اصحاب ضلال

[١] تفسير قاضيده شويله بيورلمشدر : «وانما قاله زمان مراهقته او اول اوان بلوغه»

زمره‌سندن اولورم » دیه هدایت سبحانیه‌یی استرحام ایتدی .

فرداسی، آفتاب عالمتابك افق مشرقدن طالع اولدیغنی كوردی «ایشته ربم بواولمالیدر؛ بو، سائرلرندن دها بیوكدر» دیدی . آنجق شمسك دخی غروب وغیبوبتده، دیكرلرینه پیرو اولدیغنی كورنجه قومنه دونه‌رك : «قومم! بن، سزك صانع تعالی وَ تقدس حضرتلرینه شریك عد ایتدیككز شیلردن بری‌یم . اجسام ارضیه كبی ، اجرام سماویه، محدثدر؛ بر صانعه، بر مخترعه محتاجدر؛ بر حكیم ازلی‌یه وابسته‌در» دیدی . بعده شوممكناتك صانع حكیم و مبدع قدیمی تعالی وَ تقدس حضرتلرینه توجه ایله : «كوكلری وَ یرلری خلق ایدن صانع تعالی وَ تقدس حضرتلرینه مسلم اوله‌رق توجیه وجهه اخلاص ایله‌دم . بن، ذات اجل واعلایه شریك اتخاذ ایدنلردن دكلم» دیدی .

بونك اوزرینه قومی، امر توحیدده ابراهیمه مخاصمه وَ مجادله ایتمكه باشلادیلر .

ابراهیم آنلره دیدی كه :

«نیچه جناب حقك وحدانیتنده‌می مجادله ایدیورسكز؟ مع هذا واجب تعالی حضرتلری، بنی طریق مستقیمه هدایت ایله‌دی . بنی معبودلریكزله اخافه ایتمه‌یكز! واجب تعالی حضرتلرینه شریك عد ایتدیككز شیلردن حذر ایتمم؛ مشیت ازلیه تعلق ایتمدكجه آنلر بكا هیچ برضرر اصابت ایتدیره‌مزلر؛ چونكه ربم تعالی وَ تقدس حضرتلرینك علمی، هرشیئی محیطدر . آیا سز، صحیحی فاسددن، قادری

عاجزدن تمییز ایچون اعمال فكر ایتمزمیسكز؟ بن، سزك امر عبادتده شریك اتخاذ ایتدیككز شیلردن نیچون خوف ایده‌یم؟ حالبوكه سز، طرف باریدن اشراكلری حقنده بركتاب وَیا برهان وارد اولمیان شیلرك جناب حقه شریك اتخاذندن حذر ایتمیورسكز؟ هانكی فرقه امنیت ایتمه‌یه احق واحرادر؛ موحدلرمی، یوقسه مشركلرمی؟ اكر بونی فرق و ادراكه مقتدر ایسه‌كز بكا جواب ویریكز . جناب حقه ایمان ایدوب اعتقادلرینی شرك ایله تلبیس ایتمه‌ین كیمسه‌لر یوقمی؛ ایشته شایان امن و امان اولان، آنلردر؛ راه هدایته واصل اولان، آنلردر . »

∴

١٩ . – شوراسی‌ده شایان مطالعه‌در، كه قرآن حكیمده امر وفرمان بیورلدیغی وجهله ابراهیم علیه‌السلامك، ایچنده بولوندیغی مذهب، صابئی مذهبی ایدی؛ بو مذهب، اساساً اجرام سماویه‌یه عبادت ایتمكدن عبارتدر . ابراهیم علیه السلام، صاحب عقل وحكمت اولدیغندن اجرام سماویه‌نك حقیقتنی وَ خواصنی تدقیق ایتدی . رصد ایتدیكی كوكب، زهره، یاخود عطارد، یاخود مشتری ایدی .

∴

﴿ موسی كلیم الله ﴾

٢٠ . – بوندن صوكره واجب تعالی حضرتلری طرفندن

انسانلره تبلیغ احکامه مأمور اولان نبی ذیشان، «موسی کلیم الله» در. موسی علیه‌السلامك، نه صورتله تبلیغ احکام ایتدیکی حقنده قرآن عظیم الشانده وارد اولان آیات جلیله معلوم اولدیغندن بوراده بیانه لزوم یوقدر. شوقدر سویلرم، که قومنه اجرا بیوردقلری نصیحت آتیه، هر بریمزك خاطر نشانی اولمغه وَحرز جان اتخاذینه شایسته‌در.

«مجیب الدعوات وَ قاضی الحاجات اولان حق جل وعلا حضرتلرندن استمداد ایده‌رك صبر ایله‌یکز! ارض، جناب حقك ملکیدر؛ عبادندن دیله‌دیکنه احسان ایدر. حسن عاقبت ایسه متقیلر ایچوندر.»

∴

عیسی روح الله

۲۱ ـ. اولو العزم اولان رسل کرامدن بشنجیسی، «عیسی» علیه السلامدر. بومسئله‌ده نصرانیت ایله دین اسلام بیننده فرق عظیم واردر. نصرانیتك عجیب وَ مغلق اعتقاداتنی کوزلجه تعمیق ایتمه‌ین عوام نصارا، «تثلیث» حقنده مبهم بر فکره مالك اوله‌رق اعتقاد ایدرلر. شاید بونك نه دیمك اولدیغی بر خرستیاندن صورلسه «اب»، «ابن»، «روح القدس» دیه تعریفه باشلار وَبلکه «اوچ شخص، لکن بر الله» دیه ایضاحات علاوه‌سنه قالقیشیر. شو مباینت ظاهره حقنده تفصیلات ویرمسی طلب ایدلسه بونك بر لغز اولدیغی

بیان ایدر. شاید مخاطب، قاتولیك مذهبندن، یاخود انکلیز ایسقوپال مذهبندن ایسه «اطناس اعتقادی» [۱] نامیله موسوم اولوب مذهب حقك اساسلرینی تلخیص و بیان ایتدکدن صکره بو اعتقادك بر بر سطرینی، بر کلمه‌سنی، حتی بر هجاسنی قبول ایتمه‌ین کیمسه‌نك الی الابد خسرانده قاله‌جغنه حکم ایله سوزه ختام ویرن او شفقتلی نصارا بیاننامه‌سنی [۲] اتیان ایله قناعت ایدر. شاعر شهیر «لورد بایرن» [۳]

---

[۱] Athanasian creed

[۳] Byron

[۲] اسکندریه پطریقی «اطناس» طرفندن ترتیب ایدلمش اولمسی حسبیله «اطناس اعتقادی» دینلن وَ «ازنیق» جمعیت رهبانیه‌سی طرفندن قبول ایدلمسی حسبیله جمله نصارا ایچون مجبوری اولان اعتقادنامه، شودر:

سلامت دارینه نائل اولمق ایسته‌ینلر ایچون هر شیدن اول مذهب عمومی‌یه اعتقاد ایتمك، واجبدر. اکر بر کیمسه، بومذهبه غل وغشدن آزاده اوله‌رق اعتقاد ایتمز ایسه الی الابد خسرانده قالیر. مذهب عمومی، شودر:

اقانیم ثلثه‌ده وحدته، وحدتده اقانیم ثلثه‌یه عبادت ایتمه‌لی‌یز.

نه اشخاصی قاریشدیرمالی، نه‌ده عنصرلری تفریق ایتمه‌لیدر.

زیرا ابك شخصی، بشقه اولدیغی کبی، ابنك شخصی، بشقه وَروح القدسك شخصی‌ده، بشقه‌در.

لکن ابك، ابنك وَ روح القدسك الوهیتی، بر، سلطنتی، مساوی، علویتی، ابدیدر. اب، نه ایسه ابن‌ده اودر؛ روح القدس‌ده اودر.

اب، غیر مخلوق، ابن، غیر مخلوق، روح القدس، غیر مخلوقدر.

ادراك اولنماز اب، ادراك اولنماز ابن، ادراك اولنماز روح القدسدر.

اب، ازلی، ابن، ازلی، روح القدس، ازلیدر.

فقط اوچ ابدی دکل، آنجق بر ابدیدر.

نته‌کیم اوچ غیر مخلوق اولمیوب آنجق بر غیر مخلوقدر. وَینه اوچ غیر قابل ادراك اولمیوب یالکز بر غیر قابل ادراکدر.

هزل آميز بر قصيده‌سنده نصرانيتك بو ماده حقنده‌كى حسياتى بروجه آتى توصيف ايديور .

« بر معتقدك اطناس بيانامه‌سنى كمال ممنونيت ايله تلاوت

كذلك قادر مطلق اب ، قادر مطلق ابن ، قادر مطلق روح القدس‌در ؛ لكن اوچ قادر مطلق اولميوب آنجق بر قادر مطلقدر .

وَ يـه الله اب ، الله ابن ، الله روح القدس ؛ لكن اوچ الله دكل يالكز بر الله‌در .

كذلك افندى اب ، افندى ابن ، افندى روح القدسدر ؛ لكن اوچ افندى دكل ، بر افندى‌در .

بو وجهله اشبو اشخاصدن هر برينى منفرداً الله وَ افندى اولمق اوزره نصارا آيينجه اعتقاده مجبور اولديغمز كبى « اوچ الله » ، « اوچ افندى » ديمكدن مذهب عمومى ايجابنجه ممنوعز .

اب ، هيچ كيمسه طرفندن احداث و خلق و توليد اولنمامشدر .

ابن ، اب طرفندن احداث و خلق اولنميوب آندن تولد ايتمشدر .

روح القدس ، اب طرفندن احداث و خلق و توليد اولنميوب آنجق آندن صادر در [*] .

اب ، بر در ، اوچ دكل ؛ ابن ، بر در ، اوچ دكل ؛ روح القدس ، بر در ، اوچ دكل .

اشبو اقانيم ثلثه‌ده مقدم و مؤخر ، كبير و صغير يوقدر ؛ آنجق شو اوچ ذات ، معاً ابدى وَ مساوى درلر .

والحاصل : ذكر اولونديغى وجهله وحدتده اقانيم ثلثه وَ اقانيم ثلثه‌ده وحدت اولديغنه اعتقاد ايديلير .

سلامت دارينه نائل اولمق ايسته‌ين ، اقانيم ثلثه‌يه بويله‌جه اعتقاد ايتمه‌ليدر .

بوندن ماعدا سلامت ابديه‌يه نائل اولمق ايچون افنديمز عيسى عليه السلامك بشريته تمثل ايتديكنه بحق ايناتمق اقتضا ايدر .

---

[*] بو ، اورتودوقس مذهبنه كوره‌در . پروتستان مذهبنده شويله‌در : « روح القدس ، اب وَ ابن طرفندن احداث وخلق و توليد اولنميوب آنلردن صادر اولمشدر . »

ايتديكى ايشيديليرسه هر شيئك محكوم ايدلديكى ، بالسهوله نمايان اولور : بر كيمسه اك دهشتلى خصمنى ، اوكنده ديز چوكمش كورسه – ياغمور ياغدقدن صوكره علائم سمانك هوايى تزيين ايتديكى كبى – نصارانك دعا كتابنى تزيين ايدن او نفريندن دها آغير برشى اختراع ايده‌مز . »

زيرا مذهب محق ، افنديمز عيسى ابن اللهك هم الله ، هم انسان اولديغنه اقرار و ايمان ايتمكدن عبارتدر .

عصرلردن اول ابك عنصرندن تولد ايتمسى حسبيله الله ، زمان ايچنده والده‌نك عنصرندن تولد ايتمسى حسبيله بشردر .

تام الله ، تام بشردر ؛ چونكه روح ايله جسد ، بشردن عبارتدر .

الوهيتى جهتيله ابه مساوى ، بشريتى جهتيله آندن ناقصدر .

هرنه قدر هم الله ، هم بشر ايسه‌ده ايكى دكل ، آنجق بر عيسى در .

بردر ؛ فقط وحدتى ، الوهيتك جسده انقلاب ايتمسيله دكل ؛ بلكه بشريتك الوهيتدن استنباط اولنمسيله‌در .

بردر . وحدتى ، طبيعتلرك اختلاطيله دكل ؛ آنجق اشخاصك اتحاديله‌در .

روح ايله جسددن انسان حاصل اولديغى كبى الله ايله بشرده بر عيسادر ، كه بزم سلامتمز ايچون دوچار آلام اولمش ، جهنمه اينمش ، اوچنجى كون اولولرك آراسندن قالقمشدر .

سماواته عروج ايده‌رك قادر مطلق الله وَ ابك صاغ طرفنده قعود ايدوب اورادن دخى اولولرى وَ ديريلرى محاكمه ايچون كله‌جكدر .

آنك حين نزولنده جمله انسانلر جسدلريله برابر بعث وَ كندى عمللرندن محاسبه اولنه‌جقلردر .

خير ايشله‌ينلر ، حيات ابديه‌يه ، شر ايشله‌ينلر ايسه نار ابدى‌يه داخل اوله‌جقلردر .

ايشته مذهب عمومى ، بودر . هركيم بوكا صدق و خلوص ايله اعتقاد ايتمز ايسه سلامته نائل اوله‌ماز .

«تثلیث» لفظی، کتب مقدسه‌دن مأخوذ برشی دکلدر. وَ بو تعبیر، خرستیان کتابلرینک هیچ برنده بولنمیوب آنجق ایکنجی قرن میلادیده اشخاص ثلثه‌نك الوهیتده اتحادی حقنده‌کی اعتقادی ایضاح ایچون نصرانیته ادخال ایدلمشدر.

مذهب نصارا مؤلفلرینك اعاظمی، بو نظریه‌یی ایضاحه مقتدر اوله‌میوب بو بابده‌کی افاده‌لری، آنك آکلاشیلماز بر سر اولدیغنی تصدیق، یاخود بیاندن عبارت قالمشدر.

دوقتور «روبنصون»[١] شو وجهله بیان مطالعه ایدیور:

«دائما مقدس اولان تثلیث، بر سر عمیقدر، که عقل بشرینك جولان جرأتکارانه‌سنك اختراعندن آزاده وَ ذکای انسانینك اك واسع حدود ادراکندن خارجدر.»

اکر دوقتور روبنصون بو افاده‌سنده حقلی اولوبده بو سر، عقل بشرینك اك جرأتلی جولاننك اختراعندن آزاده ایسه اسقاندیناو وَ مصر قدیم اساطیرنده، مسلك افلاطونیده وَ شیمدیکی هندوستان مذهبنده بوکا مشابه اعتقادلر بولندیغندن آنلرك دخی اختراع بشر اولمایوب وحی الٰهی اولمسی لازم کلیر. لکن بو لزومی، نصارانك قبول ایده‌جکلرینی مأمول ایتمه‌یز.

دیکر بر مؤلف دخی بو ماده‌یه ایما ایده‌رك دیورکه:

«خرستیانلر بیننده «تثلیث مقدس» استدلالدن زیاده اعتقاد اولنمسی لازم اولان بر مسئله‌در؛ بو مسئله حقنده جناب حقك

[١] Dr. Robinson

کلامنده وحی ایتدیکی صراحتدن زیاده تدقیقاته کیریشمك، ریاکارانه بر تقوادن نشأت ایدن غیر معقول وَ علی الاکثر موجب تهلکه بر غیرت اثریدر.

«خیر! متفکر، متجسس، متقی نصارا قرداشلر! سز بو سرك تحقیقنه کیریشمیوب بلا تحقیق وَ لا تدقیق آنی قبول ایتمه‌لیسکز. اکر وجدانکز بو معامله‌یی قبول ایتمز ایسه تثلیث مسئله‌سی، عمومی نصارا مذهبنك اساس اعتقادی اولدیغی حقنده‌کی حکم قطعی‌یی ملاحظه ایله مستریح البال اولیکز؛ کیم که بو مذهبی تماماً وَ کاملاً محافظه ایتمه‌یه، شبهه‌سز مؤبداً خسرانده قالیر.»

غریب کورونمسون، که نصارا کتابلرینك هیچ بر طرفنده تثلیث قاعده‌سنی اثبات ایده‌جك برشی یوقدر. یالکز یوحنا انجیلنك برنجی فقره‌سنده دینیلیورکه: «آنلر اوچدر؛ سماده اجرای احکام ایدرلر: اب، ابن، روح القدسدر.» شوده شایان اشعار بر وقعه‌درکه «تدقیق اناجیل جمعیتی»، بو فقره‌نك انجیل ایچون موجب ثنا برشی اولمیه‌جغنه مبنی مصحح انجیلدن آنی طی ایتمشدر. بو جمعیت، معاملاتنده نوتون، جیبون، پورسون [١] وَ بو نسخه‌نك علاوهٔ تحریفیه‌یه اوغرادیغنی اثبات ایدن سائر ذواتك آثارندن استفاضه ایتمشدر. «قالمه» [٢] بیله انجیلك نسخ قدیمه‌سندن هیچ

[١] Newton, Gibbon, Porson

[٢] Augustine Calmet اوگوستن قالمه، متفنن فرانسز کلامیون وَ مؤرخیننددر؛ ١٦٧٢ ده لوره‌ن شهرنده تولد وَ ١٧٥٧ سنه‌سنده وفات

برنده بو قاعده‌نك بولنماديغنى قبول ايتمشـدر .

قارئلريمزه، بو بابده بالذات عيسى عليه السلام طرفندن وارد اولان بر كلامى نظر اعتباره آلماليدر ؛ « ايو افندى ! حيات ابديه‌يى اكتساب ايچون نه ياپمه‌لى‌يم ؟ » ديه كنديسندن سؤال ايدن بر حاكمه « نيچون بكا ايو افندى ديورسين ؟ جناب حقدن بشقه ايو ديه‌جك كيمسه يوقدر » ديه جواب ويرمشدر. عيسى عليه السلامك، كندندن بويله تفريق و تمييز ايله‌ديكى، ذات اجل و اعلى ايله متحد اولديغنى ادعا ايدن كيمسه‌لر، بو كلامى كوزلجه مطالعه ايتمه‌ليدر .

⁂

ايتمشدر. حداثت سننده « بنه‌ديكتين » صنفى رهابيننددن اولمش وَ بو صنفك متعدد مناسترلرنده فلسفه وَكلام تحصيل ايتمشدر . كتب مقدسه حقنده شرح وَايضاح وَ مباحثات يوللو كتب مفصله يازمشدر . شرحى، يكرمى اوچ جلد اوزرينه فرانسه‌ده پارس شهرنده ١٧٠٧-١٦ سنه‌لرنده طبع اولنمشدر ؛ عهد عتيق وَجديدك هركتابنى شاملدر . محررات و نشرياتى پك چوقدر . بونلر، يالكز كتب مقدسه‌يه عائد اولميوب چوغى : تاريخه ، طپوغرافيايه ، علم انسابه ، تراجم احواله، ازمنهٔ عتيقه احوالنه دائردر. آ كا شهرت ويرن كتابلردن برى: « توراتك قاموس تاريخى وَ انتقاديسى » نام اثردر ؛ ١٧٣٠ سنه‌سنده پارسده طبع اولنمش وَانكليز ، آلمان ، ايتاليان ، فلمنك لسانلرينه ترجمه ايدلمشـدر . ديكرى : « آثار عتيقهٔ مذهبيه وَ غير مذهبيه » عنوانلى اثريدر، كه پارسده ١٧٢٠-٢٢ده طبع اولنمشدر. قالمه، هنوز علوم مذهبيه تحصيلنده ايكن منتقد اولمقدن زياده محرر اولمق اوزره تميز ايدوب علوم اسرائيليه ايله السنهٔ شرقيه علمنده ناقص ايدى . مار الذكر ايكى اثرى هم منسوب اولديغى كنيسـاده وَ همده پروتستان كلاميونى بيننده دائما مقدس عد ايدلمشدر .

٢٢ . ـ مذهب نصارا‌ده اولان تثليث قاعده‌سندن وَ عيسى عليه السلامك آنلر طرفندن الوهيت درجه‌سنه چيقارلمسندن بوقدر بحث ايتمك كافيدر . شيمدى بو بابده دين اسلامك قاعده‌سنى كوره‌لم وَعقل بشرى‌يه كوره « الله انسان » وَ يا « انسان الله » [١] فكرينك غير معقول وَ عبث برشى اولديغنى اول امرده آنيان ايده‌لم . بو، برفكر معقول وَيا معناى معقول اولميوب بلكه هر برى ديكرينه مباين ايكى فكر وَيا معنانك اختلاط وتشويشندن عبارتدر. مسلمانلرك اعتقادنده جناب حقده تباين يوقدر .

قادر مطلق صانع تعالى وَ تقدس حضرتلرى، كمال حكمتيله بزه قواى عقليه احسان بيورمشـدر . هر درلو معلوماتى عقل ايله اكتسـاب ايده‌رز . عقلمز، هر نه قدر محدود اولسه بيله ادراك ايتديكى درجه‌ده قابل انكار اولميان جناب حقى بولمغه بر طريق جايدر .

عقلمز، ازليت و ابديتى احاطه ايده‌مز ؛ بونلر، منحصراً ذات اجل واعلى حضرتلرينك علم آلهيسنه مفوضدر ؛ لكن عقلمزك ادراك ايتديكى درجـه‌ده الوهيته اعتقاد ايتديكمز كبى ازليت و ابديتى‌ده تصديق ايده‌رز . كذا دائرهٔ ادراكمز داخلنده اوله‌رق عقلمز ايله محاكمه ايدر وَ برشخصك هم الله ، هم انسان اوله‌ميه‌جغنى بيليرز.

انسان نه‌در ؟ شبهه‌سز كرامات ايله متصف وَ فضائل ايله متحلى بر مخلوق ؛ لكن هر جهتـدن اقتدارى متناهى ، قواى عقليـه وَ

---

[١] God man, or man God

جسمانيه‌سی ، معلوماتی ، آرزوی نفسانيسی، هپ محدوددر . بو جهتلرده محدود اولدقدن بشقه هر برنده كوچوك بر مبدأ ايله باشلار . سنه‌لر مرور ايتدكجه هم جسمی ، هم عقلی ، هم‌ده حسياتی تزايد ايدر . انسان، حقيقتده محدود وَنامی بر موجوددر . عيسى عليه‌السلام دخی انسان ايسه، محدود وَ نامی برموجود اولمق لازم كلير ؛ اكر محدود وَنامی برموجود دكلسه انسان اولمامق لازم‌كلير.

شيمدی مسئله‌نك ديكر جهتنی‌ده نظر اعتباره آله‌لم :

الله نه‌در ؟ عيسانك طبيعتنده مندمج اولديغنی رهابينك سويله‌دكلری طبيعت ثانيه نه‌در ؟ افلاكك خالق وحافظی ، قوتيله عالمك هر طرفنده حاضر وموجود ، قدرت غير محدوده وَ غير متناهيه‌يی حائز بر ذات اجل واعلی ، كه « ملكوت سماوات وار-ضينك مالكی اولوب هر شيئی خلق وَ ديلديكی خواص و افعاله تخصيص و تقدير ايتمشدر . »

بو اللهك بر مبدئی وارمی ؟

جناب حقده نمو ، قدرتنده اتساع تدريجی وارميدر ؟ اولجه حائز اولماديغی درجهٔ كماله متدرجاً وصولی قابلميدر ؟

خير ! بيك كره تكرار ايده‌رم ؛ خير ! جناب حقك علو قدر و منزلتنه نقيصه ايراث ايده‌جك الك كوچوك بر خاطره بيله محو ونابود اولسون ؛ « اول الله ، كه ازليدر ؛ طوغورمامشدر ؛ طوغما-مشدر ؛ آكا شبيه هيچ بر فرد يوقدر . »

بوحالده « سر عالی » دينيلن شی نه‌در ؟ ای نصارا ! سزك « تام

انسان وَ تام الله » ادعاسنده بولنديغكز « انسان الله » نه‌در ؟

تام انسان ايسه هر جهتده قاصردر ! !

تام الله ايسه هر جهتده نقصاندن عاريدر ! !

اكر انسان ايسه صباوتدن اعتباراً عدم اقتدار و جهالت ايله باشلايوب كيتدكجه نشو ونما بولور .

اكر الله ايسه ازلدن بری قدرت تامه‌يی وَكمالی حائز اولوب آنكچون هيچ بر وقت تكمل متصور دكلدر .

ای نصارا ! سز شو ايكی جهتك برينی قبوله مجبورسكز . بيهوده يره « بو برسردر ؛ بوكا ايناتمق لازمدر » ديه‌رك پاپاغان كبی سويله‌نيلن معناسز بر سوزی تكراره وَ شرح وايضاحه قالقشمايكز.

بونده سر اوله‌جق بر جهت يوقدر ؛ يالكز آكلاشلميه‌جق وَ شايان استغراب اوله‌جق برجهت وار ايسه بوكا اينانه‌جق قدر ساده‌دل بر آدمك بولنماسيدر .

بو، ساده‌دللكدن وَ تناقضدن باشقه برشی دكلدر .

طبع سليم وَ عقل مستقيم، مناسبتسزلكی درجهٔ وضوحده اولان بويله بر شيئه قانع اولمقدن ابا ايدر .

∴

٢٣ . – هم عيسى عليه السلامك حقيقتنی ، هم ده جناب حقك علويتنی اخلال ايدن بو نامعقول سوزلردن صرف نظر ايده‌رك قرأن عظيم الشانه رجوع ايده‌لم .

قرآن کریمده، عیسی علیه السلامك اصل حقیقتنه دائر موافق عقل وحکمت آتیده‌کی ایضاحاتی بولورز :

« آزادهٔ قید ارتیابدر، که مسیح عیسی بن مریم، جناب حقك رسولیدر ؛ امر آلهیسی ایله مریمه القا اولنمش برمخلوقیدر ؛ باری تعالی وَ تقدس حضرتلرندن صادر اولمش بر ذی روحدر .

« بو حالده جناب حقه وَ پیغمبرلرینه ایمان ایدیکز ؛ « الله، اقانیم ثلثه‌نك بریدر » دیمه‌یکز ؛ تثلیثدن فراغت ایدیکز ؛ بو، سزك ایچون دها خیرلیدر .

« ذات اجل و اعلی حضرتلری معبود واحددر ؛ آنده تعدد یوقدر . ولددن منزهدر .

« سماوات و ارضده نه وار ایسه کافه‌سی، جناب حقك مملوك ومخلوقیدر . واجب تعالی حضرتلری حامی اولمق ایچون کافیدر . کرك عیسی علیه السلام، کرك ملائکهٔ مقربین، واجب تعالی حضرتلرینه شرف عبودیتله مباهاتدن استنکاف ایتمزلر .

« واجب تعالی وَ تقدس حضرتلری، سزه هرشیئی بیان ایدر ؛ تاکه راه ضلاله صاپمایه‌سکز . جناب حق، هر شیئی بیلیر » (سورهٔ نسادن) . « مسیح ابن مریم، آنجق جناب حقك بر رسولیدر ؛ آندن اول چوق رسوللر کچمشدر . والده‌سی‌ده آیات اللهی تصدیق ایدر بر عفیفه ایدی . هر ایکیسی، حوایج بشریه‌دن اولان مأکولات ایله تغذی ایدرلر ایدی » (سورهٔ مائده‌دن مقتبس) .

⁂

٢٤ . ـ احتمالکه اورتودوقس مذهبنده اولان نصارا، بو افاداتی شدتله رد وَ بزی لوم و تقبیح ایدرلر ؛ عیسی علیه السلامی « عادتا بر انسان » قیلدیغمزدن وَ « عادتا » صفتیله توصیف ایتدیکمزدن بونی، حقیقتده مغایر حرمت و رعایت بر تعبیر عد ایدرلر ؛ زیرا انسان اولدیغی صورتده : محتاج ، فقیر ، عاجز ، ذلیل وَ افعالندن مسئول بر مخلوق اولمش اولور .

آنجق برکره تصور بیورلسون ؛ انسان، بر موجوددر، که جناب حق آنی کلیم اتخاذ ایدر ؛ کمال رحمت و عنایتیله محبت ازلیه‌سنه نائل وَ آنلره وجدانلری واسطه‌سیله وَ حقانیتك شهادتیله الهام ایلر . انسان، عبادت ایتمك اقتدارینی حائزدر ؛ عبادتنده واجب تعالایه تعظیم و تبجیل ایدر . جناب حق، انسانك خالقیدر ؛ انسان، جناب حقك مخلوقیدر . بو سببدن « عیسی، برانساندر ؛ بر پیغمبردر » دینیلیرسه آنی تحقیر ایتمش اولمایز ؛ بلکه جناب حقك مخلوقاتنه احسان ایتدیکی مواهبك اك عالیسی اولان مرتبهٔ نبوت و رسالتی، عیسی علیه السلامه بخش ایتدیکنی تصدیق ایتمش اولورز . بز مسلمانلر، اعتماد تام وَ ثبات و متانت ایله دیرز، که خرستیانلرك قابل ایضاح اولمایان شو « الله عیسی » عقیده‌سی کبی غیر معقول برخیال، معبود حقیقی‌یه ایصال ایده‌جك یولی طوتمش وَ دین حقی قبولدن برچوق کیمسه‌لری تبعید ایتمشدر .

خرستیانلر، نصرانیتده‌کی تثلیث قاعدهٔ غریبه وَ غیر معقوله‌سنی قبوله استعدادی اولمایان کیمسه‌لری « کافر » اولمقله توصیف ایدرلر .

مسلمانلر، شو تعصب وَ ساده دللك حالنه تبسم ایده‌رك دیرلركه: عیسی ابن مریمك الله اولدیغنی اعتقاد ایدن کیمسه، شبهه‌سز مؤمن دكلدر؛ مع هذا عیسی علیه السلام: «ای بنی اسرائیل! بنم ربم وَ سزك ربكز اولان جناب حقه عبادت ایدیكز» دیمش ایدی.

عیسی علیه‌السلام، انسانلره نصیحت ایدر ایكن كندی محبتلری، توكللری وَ مناجاتلری ایله راه حقه سالك اولمه‌لرینی عن صمیم القلب بیان ایدر ایدی؛ هیچ بر وقت كندیسنی الله ایله انسانلر بیننه قویمامشدر. اكر خرستیانلرك انجیلنی تحری ایدرسه‌ك اوراده ده بولورز، كه عیسی علیه السلام، جناب حقه نصل مناجات ایدلمسی لازم كلدیكنی شاكردلرینه تعلیم ایتدیكی صیره‌ده: «ای بابامز! سنك كه قدرتك سماواتی محیطدر، نامك مقدس اولسون؛ كناهلریمزی عفو ایت. الی آخره» دیه دعا ایتمه‌لرینی امر ایله‌مشدر.

⁂

﴿ سیدنا محمد حبیب الله صلی الله علیه وَ سلم ﴾

۲۵. ـ بالجمله انبیانك خاتمی وَ سروری، محمد علیه الصلوة والسلامدر؛ مكهٔ مكرمه‌ده ٥٦٩ سال میلادیسنك ١٠ نیسان تاریخنده دار دنیایی تشریف بیوردیلر. عائله‌سی، مشهور قریش قبیله‌سندن ایدی. بو قبیله، عربستانده قبائل عربك اك نفوذلیسی اولوب ابراهیم علیه السلامك اكبر اولادی اسماعیل علیه السلام نسلندندر. نبی علیه السلامك جد امجدلری، عربستان اهالیسنك

سیدی وَ اك بیوك معبدلری اولان كعبة اللهك محافظی ایدی.

والد النبی علیه‌السلام عبدالله بن عبد المطلب، ولادت نبویه‌دن اول ارتحال ایتمشدر. آلتی یاشنده ایكن والده‌سی دخی وفات ایتمكله عمی ابو طالبك حضانه‌سنده قالمشدر. وجود سعادتلری، غایت نازك ایدی. عمنك زیر حمایه‌سنده بولندیغی زمان كندی اولادی درجه‌سنده حرمت ایدر ایدی.

فخر عالم افندیمزك تا صباوتنده ناصیه‌سنده انوار ذكا، لمعان ایدر ایدی. انسانلرله اختلاطی چوق سومز ایدی. اویون اوینایان چوجقلردن بری، كندیسنی اكلنجه‌لرینه اشتراك ایتمك ایچون دعوت ایتدیكنده: «انسان، بویله مالایعنی شیلر ایله اشتغال ایتمكدن دها عالی بر مقصد ایچون خلق اولنمشدر» دیه مقابله بیورمشلردر. فوق العاده بر فراسته، عالی بر فكره، حسیات نجیبه‌یه مالك ایدی. محمود الخصال، اطفاله شفقتلی، صدقه اعطاسنه خواهشلی، حلیم، ناس ایله معاملاتنده غایت متواضع ایدی. قامتی معتدل، وقور، شجیع ایدی. هیچ بر مدرسه‌ده تحصیل علوم ایله مشغول اولمامش ایدی؛ بو سببدن «امی» وصفی اوصاف جلیله‌لرندندر. قرأن كریمك ۲۹ نجی سورهٔ جلیله‌سنده بروجه آتی بوكا اشارت بیورلمشدر:

«ای نبی ذیشان! سن بو قرأنك نزولندن اول باشقه بر كتاب اوقومش وَصاغ الكله یازمش دكل ایدك.»

فخر الرسل علیه ازكی التسلیمات افندیمز حضرتلری، قرقنجی

سننه واصل اولدقلرنده برقاچ سنه‌دن بری هرسنه اجراسنی اعتیاد بیوردقلری وجهله مكهٔ مكرمه‌یه تقریباً برساعت مسافه‌سی اولان «حرا» جبلنی تشریف بیوردیلر. غارده برآی قدر منفرداً اوطوروب عبادات وطاعات ایله مشغول اولدیلر. شهر رمضانی بو وجهله امرار ایتمكده ایكن كیجه‌نك ظلمت وسكوتی آراسنده رداسنه صارلمش یاتیور ایدی. نصف‌الليلده برصوت ایشتدی. بوصوت، ایكی دفعه تكرر ایتدی. ایكی دفعه‌سنده ده بونی ایشتمه‌مكه چالشمش ایسه‌ده مقتدر اوله‌مدی. اوزرینه مخوف برثقلت باصمقده اولدیغنی حس ایدر ایدی. اوچنجی دفعه صوتی ینه ایشتدی. قولاقلرینی ستره مقتدر اوله‌مدی. باشی مستور اولمادیغندن ناكهانی برضیا تجلی ایتمكله شدتندن عادتا غشی اولدی. حال صحوه عودت ایدنجه قارشوسنده بشر شكلنده متمثل بر ملك مشاهده ایله‌دی. ملك كندیسنه خطاباً: «یا محمد! بن جبرائیلم؛ اوقو» دیه بسط كلامه ابتدار ایتمكله «اوقومق بیلمم؛ بن تعلم ایتمدم» دیه مقابله بیوردیلر.

ملك وحیك جوابی، قرآن عظیم‌الشانك ٩٦ نجی سورهٔ جلیله‌سنده بروجه زیر بیان بیورلمشدر:

«ربك تعالی وَ تقدس حضرتلرینك اسم پاكیله قرآن عظیم الشانی اوقو.

«اول مربئ حقیقی كه كافهٔ اشیایی خلق ایتدی وَ انسانی بر پارچه اویوشمش قاندن ایجاد ایله‌دی.

«قرآن حكیمی اوقو؛ ربك جل شانه حضرتلرینك كرمی هیچ بر كریمه مقیس دكلدر.

«انسانه قلم ایله یازمه‌یی تعلیم ایتدی.

«انسانه بیلمدیكی شیئی اوكرتدی.

«حقیت، انسان، كندیسنی غنی كوردیكنده حدینی تجاوز ایله طغیان ایدر.

«ای انسان! دوشون، كه نهایت مرجعك، واجب تعالی وَ تقدس حضرتلریدر.

«ادای صلات ایدن بر عبد مخلصی صلاتندن منع ونهی ایدن كیمسه‌یی كوریورمیسین؟

«نهینده هدایت، عبادت اوثان ایله اولان امرنده تقوی اوزره میدر؟ یوقسه حقی تكذیب وَ صوابدن اعراض ایتمكده میدر؟ جناب حقك بونلری كوردیكنی وَ آنك حالنه وهدایت و ضلالتنه مطلع اولدیغنی بیلمیورمی؟

«خیر! اكر مناع للخیر اولان بوناهی، طوتدیغی مسلكدن فراغت ایتمزسه آنك كذب و خطا ایله متصف اولان ناصیه‌سندن یاقالارز.

«براق! جماعتنی دعوت ایتسون! بزده آنی نار جحیمه ایصال ایچون زبانیلری دعوت ایدرز.

«صاقین! آنك سوزینه انقیاد ایتمه. طاعتكده ثبات ایت. جناب حقه سجده و تقرب ایله.»

∴

٢٦. - بونك اوزرينه ملك، سكوت ايتدى وَحضرت پيغمبر عليه الصلوة وَالسلام، جناب حقك عنايتيله قرأن عظيم الشانه مطلع اولدى. پيغمبر، شو مشهوداتندن دوچار خوف وهراس اوله‌رق فرداسى رمضان شريفك يكرمى دردنجى كونى صباح وقتى خانهٔ سعادتلرينه عودت وَمشهوداتنى زوجهٔ مطهره‌لرى خديجه رضى الله عنها حضرتلرينه حكايت بيوروب «عجبا بوندن بكا برضرر كليرمى؟» ديدى.

خديجه رضى الله عنها جواباً ديدى كه: «خديجه‌نك روحى
«قبضهٔ تسخيرنده اولان ذات اجل واعلايه قسم ايدرم؛ بن بعدما
«سكا پيغمبر نظريله باقه‌جغم. مسرور اول! حاشاكه جناب حق
«سكا ضرر اصابت ايتديره! سن اقربا وَ عشيرتكى سورسين.
«قومشولريكه رعايت، فقرايه مرحمت، مسافرلره ضيافت ايدرسين.
«سوزكده حق سويلرسين. وَ دائما حقيقته خدمت ايلرسين.»

خديجه رضى الله عنها، پيغمبردن ايشتديكى شيلرى عم زاده‌سى ورقه بن نوفله نقل ايتدى. ورقه، يهود ونصارانك كتابلرينه مطلع ايدى. بلا تردد وَ كمال ممنونيتله شو وقوعاتك عين حقيقت اولديغنى تصديق ايتدى وَ ديدى كه: «حمد وثنا اولسون جناب حقه. محمد
«بن عبدالله حق سويله‌يور. محمده شريعت موسويه كبى بيوك بر
«شريعت كله‌جكدر. محمدك كورديكى، موسى عليه السلامه كلن
«ملكدر. سنك زوجك پيغمبر اوله‌جقدر.»

بعده حضرت پيغمبر، اثناى راهده ورقه‌يه تصادف ايتدى.

يهود و نصارا كتابنك حافظى اولوب آنلرك ايچنده برتسليت آراديغى حالده يالكز بالجمله جمعيت بشريه‌يه بر پيغمبر بعث اولنه‌جغى حقنده آنلرده بر طاقم وعدلره تصادف ايدن بو ذات، حضرت محمد عليه الصلاة وَ السلامى الى ايله طوته‌رق ديدى كه: «ورقه‌نك حياتى،
«دست اقتدارنده اولان حضرت احديته قسم ايدرم؛ جناب حق،
«سنى بوامته پيغمبر اولمق اوزره اصطفا ايتمشدر. سكا كلن، جبرائيلدر. قومك، سكا كذاب ديه‌جكلر. سنى اشكنجه ايله تعريب وَ
«سكا عداوت ايليه‌جكلر. كاشكى بن‌ده او كونلره يتيشوبده سنك
«ايچون مجادله ايده ايدم.»

∴

٢٧. - ورقه، بويله سويليه‌رك حضرت پيغمبر عليه الصلاة وَالسلامى ناصيه‌سندن تقبيل ايتدى. بونكله برابر حضرت محمد عليه الصلاة وَ السلام حالا خوف وهراس اوزره ايدى. مكالمه ايتديكى ملكك جبرائيل اولديغنه قانع اولوب اوقوديغى كلمات، حالا صحيفهٔ خاطرنده منقوش ايدى. مع هذا تبليغ احكامه مأمور اولديغنده حالا متردد اولوب قريشيلردن بعضلرينك معاملات استهزاكارانه‌لرى‌ده بو تردده انضمام ايديوردى. بو تردد ايچنده ايكن جبل حرا جهتنه چيقدى؛ ينه ملك ظهور ايتمكله دوچار خوف ورعب اوله‌رق خانهٔ سعادتلرينه عودت بيورديلر. رداسنه بورونه‌رك وقوعات سالفه‌يى تفكر ايتمكده ايكن ملك ينه كورينوب ديدى كه:

« ای دثارینه بورونمش اولان ذات!

« قالق؛ انسانلری عذاب ایله انذار ایت.

« ربك تعالی وَ تقدس حضرتلرینی تکبیر ایت.

« لباسکی لوثدن تطهیر ایت.

« بالجمله معاصیدن احتراز ایده‌رك عذاب اللهدن صاقین.

« رضاء باری ایچون مشاق تکلیفه وَ اذاء کفاره صبر ایت.

« صور نفخ اولندیغی کون، کفار ایچون بر یوم دشوار اولوب آنلره یسر وسهولت جهتی یوقدر.»

∴

۲۸. – بوندن صوکره حضرت محمد علیه الصلاة وَ السلام، کندیسنه خطاب ایدن ذاتك، واجب تعالی طرفندن مبعوث بر ملك اولدیغنه قناعت ایتدی وَ تبلیغ احکامـه مأمور اولدیغنی اذعان ایلدی. بالجمله خوف و هراسی ترك ایده‌رك نازل اولان شو سورهٔ جلیله‌یی اوقودی (سورهٔ ضحی):

« شمسك کسب ارتفاع ایتدیکی وقت ضحی حقیچون؛

« اشیایه سکون ویرن کیجه حقیچون؛

« ربك تعالی حضرتلری، سنی نه ترك ایتدی، نه بغض ایلدی.

« علی التحقیق حیات اخرویه، سنك ایچون حیات دنیویه‌دن خیرلودر.

« ایلروده واجب تعالی حضرتلری، سکا مکافات ایده‌جك وَ سن ممنون اوله‌جقسین.

« جناب حق، سنك یتیم اولدیغکی بیله‌رك سکا ملجأ و پناه اعطا ایتمه‌دیمی؟

« احکام شرعیه‌دن غافل اولدیغکی کوروب علم و حکمت احسانیله هدایت ایلمه‌دیمی؟

« فقیر ذی عیال اولدیغکی بیلوب ربح تجارت ایله اغنا ایتمدیمی؟

« سن‌ده یتیمه قهر و تحقیر ایتمه.

« سائلی زجر و منع ایلمه.

« ربك تعالی وَ تقدس حضرتلرینك نعمتنی تحدیث ایت.»

∴

۲۹. – حضرت محمد علیه الصلاة وَالسلام، سعادت خانه‌لرینه عودت وَ مشهوداتنك عین حقیقت اولدیغنـه قناعت بیوردیلر. زوجهٔ مطهره‌سی خدیجه رضی الله عنها، عم زاده‌سی امام علی کرم الله وجهه وَاقاربندن بعض ذوات، همان نبوتنی تصدیق ایتمشلر ایسه‌ده سائر قبیله‌سی افرادی، مدعیاتنه حقارت ایله مقابله ایدرلر ایدی. حضرت محمد علیه الصلاة وَالسلامك صدقنی اك زیاده تأیید ایدن شیء، اك اول صمیمی احباسنك وَ افراد عائله‌سنك داخل دائرهٔ اسلام اولمه‌لریدر؛ چونکه آنلر، فخر کائنات صلی الله علیه وَ سلم افندیمز حضرتلرینك داخل دائرهٔ محرمیتی اولمه‌لری حسبیله خصوصیت احوالنه واقف اولدقلری حالده هر کسك خارجده‌کی معاملات ریاکارانه‌سیله خانه‌سنده‌کی معاملات خصوصیه‌سی بیننده آز چوق

مشهود اولان تخالف وتباینده هیچ برینی فخر عالم صلی الله علیه و سلم افندیمزده بوله‌مامشلردر .

بوندن صکره حضرت محمد علیه الصلاة والسلامك حیاتی، بر قاچ سنه‌لر بر معاملهٔ تحقیرکارانه ایله مرور ایتمش و بو معامله، بعض اصحابی حقنده دخی اجرا ایدلمشدر . برکره خصماسی، حضرت پیغمبر علیه الصلاة والسلامه تکلیفندن فراغت ایتدیکی صورتده مال عظیم و ریاست وعد ایتمشلر ایسه‌ده قرآن عظیم الشانك قرق برنجی سورهٔ جلیله‌سنده‌کی فقرهٔ آتیه ایله مقابله کورمشلردر :

« اکر شیطان، سنی اغوا و اغرا ایدرسه شرندن جناب حقه استعاذه ایت ! باری تعالی حضرتلری، استعاذه‌کی ایشیدیر و نیتکی بیلیر . »

حضرت محمد علیه الصلاة والسلامك خصماسی، رسالتنی اثبات ایچون سمادن کندیلرینه ملك کتیرمسنی تکلیف ایتدیلر ؛ لکن نبی علیه السلام، کندیسنك تبلیغ احکامه مأمور اولدیغنی و جناب حقك اذنی اولمادقجه برشیٔ یاپه‌میه‌جغنی بیان و منکرینی لطافت وبلاغتده قرآن عظیم الشانك الك قیصه برسوره‌سنه نظیره سویلمکه دعوت ایده‌رك تحدی ایلدی . خصماسیله عقل وحکمته موافق و منطقه مطابق اوله‌رق مباحثه و جناب حقدن وحی کلدکجه تبلیغ احکامه دوام و کل یوم اصحاب کرامی تکثر ایلر ایدی . تبلیغ ایچون شهرك جوارنده بولونان صفا نامنده‌کی محلی انتخاب ایتمش ایدی ؛ نهایت خصماسی حدتلنه‌رك آنی قتل ایله تهدید ایتمك ایسته‌دیلر . معمافیه خصمانك

مخالفتی نه قدر اشتداد ایدرسه جسارتی او قدر آرتار ایدی . عمی مسئله‌یی دها ایلرو کوتورمه‌مك ایچون قاندرمه‌یه چالشمش ایسه‌ده حضرت پیغمبر علیه الصلاة والسلام جواباً : « اکر آنلر کندوسنه قارشی کونشی صاغ اللرنده و قمری صول اللرنده طوتسه‌لر تشبثندن کیرو قالیه‌جغنی » سویلدی .

.:.

﴿ هجرت مصطفویه ﴾

٣٠ . - مکهٔ مکرمه‌ده حضرت محمد علیه الصلاة والسلام و اصحابی حقنده خصماسنك تجاوزی تزاید ایتمکله اصحاب کرامنی مدینهٔ منوره‌یه مهاجرته ترغیب ایتدی ؛ چونکه اوراده بعض مسلمین وار ایدی . مسلمانلردن چوغی بومهاجرتی قبول و مکه‌یی ترك ایتمشلرسه‌ده کندیسی حالا وحدت الهیه‌یی تبلیغ ایچون جمله‌دن کیرو قالمش ایدی . نهایت خصماسی، آنی قتله قرار ویردیلر و فراش سعادتلرنده یاتار ایکن سوء قصد ایتمك ایچون اسافل ناسدن برجم غفیر، اجتماع ایتدی . لکن آنلر، منزل سعادته وصول بولمه‌دن اول محمد علیه السلام، جناب حقك اعلامیله کیفیته واقف اولدی و ابوبکر رضی الله عنهك خانه‌سنه کله‌رك ناکهظهور اولان هجرت ایچون حاضرلنمه‌لرینی امر ایتدی . ارباب فساد، منزل نبوی‌یه کلدیلر و قاپونك دلیکندن باقه‌رق کندی زعملرینه کوره رداسنه صارلمش اولدیغی حالده حضرت پیغمبرك فراشنده یاتمقده اولدیغنی کوردیلر .

اثنای نومده اوزرینه هجوم ایتمك وَیاخود طیشاری چیقنجه‌یه قدر بكله‌مك جهتلرندن هانكیسنی ترجیح ایده‌جكلری حقنده بر مدت استشاره‌دن صوكره جبراً قاپویی آچوب یتاغه هجوم ایتدیلر. یتاقده یتان ذات قالقدی؛ لكن حضرت محمد علیه الصلاة وَ السلام اولمیوب علی ایدی. ارباب فساد تعجب ایده‌رك حضرت محمد علیه الصلاة وَالسلامك نره‌ده اولدیغنی صوردیلر. امام علی: «بیلمم؛ بن آنك محافظی دكلم» دیدی وَ سرعتله چیقوب كیتدی؛ آكا بر ضرر ایراث ایده‌مدیلر.

حضرت پیغمبر علیه الصلاة وَالسلام ایله ابوبكر رضی الله عنه كیجه‌نك ظلمتندن استفاده ایده‌رك مكهٔ مكرمه‌یی ترك ایتدیلر وَمكه‌نك جنوب طرفنده واقع جبل ثورك اتكنده بر مغاره‌یه كیزلندیلر. پت پرست اولان قریشك شدتی، حددن افزون ایدی. فرقهٔ فسادیه‌نك تشبثلرینك نتیجه‌پذیر اولماسی وَ حضرت محمد علیه الصلاة وَالسلامك تخلیص گریبان ایتمسی فكری، آنلرك غیرت جاهلانه‌سنی تحریك ایتدی. سواریلر، مملكتك اك برنجی آتلرینه سوار اولدیلر وَ حضرت محمد علیه الصلاة وَ السلامك (حاشا) رأس سعادتلرینی كتیرنلره مكافاةً یوز دوه وعد ایدلدی.

خصمانك سسلری ایشیدلدیكی وقت ابوبكر رضی الله عنه، شجیع بر ذات اولمغله برابر بولوندقلری محلك كشف اولنمسی خوفیله دهشتندن: «ارباب تعقیب، كثرتلیدر؛ بز، یالكز ایكی كشی‌یز» دیدی.

حضرت محمد علیه الصلاة وَالسلام، جواباً: «خیر! بز اوچز؛ جناب حق بزمله برابردر؛ بزی محافظه ایدر» بیوردیلر.

پیغمبر وَصاحبی، اوچ كون قدر غار درونده قالدیلر؛ دردنجی كون مدینهٔ منوره‌یه متوجهاً حركت ایتدیلر. اورایه وصوللرنده مدینه اهالیسی طرفندن برملجأ آرایان بر مهاجر كبی دكل، بلكه مملكتنه عودت ایدن غالب برسرعسكر كبی استقبال ایدلدی.

مدینهٔ منوره‌یه دخولندن اول «قبا» دینلن قریه‌یه نزول وَ كلن جمعه اورادن حركت بیوردیلر. مكهٔ مكرمه‌ده قالمش اولان امام علی كرم الله وجهه، پت پرستلر طرفندن نیجه بد معامله‌لر كوردكدن صوكره كلوب پیغمبره التحاق ایتدی. علی الصباح پیغمبر علیه السلام دوه‌سنه راكب اوله‌رق آرقه‌سنده ابوبكر الصدیق اولدیغی حالده حركت بیوردیلر. پك چوق اشخاص اطرافنی احاطه ایتمشلر ایدی. معیتنده یتمش عدد سواری وار ایدی.

*

٣١. — شایان اشعار موادندر، كه اسلام مؤرخلری، سنه‌لری حضرت محمد علیه الصلاة وَالسلامك مدینهٔ منوره‌یه تشریفلرندن اعتبار وَ بوكا: «هجرت» تسمیه ایدرلر. هجرت، تاریخ اسلامك برنجی سنه‌سی اعتبار اولنور. نته‌كیم خرستیانلر دخی، سنه‌لرینی عیسی علیه السلامك تولدندن تعداد ایدرلر.

تاریخ اسلامده هجرتك برنجی سنه اعتبار ایدلمسی، ارتحال نبویدن برقاچ سنه صوكره خلیفهٔ مؤمنین عمر بن خطاب رضی الله

عنه طرفندن تأسیس بیورلمشدر . سنهٔ عربیه، قمری اولوب شهر محرمك ابتداسنده باشلار .

٭٭

٣٢ . – مکهٔ مکرمه‌ده حضرت محمد علیه الصلاة والسلامه بغض و عداوت اولونور ایدی ؛ مدینهٔ منوره‌ده حال تبدل ایتدی . بو شهرك اهالیسی، حضرت پیغمبر علیه الصلاة والسلامی قبول وعن صمیم القلب تصدیق ایتمشلر ایدی . هیچ بر ملك، کندی قومی طرفندن حضرت پیغمبر علیه الصلاة والسلامك قازاندیغی محبتی احراز ایده‌مه‌مشدر . مع هذا حضرت پیغمبر علیه الصلاة والسلام، ینه اسکی نجابتنی ، تواضعنی و حلیمتنی تبدیل ایتمدی .

ارتحال دار بقا بیورمه‌دن ایکی کون اول مسجد شریفه تشریف بیوردیلر و جمله‌یه خطاباً « هیچ بر کیمسه‌یه سوء معامله ایتدمی ؟ اگر ایتمش ایسه‌م شیمدی اقتصاص ایتسون » بیوردیلر ؛ هیچ کیمسه جواب ویرمدی . « ایچکزدن هیچ برینه دینم وارمی در ؟ » دیه سؤال ایتدیلر . ایچلرندن بری : « اوت ! یا رسول الله ، بکا اوچ درهم بورجك واردر ؛ فلان وقت استدانه ایتدیکز » دیمکله آنك تسویه‌سنی امر ایتدیلر و « شیمدی محجوب اولمق، یوم قیامتده محجوب اولمقدن اولادر » بیوردیلر .

محمد علیه السلامك حیاتنی و افعالنی تفصیله مقاممز مساعد اولمیوب یالکز دیرز، که اصحاب کرام، برفرقهٔ قلیله‌دن عبارت اولدیغی حالده بیکلرله ، اون بیکلرله تزاید ایده‌رك بوتون عربستان اها-

لیسی، الله واحده عبادتی قبول ایتدیلر . حضرت پیغمبر علیه الصلاة والسلام، بر یوزنده‌کی حیاتنك ختامه تقرب ایتدیکنی ادراك ایتدی و صوك کونلرینی عبادات و طاعات ایله امرار ایلدی . نهایت عازم دار بقا اولمسی زمانی تقرب ایدوب فراش سعادتلرنده یاتدقلری حالده : « یارب حال احتضارمده معاونت ایت و بو عبدك روحنی سن قبض ایله » دیه دعا ایله‌دی . زوجهٔ مطهره‌سی عائشه رضی الله عنها، نزد سعادتلرنده دعا ایتمکده اولوب حضرت پیغمبر علیه الصلاة والسلام دخی « یارب ! بو عبدکی عفو و مغفرت ایت و سعادت ابدیه احسان ایله » دیه‌رك بر خالی اوزرنده اولدیغی حالده تسلیم روح ایلدی . تاریخ میلادینك **٦٣٢** و هجرتك اوننجی سنه‌سی حزیرانك سکزنجی بازار ایرتسی کونی روح پرفتوحی، مقامات عالیاته صعود ایتدی .

ایشته بر دین عالی تأسیس و تبلیغ ایدن حضرت پیغمبر ذیشانك بو عالمده‌کی وقوعات تاریخیه‌سی بو وجهله ختام بولدی .

عقائد اسلامیه‌نك تفصیلی

۳۳ . ـ شیمدی بالاده بیان ایدلمش اولان عقائد اسلامیه‌نك ایضاحنه شروع ایده‌لم :

دین اسلامك الك برنجی قاعدهٔ اساسیه‌سی، توحید، یعنی: جناب حقك وحدتنـه اعتقاد وَ انواع شركدن اجتناب ایتمكدن عبارت اولدیغنی مباحث سـابقه‌ده كورمش وَ اولو العزم اوله‌رق بش نبی ذیشـان اولدیغنی بیان ایتمش ایدك . بونلردن ماعدا قرآن عظیم‌الشانده اسملری مذكور اولان برطاقم پیغمبران حضراتی واردر : داود ، سلیمان ، ایوب ، ذكریا ، یحیی ، الیاس ، اسماعیل ، ادریس ، هود علیهم السلام كبی [۱] .

قواعد عقـائددن بری‌ده جناب حقك ملكلرینه اینانمقدر . بونلرك درجاتی وَ وظیفـه‌لری وَ جناب حق نزدنده‌كی قربیتلری، متفاوتدر . بعضلری عرش اعظمك حولنده واجب تعالی حضرتلرینه عبادت ایدرلر ؛ بعضلری دائما تسبیح و تهلیل ایدرلر ؛ دیكر

[۱] داود ، سلیمان ، ایوب علیهم السلام، دها سائر انبیای عظام ایله برابر آلتنجی سوره‌ده ، اسماعیل وَ ادریس علیهما السلام، اون طقوزنجی سوره‌ده ، هود علیه السلام، یكرمی اوچنجی سوره‌ده بیلدیرلمشدر .

بعضلری‌ده انسانلره مؤكلدر . ملائكه‌نك مقربلری درتدر . جبرائیل، وحیه مؤكلدر ؛ میكائیل، ارزاقه مؤكلدر ؛ عزرائیل، موته مؤكلدر ؛ اسرافیل، یوم قیامتده نفخ صوره مؤكلدر ؛ علیهم السلام ملائكه ایچنـده « معقبات » یاد ایدیلن بر صنف واردر ، كه بونلر « كراماً كاتبین » در ؛ بونلردن هر انسانك یانـده ـ بری صاغنده ، دیكری صولنـده اولمق اوزره ـ ایكی دانه‌سی موجود اولوب انسـانك اقوال و افعالنی كتب و تحریر ایدرلر . هركون ختام بولدقجه یازدقلری دفتر اعمـالی آلوب سمایه عروج ایدرلر وَ فرداسی كونی دیكر ایكی ملك آنلره خلف اولور . كتب اسلامیه‌نك بیاننه كوره صاغ جانبده‌كی ملك طرفندن هرحسنه اون قات اوله‌رق یازیلیر ؛ شاید انساندن بر كناه صادر اولورسه صاغ جانبده‌كی ملك، صول طرفده‌كی ملكه دیركه : « یدی سـاعت یازمه، توقف ایت ؛ بلكه پشیمان اولور وَ جناب حقه توبه و استغفار ایدر . »

.:.

۳٤ . ـ حضرت محمد علیه الصلاة وَالسلامك اوصاف جلیله‌لری حقنده پك‌چوق نصارا محررلری طرفندن نیجه اثرلر یازلمشدر . بونلرك چوغی تعصب وَ غرض ایله مالی اولوب « حلیم وَ متواضع عیسی » علیه السلامك شریعتنه انتساب ادعاسـنده بولنان اشخاص ایچنده بویله آدملرك بولنمسی شایان تأسفدر . مع‌هذا معاصریمز اولان بعض مؤلفلر، شتومك استدلال دیمك اولمادیغنی اوكرندیلر وَ اوصاف جلیلهٔ حضرت رسالتپناهی‌یی وَ شریعتنك علویتنی تقدیر ایتدیلر .

مستر جون داونپورت [١]، «محمد وَقرأن» نام اثر بهترینده دیورکه:

« موثوق و معتمد منابع تاریخیه‌دن حضرت محمدك اوصاف جلیله‌سی حقنده چوق معلومات اخذ واستنباط اولنمشدر . اقل قلیل ادراکی اولان کیمسه بیله ماراچی ، پریدو وَ معاصرلردن فره- دریق شله کل[٢] کبی محررلر طرفندن شان محمدی‌یه لایق اولمیه‌جق صورتده استعمالی تجویز ایدیلن لساندن تبری ایدر . »

طوماس قارلایل [٣] طرفندن حضرت نبی علیه الصلاة وَ السلام حقنده ایراد ایدیلن مطالعات اوقدر حقیقته مقارن وَ واقعه موافقدر ، که بروجه زیر درجندن صرف نظر ایده‌مدك :

« اخلاق حمیده‌لری ، بعض اصحاب اغراض طرفندن کتم
« ایدلمك ایستنیلن جناب محمد ، شائبهٔ حرص و غرضدن عاری او-
« لوب بصر بصیرتی ، انوار حقیقت ایله متحلی وَقلب الهام مشحونلری ،
« انسانلرك سعاد وسلامتنه منعطفدر . وقور ، عالیجناب ، صدق و
« امانت ایله موصوف ، اخلاق عالیه ایله متخلقدر . سائرلری قیل
« وقال وادیلرنده طولاشمقله اکتفا ایتدکلری حالده بوذات عالیقدر ،
« غواص دریای حقیقت اولمشدر . حکمت خلقت ، تماماً کندیسنه
« انکشاف ایتمشدر . بو ذات شریفك حائز اولدیغی صدق و امانت ،
« طرف باریدن کندوسنه تخصیص بیورلمش بر موهبه‌در . فم سعا-

[١] Mr. Johon Davenport.

[٢] Maracci, Prideau, Frederick Schlegel.

[٣] Thomas Carlyle.

« دتلرندن صادر اولان هرکلام ، عین حقیقتدر . انسانلر ، هر بر
« نطق جلیل احمدی‌یی صماخ اعتبار ایله استماع ایتمه‌لیدر ؛ آنی اصغا
« ایتمدکلری صورتده کیریده شایان استماع برشی قالماز . سائر سوزلر ،
« آنك یاننده عادی برروزکار کبی اهمیتدن عاریدر . جناب محمدی ،
« نیجه حقایق بیان ایتمشدر . نفس انسانی نه‌در ؟ « عالم » یاد ایتد-
« یکمز ناقابل ادراك اولان شومعمانك حلی نه‌در ؟ نه‌یه ایناملی‌یم ؟
« نه یاپمالی‌یم ؟ ایشته بونلر بر طاقم مسائلدر ، که حضرت محمدك
« انزواکاهی اولان جبل حرانك ، وَحضرت موسانك مهبط انوار
« اولدیغی طورسینانك یالچین قیالری ، آنلره جواب ویرمز . انجم
« ضیا فشانیله باشمزك اوستنده دور ایدن قبهٔ مینا فام ، بومعمالری
« حل ایتمز . بو سؤاللرك جوابی ، آنجق منزل الهام ربانی اولان
« پیغمبران عظامدن اخذ و تلقی اولنور . »

﴿ قرأن کریم ﴾

٣٥ . — اعتقاد ایدلمسی لازم اولان اموردن بری‌ده: جناب حقك کتابلرینه وَبالخاصه جمله‌سندن صوکره وحی اولنوب [قرأن] اسمیله مسمی اولان کتاب مبینه ایمان ایتمکدر .

[قرأن] کلمه‌سی ، « قرأ » فعلندن مأخوذ اولوب « قرائت » معناسنه‌در ؛ « اوقومه‌سی لازم اولان کتاب » دیمکدر . قرأن عظیم ،

بابلره منقسم اولميوب بلكه مختلف طولده ١١٤ قسمه منقسمدر، كه هر برينه «سوره» تسميه ايديلير. سوره‌لردن هر بری، بر طاقم آيات بيناتی حاوی وَ آنلرك طولی‌ده متفاوتدر. هر سوره، بر اسم ايله مسمی اولوب اسملری بعضاً سورهٔ جليله‌ده موضوع بحث اولان شيدن، بعضاً اوراده مذكور اولان ذواتدن مأخوذدر؛ بعضلری ده سوره‌نك ابتداسنده بولنان كلمه‌دن عبارتدر.

طقوزنجی سورهٔ جليله‌دن ماعدا هر سوره‌نك اسمی عقبنده «بسملهٔ شريفه» يازلمشدر.

قرآن عظيم الشان، بلاغت و فصاحتك صوك درجه‌سنده اولديغی وَ حد اعجازه واصل ايدوكی عمومك مسلميدر. اسلوبی، غايت لطيف اولوب علی الخصوص انبيای عظامك احوال واوصا- فنك بيانی حقنده‌كی آيات كريمه، صوك درجه‌ده سليسدر. كتاب مبينك بر قسم مهمی، ازمنهٔ سالفه‌ده جناب حقك امريله وقوعه كلن حادثاتدن، وَ انبيای عظامك افعال ومعاملاتندن باحثدر. ديكر بر قسمی، اوامر واحكامدن بحث وَ فضائل اخلاقيه‌يه ترغيب وَ بالخاصه الله واحده عبوديت وقضاسنه رضا و توكل ايچون تشويق ايدر.

قرآن عظيم الشان، جناب حق طرفندن وحی اولنمش بر كتاب اولديغی كبی ادبيات نظرندن بلاغتك درجهٔ قصواسنده‌در. قسم اعظمی، مسجع اولوب شرقك لسانی اولان عربيده ازمنهٔ عتيقه‌دن بری موجود اولان ذوق ادبه موافقدر. سراسر تشبيهات لطيفه وَ استعارات مقبوله ايله ماليدر.

مؤلف «امرسون» [١] قرآن مبين حقنده ستايش خوان اولمشدر. «كوته» [٢] دخی شو يولده بيان مطالعه ايدييور: «قرآنه سطحی بر نظرله باقان كيمسه، ايلك دفعه حقايقنه مطلع اوله‌ماز؛ دقت ايتدكجه لطائفنه مجلوب اولور؛ نهايت حاوی اولديغی حكم ودقايقه بالضروره متحير و مبهوت قالير.»

«قارلايل» ديوركه:

«بر كره قرآن كريمی دقتله مطالعه ايدرسه‌كز اسلوب حكيمانه- «سی درحال نمايان اولور. بو كتابده اولان مزيت ادبيه، هيچ بر «اثرده يوقدر. قرآن كبی محض حقيقت اولان بر كتاب، قلوبه «انجلابخش اولور؛ بو خصوصده فنك وَ صنعت تأليفك تأثيری «يوقدر. دينه بيليركه قرآنك برنجی خاصه‌سی، موثوقيت وصد- «قيدر. حقيقت! نه طرفنه باقسه‌م قرآنك علويتی نظرمده نمايان «اوليور؛ بو، بر مزيتدر، كه كافهٔ مزايايی حاويدر.»

سير [ويليام موير] [٣] قرآن كريم حقنده ديوركه:

«قرآن، طبيعت اشيادن وَ حكمت ربانيه‌دن مأخوذ بك چوق «ادله‌يی حاويدر. صانع عالم اولان جناب حقك وجودينی اثبات «وَ جمعيت بشريه‌نك انقياد و شكرانی موجب اولان عظمتنی «تفهيم ايدر. دار عقباده‌كی مكافات و عقوبت، اجرای حسنات

[١] Emerson.
[٢] Goethe.
[٣] Sir William Muir.

« و اجتناب سيئات حقنده‌كی مجبوريت ، مخلوقك خالقنه طاعت
« و عبادت خصوصنده‌كی وظيفه‌سی وَ بوكا مماثل مواد سائره، غايت
« بليغ و لطيف بر لسان ايله بيان ايدلمشدر . بعثك موافق عقل و
« حكمت اولديغی، پك چوق مطالعات متينه ايله تعليم، وَطول مدت
« يابس و ميت قالان ارضك سمادن كثرتلی ياغمور آلدقدن صوكره
« درحال اكتساب حيات ايتديكنه تشبيه ايله كوزلجه تفهيم
« ايدلمشدر . »

« واشنغتون ايروينغ » [١] ديوركه :

« قرأن كريم، عالی وَ معقول برطاقم قواعدی حاويدر . »

قرأن عظيم الشانده مندرج اوامر، يالكز قواعد اخلاقيه وَ وجائب دينيه‌يه منحصر دكلدر .

« جيبون » ديوركه :

« قرأن، بحر محيط اطلاسيدن غانج نهرينه قدر هم عبادات ، هم ده معاملات و عقوبات نقطهٔ نظرندن بر قاعدهٔ اساسيه اولمق اوزره تعليم اولنديغی كبی بونده انسانلرك افعال و احوالنی تنظيم ايدن قوانين، لايتغير اوامر الٓهيه‌يه تابعدر . »

تعبير آخرله قرأن عظيم الشان، عالم اسلاميتك قانون عمو- ميسيدر ؛ مسائل اجتماعيه ، حقوقيه ، تجاريه ، عسكريه ، عدليه ، جنائيه ، جزائيه وَ مذهبيه‌يی حاويدر . رطب و يابس هر درلو امور آنده مندرجدر : عبادات و عادات ، سلامت روح وَ عافيت

[١] Washington Irving

بدن ، هيئت اجتماعيه‌نك حقوقی وَ افردك حقوقی ، انسانك منافعی وَ جمعيتك منافعی ، اخلاق فاضله وَ اوصاف ذميمه ، عقوبت دنيويه وَعقوبت اخرويه، هپ بيلديرلمشدر .

« ادموند بورك » [١] ديوركه :

« قانون محمدی، حكمدارندن افراده قدر هركس حقنده لازم اولان قواعدی جامعدر . اويله عاقلانه ، عالمانه ، فاضلانه احكامی حاويدر ، كه عالمده مثلی كورلمه‌مشدر . »

قرأن كريم، نصارانك النده بولنان توراتدن پك متفاوتدر ؛ چونكه بو توراتده عقائده دائر برمسلك اولميوب باشليجه حكاياتدن، توصيفاتدن، افادات شاعرانه‌دن، احتساسات صوفيانه‌دن، اخلاقدن عبارتدر ؛ غير معقول برطاقم علاوات‌ده واردر .

∴

﴿ اسلامده رهبانيت ﴾

٣٦ . — محمد عليه السلام، رهابينك احوال سياسيه‌ده مضر اولدقلرينه وَ كافهٔ اموری اخلال ايلدكلرينه قانع اولمغله بويله بر اداره‌نك وجودينه راضی اولمادی وَ هر مسلمك كندی كندينه عبادت و طاعتنده مستقل اولمسنی امر ايلدی .

بو سببدن اسلاميتده رهبانيت يوقدر . علماء اسلاميه، علم فقه اربابيدر ؛ يوقسه رهابين دكللردر ؛ چونكه قرأن عظيم الشان،

[١] Edmund Burke

احكام كتابيدر. بو علماء، اهاليدن براجرت طلب ايتمزلر وَ كنديلرينه مخصوص معبدلرى يوقدر. آنلرك وظيفه‌سى، امر عبادتده جناب حق ايله انسانلر بيننه توسط ايتمك اولميوب يالكز تعليم احكامدن عبارتدر.

.:.

﴿ اسلامده مساوات فى الحقوق ﴾

٣٧. – قرأن كريم، بروجه آتى على العموم انسانلرك حضور رب العالمينده مساوى اولدقلرينى تعليم ايدر: «اى انسانلر! سزى براركك ايله بر ديشيدن خلق ايتدك وَ يكديكريكزى طانيمق ايچون سزى شعبه‌لره وَ قبيله‌لره تقسيم ايلدك. نزد معنوىء الهيده اك مكرمكز، اك زياده لابس لباس تقوى اولانكزدر. جناب حق، سزك هر حالكزى بيلير وَ باطنكزه آكاهدر» (سورهٔ حجرات).

«اكر مشيت الهيه تعلق ايتسيدى سزى جميع ازمنه‌ده دين واحد اوزرنده متفق بر جماعت قيلار ايدى؛ لكن هر عصره، هر قرنه مناسب اوله‌رق سزه ويرديكى شرايعك اختلاف ايتمسى، بونلرك مقتضاى حكمت الهيه اولديغنى اعتقاد ايله اذعان ايده‌رك عمل ايده‌جكميسكز؟ يوقسه طريق حقدن صاپه‌رق عملده تفريطمى ايده‌جكسكز؟ بو جهتلرده سزه ابتلا وَ امتحان معامله‌سى ايتمك ايچوندر. بناءً عليه انتهاز فرصت ايچون خيراته ابتدار ايديكز؛ زيرا جمله‌كزك مرجعى، الله تعالى وَ تقدس حضرتلريدر.» (سورهٔ مائده)

اسلاميتده عرق وَ لون فرقى يوقدر. ابيض وَ زنجى، اهالى و مأمورين، آمر و مأمور، هپ مساوات تامه‌يى حائزدرلر؛ بو مساوات، يالكز نظرياتده قالميوب فعلاً جاريدر. خارجده وَيا مسافرخانه‌لرده، چادرلرده وَيا قوناقلرده، جامع شريفده وَيا اسواقده مسلمانلر، يكديكرندن اجتناب وَ ياخود برى ديكرينى تحقير ايتمكسزين اختلاط ايدرلر. اسلاميتده اك برنجى مؤذن اعزهٔ اصحاب كرامدن تقوى ايله متصف بر حبشى معتق ايدى (بلال رضى الله عنه).

.:.

﴿ بعض قواعد اسلاميه ﴾

٣٨. – يوم بعث و روز جزا حقنده‌كى اعتقاد مسلمينى بو مقامده بيانه لزوم كورميورز. جنت، مكافات و عقوبت اخرويه، قدر كبى مسائلى نصارا عقائدينه مطلع اولان هر فرد ادراك ايده بيلير.

رحم و شفقت، هر مؤمن صادقه مؤكداً امر وتنبيه اولنمشدر. نته‌كيم قرأن كريمك فقرهٔ آتيه‌سى بونى ارائه ايتمكده‌در:

« جناب حقه عبادت ايديكز وَ هيچ برشيئى آكا تشريك ايتمه-
« يكز. ابوينكزه، اقربا و خويشاوندانكزه، ايتامه، مسكينلره،
« قريب وبعيد قومشولريكزه، رفيق شفيقكزه، ابناء سبيله، تحت
« تملككزده بولنان اسرايه لطف واحسان ايله معامله ايديكز؛
« چونكه بارى تعالى حضرتلرى، اقارب وجيران وَ اصحابنه عدم

« التفات ايله تكبر وتفاخر ايدنلری وَبخل ايده‌رك ناسه دخی بخل
« وامساك ايله امر وَاللهك مجرد فضل وكرميله كنديلرينه احسان
« بيورديغی ثروت ونعمتی كتم ايدنلری وَ برده ناسه ريا ايچون
« ماللرينی انفاق ايله‌ينلری سومز » (سورهٔ نسا) .

فقرهٔ آيه‌ده دخی بيان بيورلمشدر :

« ابرار، رضاء باری ايچون مسكينلره، يتيملره، اسيرلره اطعام طعام ايدرلرده ديرلركه: بز سزی لوجه‌الله اطعام ايديورز؛ سزدن مكافات وَيا تشكر ايسته‌مه‌يز . . . جناب حق‌ده آنلرك تكاليف الهيه‌يه صبر وتحمللرينك مكافاتنی احسان ايدر» (سورهٔ انسان).

∴

٣٩ . – صدقه اعطاسی دخی، بالاده كورلديكی وَفقرهٔ آيه‌دن مستبان اولديغی وجهله امر ايدلمشدر :

« هانكی ماللرينی تصديق ايده‌جكلرينی سندن سؤال ايديورلر؛ سويله، كه محتاج اولدقلری شيئك فضله‌سنی تصدق ايتسونلر » (بقره) .

شوفقره دخی آنی مؤيددر :

« اول متقی، كه مالنی فی سبيل الله خيراته صرف ايدوب هيچ كيمسه‌يه منت ايتمز وَاحسانده كيمسه‌دن مكافات طلبنده بولنميوب آنجق باری تعالی حضرتلرينك رضای عاليسی طلبنده بولنور ايلروده كندوسنه ويريله‌جك مكافاتدن راضی اوله‌جقدر » (سورهٔ ليل) .

٤٠ . – ذم وغيبت دخی بروجه آتی منع ايدلمشدر :

« جناب حق، بركيمسه حقنده علناً فنا سوز سويلنمسنی سومز » (سورهٔ نسا) . « ای مؤمنلر ! ظنونك پك چوغندن احتراز ايديكز ؛ چونكه بعض ظنون، موجب عقوبت اولان بر اثمدر . سائر كيمسه‌لرك عيوبنی تحری وتجسس ايتمه‌يكز ؛ بريكزك غيبوبتی زماننده ديكريكز آنك عليهنده فنا سوز سويله‌مسون » (سورهٔ حجرات) .

∴

٤١ . – حسد دخی، بروجه آتی منع اولنمشدر :

« جناب حقك، بعضكزی بعضكز اوزرينه تفضيل ايتديكی مال وجاه كبی شيلری تمنی ايتمه‌يكز » (سورهٔ نسا) .

∴

٤٢ . – نسوانه رعايت ايله امر ايدلمشدر :

شريعت اسلاميه‌نك امهات حقنده امر ايتديكی حرمت ورعايتك درجه‌سی، عالمده هيچ بر شريعتده كورلمش دكلدر .

پيغمبر ذيشان صلی الله عليه وَسلم افندمزدن جنتك نره‌ده اولديغنی وَنه صورتله اكتساب ايديله‌بيله‌جكنی سؤال ايتدكلرنده جوابنده: « جنت، والده‌لرك آياغنك آلتنده‌در » بيورديلر .

بو مسئله، بين المسلمين برقول مجرددن، ياخود رياكارانه بر سوزدن عبارت دكلدر . اليوم استانبولده، قاهره‌ده، اسكندريه‌ده

قوى البنيه كنج مسلمانلر كورلمكده‌در، كه عليله اولان خرستيان
والده‌لرينى صرتنه يوكلنه‌رك بازار كونلرى عبادتخانه‌لرينه كوتورورلر
وَ عبادتك ختامنه دكين بنانك خارجنده توقف ايده‌رك بعده خانه-
سنه اعاده ايدرلر .

برمؤمن ايچون كندى والده‌سنه حرمت ورعايت ايتمك، نصل
لازم ايسه، على العموم نسوان حقنده ده اويله احسان وعدالت
ايتمسى، مطلوبدر . قرآن عظيم الشانده بيوريليوركه :

« قادينلر بيننده عدالت ايتمه‌يه نه قدر سعى وغيرت ايتسه‌كز
مقتدر اوله‌مازسكز ؛ بو سببدن سوديككزه تماماً ميل ايدوب
ديكرينى زوجهٔ معلقه كبى ترك ايتمه‌يكز ؛ اكر نسوان بيننده ايتد-
يككز فسادى اصلاح وَ ايلروده تكرارندن حذر ايدرسه‌كز جناب
حق، احوال سالفه‌دن طولايى سزى عفو و مغفرت ايدر . اكر
زوجين افتراق ايدرلرسه بارى تعالى حضرتلرى هر برينى خزينهٔ
غيبيه‌سندن اغنا ايدر . »

« رجال، ابوينك وَ اقاربنك متروكاتندن حصه‌دار اولدقلرى
كبى نسوان دخى ابوينك وَ اقاربنك مخلفاتندن حصه‌داردرلر؛ تركه
آز اولسون چوق اولسون هروارثك نصيبى، معيندر» (سورهٔ نسا).

.:.

٤٣ . - قرآن عظيم الشانده بروجه زير خمر و قمار ممنوع
اولمغله اسلاميت، عالمده اك زياده معتدل برجمعيت تشكيل ايتمشدر :
« سندن خمرك ، قمارك حكمنى سؤال ايديورلر ؛ هرايكيسنك

اثم كبير اولديغنى آنلره سويله» (سورهٔ بقره) . « اى مؤمنلر!
خمر، قمار، اصنام، تقسيم اوقلرى (ازلام) مستكره برطاقم اعمال
شيطانيه در ؛ بناءً عليه آنلردن اجتناب ايديكز، بلكه فوز وفلاح
بولورسكز . شيطان، خمر ايله ، قمار ايله بينكزه بغض و عداوت
ايقاع وَ سزى ذكر الهيدن وَ صلاتدن منع ايتمك ايستر ؛ بونلره
نهايت ويرمك ايسته‌مزميسكز ؟ » (سورهٔ مائده) .

كذا قرآن حكيم هر درلو سفه و اسرافدن (سوره ٤ وَ ١٧)،
بخل و غروردن (٤ وَ ١٧ وَ ١٨) ، حسددن (٤ وَ ٣٣)، ريادن
(٤ وَ ٦٣) مال دنيايه حرص وطمعدن (١٠٠ وَ ١٠٢) منع ايدر.

.:.

٤٤ . - اوتوزنجى سورهٔ جليله‌ده: ربا، ارتشا وَسائر صورتله
غصب اموال بروجه آتى منع ايدلمشدر: « اموال ناسى تزييد ايچون
ربا وَ رشى اوله‌رق اعطا ايتديككز مالك، عند بارى تعالاده نما وَ
بركتى اولماز ؛ لكن مجرد رضاء الله ايچون ويرديككز مالك مكا-
فاتى، اضعاف و مضاعف اولور »

« ربا آلانلر، قبرلرندن شيطانه چاربيله‌رق صرعه‌يه طوتلمش
« كيمسه‌لر كبى قيام ايدرلر : آنلرك بوحاله دوچار اولمه‌لرى « بيع
« ايله ربا بيننده فرق يوقدر » ديمه‌لرندن نشأت ايدر ؛ مع هذا
« جناب حق، بيعى حلال وَ ربايى حرام قيلمشدر . ايمدى واجب
« تعالى طرفندن منع وزجر كلديكى وقت ربا اخذينه نهايت ويرن
« كيمسه‌نك سيئهٔ سابقه‌سى عفو اولنور وَ آنك امورى حق جل

« شانه حضرتلرينه مفوض اولور ؛ لكن وعظ و نصيحتك ورودندن
« صوكره ينه اخذ ربايه استحلال طريقيله مباشرت ايدن كيمسه‌لر،
« نار جحيم اصحابندن اولوب اوراده مخلد قاليرلر . الله تعالى ربانك
« نما و بركتنى محو ايدر ، وَمال صدقه‌يى بركت اعطاسيله مزداد
« ايلر ؛ چونكه ربايى اكل ايله اختيار اثم ايله‌ين كنهكارانى الله
« سومز . جناب حقه ايمان ايده‌رك عمل صالح ايشله‌ين ، صلاتى
« ايفا وَ زكاتى ادا ايدن كيمسه‌لرك اجر ومثوباتى، نزد الهيده اولوب
« آنلر ايچون بر خوف و هراس وَ حزن والم يوقدر . اى ايمان
« ايله متصف اولانلر ! اكر سز حقيقةً مؤمن ايسه‌كز الله تعالادن
« حذر وَ ناس اوزرنده بولنان ربانك متباقيسنى ترك ايديكز. اكر
« ترك و فراغت ايتمزسه‌كز جناب حق وَ رسولى طرفندن حربه
« منتظر اوليكز ؛ لكن توبه وَ رجوع ايدرسه‌كز رأس مالكز، ينه
« سزكدر . سرمايه‌كزدن زياده مال آله‌رق سائرلرينه ظلم ايتمه‌يكز ؛
« سرمايه‌كزه نقصان طريانيله سزده مظلوم اولمازسكز . اكر بر
« مديون، حال عسرتده اولوب‌ده دينى تسويه‌يه مقتدر اوله‌مازسه
« داين، آنك حال يسارينه قدر انتظار ايتمه‌ليدر ؛ شايد اويله بر
« مديونك ذمتنده‌كى آله‌جغكزى آكا تصدق ايدرسه‌كز - بيلسه‌كز
« - بو، سزك ايچون دها خيرليدر . خوف وحذر ايديكز شول
« كوندن، كه آنده جناب حقه رجوع ايده‌جكسكز ؛ بعده هرفرده
« دنياده‌كى مكسوباتنك جزاسى ويريله‌جكى كبى آنلر، تنقيص ثواب
« وَيا تزييد عذاب ايله ظلمديده اولميه‌جقلردر » (سورهٔ بقره) .

⁂

٤٥ . – مع هذا ربا، بو وجهله ممنوع ايسه‌ده تجارت مشروعه جائزدر . « جناب حقك آياتندن برى‌ده: روزكارلرى سزه ياغمورك مژده‌جيسى اوله‌رق كوندرمسيدر ؛ بو روزكارلر سببيله سزى رحمتندن حصه‌ياب ايدر ؛ امر الهى ايله سفينه‌لر سير وحركت ايلر؛ بوصورتله سزده تجارت ايده‌رك مجرد فضل الهى ايله ثروت وغنايه نائل اولور وَ بلكه جناب حقك لطف و كرمنه شكر ايدرسكز » (سورهٔ روم) .

⁂

٤٦ . – محبت اخوتكارانه‌نك قواعد صحيحه‌سنه دائر قرآن كريمده وارد اولان آيات كريمه‌دن برنده بروجه آتى فرمان بيورلمشدر :
« كيله‌يى تمام اوليچكز ؛ كيمسه‌يه خسار ويرمه‌يكز ؛ طوغرى ترازو ايله وزن ايديكز ؛ ناسك حقوقنه تجاوز وَ ير يوزنده فساده سعى ايتمه‌يكز » (سورهٔ شعرا) .

⁂

٤٧ . – ايتام حقنده بيوريليوركه :
« يتيملر، سن رشده بالغ اولدقلرنده ماللرينى كنديلرينه ويريكز؛ آنلرك سزه خبيث اولان ماللرينى، كندى طيب اولان مالكز ايله تبديل ايتمه‌يكز ؛ يتيملرك مالنى كندى مالكز ايله قارشديره‌رق يمه‌يكز ؛ چونكه بونلر، اثم عظيم در » (سورهٔ نسا) . « يتيمه تحقير ايله قهر ايتمه ؛ سائلى شدتله رد ايلمه » (سورهٔ ضحى) .

∴

٤٨ . — قرآن عظيم الشان، اوبله ظاهرى نمايشلرى رد ايدر وَ مؤمن صادقك علامتى، آنجق قلب سليم ايله اعمال حسنه اولديغنى بيان ايلر : « بر وتقوى، يوزيكزى شرق وَيا غرب جهتنه « توجيه ايتمكدن عبارت دكلدر؛ بلكه متقى، جناب حقه، يوم « آخرته، ملكلره، كتاب مبينه، پيغمبرلره ايمان ايدن؛ وَرضاء « بارى ايچون مالنى اقاربنه، يتيملره، مسكينلره، ابناء سبيله، « سائللره، اسيرلره ويرن؛ صلاتى اقامه، زكاتى ادا ايله‌ين كيمسه- « لردر. برده برشى ايچون عهد وميثاق ايتدكده عهدينه وفا ايدنلر، « فقر واحتياج وَرنج و مشقت ايچنده وَ جنك و جدال وقتنده « صبر ايله‌ينلردر؛ ايشته ايماننده صادق اولان، آنلردر. جناب « حقدن خوف وحذر ايدن، آنلردر » (سورهٔ بقره) .

∴

٤٩ . — شريعت احمديه ده امر ايديلن اخلاق فاضله‌دن بعضلرى، شونلردر : محبت ولديه، جناب حقه قارشو شكران نعمت، وعده وفا، صدق، بلا تفريق هركس حقنده عدالت، كلامنده بيله عفت وتربيه، صبر، اطاعت، مروت، فنالغى عفو، شره احسان ايله مقابله وَ ناسه ريا ايچون دكل، بلكه نزد الوهيتده مقبول اولمق ايچون طريق فضيلته سلوك ايتمكدر .

∴

٥٠ . — قرآن عظيم الشانده منع ايديلن موادك بعضلرى ده: كوله وَ جاريه‌لرينه جور، انتحار وَ اسرافدر .

∴

٥١ . — تواضع، بالجمله مؤمنلر ايچون لازمدر . زمان موته قدر توبه‌سندن رجوع جائز دكلدر (٣، ١٧، ٢٤، ٢٦ سوره‌لره باق) .

∴

اسلامده صلات

٥٢ . — على العموم مسلمين، صلاتى دين حقك شرط لاينفكى عد وشمار ايدرلر. صاحب شريعت صلى الله عليه وَ سلم افنديمز، آنك فرض اولديغنى تبليغ ايله برابر « دينك عمادى وَ جنتك مفتاحى » اولمق اوزره توصيف بيورمشلردر .

« جيمس مونت غومرى » [١]، صلات حقنده نظم ايتديكى انكليزجه بر قصيده‌سنده ديوركه :

« صلات نه‌در ؟

« صلات، جهراً وَ سراً روحك غليان صفا بنيانى، قلبمزده علوريز اولان نار عشقك اثر هيجانيدر .

« صلات، قلبه حضور وَ انسانه رقت ويرر؛ ماسوادن قطع علائق ايديليرسه برفكر لاهوتى اولور .

[١] James Montgomery

« صلات، اویله ساده برنطق بلیغدر، که اطفالك دنس معاصیدن پاك اولان شفتانی بیله آنی اتیان ایده بیلیر؛ صلات، اویله برنوحه‌در، که تا درکاه الوهیته قدر واصل اولور.

« صلات، مسلك ناهموارینی ترك ایدن بر عاصیٔ توبه کارك اویله بر صوت جذبه آوریدر، که کروبیونی بیله رقص ممنونیته کتیریر. آنلرده « باقکز شو مسلم، ادای صلات ایدیبور» بشارتیله اعلان مسرت ایدرلر.

« صلات، مسلمك نفخهٔ حیاتی، اقلیم ولادتی در؛ باب موته وصولنده شاهد اخلاصی، بارکاه رحمته دخولی ایچون رهنمای نجات آوریدر.»

روایت ایدلدیکنه کوره هجرتك طقوزنجی سنه‌سنده ثقیف طائفه‌سی، پیغمبر علیه السلامه انقیاد اتمك ایسته‌دکلرنده صنملرینك یدلرنده بقاسی حقنده‌کی طلبلری رد اولوندقدن صوکره هیچ اولمازسه صلوات موقوته‌دن معاف طوتلملرینی طلب ایتدیلر. محمد علیه السلام طلبلرینی رد ایده‌رك جواباً: « صلات اولمیان دینده، خیر یوقدر» بیوردیلر.

صلاتك مؤمنلره فرض اولدیغنه دائر بك چوق آیات کریمه، وارد اولمشدر. نمونه اولمق اوزره فقرات آتیه، استنباط ایدلدی:

« طرف ربانیدن سکا انزال ایدیلن کتابی ذکر، وصلاته دوام ایت؛ چونکه صلات، فواحش ومنکراتدن منع ایدر. علی التحقیق جناب حقی ذکر اتمك، اکبر وظائفدر» (سورهٔ عنکبوت).

« کتاب اللهی ذکر وَ صلاتی ادا ایدن وَ کندیلرینه ویردیکمز مالدن سراً وَعلناً تصدق ایله‌ین کیمسه‌لر، دوچار کساد اولمیان بر تجارت امیدنده بولنه بیلیرلر» (سورهٔ فاطر).

« اهل بیته صلات ایله امر ایت وَ صلاته صبر ایله» (سورهٔ مریم).

« آقشامه ایرشدیککز وَ صباح قالقدیغکز وقتلر، جناب حقه تسبیح وتهلیل ایدیکز. سماوات وارضده وَ وقت عشا و ظهرده کافهٔ محامد و اثنیه، اول خالق بیچون حضرتلرینه مخصوصدر» (سورهٔ روم).

∴

﴿ سورهٔ فاتحه وَ ادعیهٔ منشوره ﴾

٥٣. — قرآن عظیم الشانده نیجه آیات کریمه واردر، که مسلمانلر، آنلری ادعیهٔ منشوره مقامنده استعمال ایدرلر. بونلردن بری: « فاتحة الکتاب» اسمیله مسمی اولان برنجی سورهٔ قرآنیه‌در، که بروجه زیر مختصراً معناسی اتیان اولنور.

« حمد بیحد وَ ثنای لایعد، اول ذات احدیته احق و احرادر، که عوالم علویه وسفلیه‌نك مربیسیدر.

« اول رحمن و رحیم، که دنیاده بالجمله عالمیانی دلسیر نعمت لطف و عاطفتی قیلدیغی کبی عقباده مؤمنینی فیض رحمتیله بین‌الخلائق ممتاز ایدر.

« اول مالك مستقل يوم تناد، كه محكمهٔ كبراى روز جزا، منحصراً آنك حكم حكمت نمونه مفوضدر.

« يا اله العالمين! عبادتمزده مطمح نظريمز، رضاى شريفكدر؛ زمان احتياجمزده مرجعمز، دركاه احديتكدر.

« بزى ورطهٔ افراط و تفريطدن حفظ ايدەرك اموريمزده سواء سبيل اولان طريق مستقيمه ايصال ايت.

« نعم ظاهره و باطنه ايله معزز ومكرم قيلديغك ذوات كرامك طريقنه هدايت ايت.

« كفر و عنادلرى سببيله قهر و غضبكه كسب استحقاق ايدن بدبختانك وَ انواع فواحشى ارتكاب ايدەرك ضلالت وخسرانده قالان سفهانك مسلك سقيملرندن حفظ ايت.»

∴

۵۴. ــ ينه بو قبيلدن اولان آيات كريمەدن برى قرقنجى سورهٔ جليلەدەكى فقرهٔ آتيەدر:

« يا ربنا! سنك بحر رحمتك وَ علم وحكمتك، هرشيئى محيطدر.

« رضاى شريفكه مغاير احوال وحركاتدن توبه و استغفار ايدەرك راه حقه سالك اولان كيمسەلرى عفو وغفرانكله ستر ايت. عذاب جحيمدن حفظ و حراست ايت.

« يا ربنا! بالاده اوصافى مذكور اولان ذوات كرامى، وَ ارباب صلاحدن اولان بابالرينى، زوجەلرينى، جنات عالياته ادخال ايت.

« چونكه سن، عزيزسين؛ هيچ برمقدور، حوزهٔ اقتداركدن خارج دكلدر. حكيم سين؛ كافهٔ افعال و اوامرك، موافق عقل و حكمتدر.

« يا ربى! آنلرى سيأت و عقوباتدن محافظه ايت.

« كيمى بو دار دنياده سيئاتدن مصون ومحفوظ قيلار ايسەك دار عقباده دخى رحمت و احسانكه نائل ايلرسين.

« ايشته اصل فوز و نجات، بودر.»

∴

۵۵. ــ قرأن عظيم الشانده ريا و نفاق ايله ادا ايديلن صلات دخى بروجه زير ممنوعدر:

« منافقين، اظهار ايمان وَ اخفاى كفر ايدەرك جناب حقه وَ دوستلرينه مكر و حيله ايتمك ايسترلر.

« مع هذا مكر و عذاب الهينك، آنلرى مستولى اولەجغى شبهەسزدر.

« صلاته قيام ايتدكلرنده بطالت و كسل ايله قالقارلر.

« محضا ناسه ارائه ايچون نماز قيلارلر.

« جناب حقك اسم شريفنى اندر اولەرق ذكر ايدرلر.

« بومنافقلر، ايمان ايله كفر بيننده مترددلردر؛ نه بو طرفه وَ نەده اوطرفه كيده بيليرلر» (سورهٔ نسا).

« خسران، اول مصليلره، كه نمازلرينى سهو و غفلت ايله اهميتدن اسقاط ايدرلر!

« محضا ناسه كوسترمك ايچون نماز قيلارلر.

« صدقه و زکاتی اهلندن دریغ ایدرلر » (سورهٔ ماعون) .

∴

« قرأنك رجحانی »

٥٦ . – عالم بر محرر یازییورکه :

« مسلمانلرك جماعت ایله عبادتلرنده بیوك بر ادب و حرمت واردر . اثنای صلاتده کلام دنیا وَیا سائر بر ایش ایله اشتغال ایتمك کبی بر خطاده بولنمازلر ؛ خالقلرینك عبادتنه تماماً ربط قلب ایدرلر ؛ کرك جعلی بر تواضع وَ کرك چهره‌لرنده اثر شدت ارائه ایتمزلر .

« قرأن عظیم الشانك تفوق و رجحانیتنی موجب اولان احوالدن ایکیسی، پك زیاده واضحدر . اولا : جناب حقك اسم شریفی ذکر وَیا اشارت اولندیغی یرلرده دائما حرمت و رعایت مترافقدر ؛ خواص بشریتدن تنزیه ایدلمشدر . ثانیاً : نصارانك « عهد عتیق » تسمیه ایتدکلری کتابده مع التأسف کثرتله وقوع بولان مغایر آداب واخلاق وَ نامتناسب افکار ، تعبیرات ، حکایاتدن وَموجب عار و شین احوالدن بالکلیه آزاده‌در . قرأن کریم، بو ناقابل انکار اولان نواقصدن بری اولوب قابل طی هیچ بر جهتی یوقدر ؛ مبدأندن منتهاسنه قدر قرائت اولنسه عهد عتیقده اولدیغی کبی اویله انسان ایچون داعیٔ حجاب اوله‌جق هیچ بر شی کورلمز . »

∴

٥٧ . – دیکر پك چوق مؤلفلر، قرأن عظیم الشانك وَمندرجاتنك مدح و ثناسی حقنده چوق شیلر یازمشلردر . از آن جمله « بوسوورث سمیث » [١] بروجه زیر افادهٔ مرام ایدییور :

« تاریخ اقوامده مثلی موجود اولمیان بر وقعهٔ خارق العاده اولەرق حضرت محمد، اوچ جهتده مؤسسلك درجه‌سنی احراز ایتمشدر. بر ملت تشکیل ، بر سلطنت تأسیس ایدوب برده شریعت کتیرمشدر . امی وصفی، اوصاف جلیله‌لرندن اولوب اوقومق ، یازمق تعلم ایتمه‌مش ایکن اویله بر کتاب کتیرمشدر ، که درجهٔ قصوای بلاغتده اولمغله برابر هم قوانین مجموعه‌سی ، هم عبادت کتابی اولوب بر کتاب عمومیدر ؛ بوکون بیله عموم نوع بشرك سدسی طرفندن بلاغت ، حکمت ، حقیقت خصوصلرنده بر معجزه اولمق اوزره اعتقاد ایدلمکده‌در . فی الحقیقه قرآن، بر معجزه‌در . »

∴

٥٨ . – « پوپولار آنسیقلوبدیا » [٢] ده فقرهٔ آتیه‌یی بولدم :

« قرآنك لسانی، تماماً قواعد صحیحهٔ عربیه‌یه موافقدر ؛ اسلوبی، اوقدر لطیف ، بلاغتی، اوقدر عالیدر ، که تنظیر شائبه‌سندن آزاده قالمشدر . قواعد اخلاقیه‌سی، غایت عالیدر . بوقواعده تماماً توفیق حرکت ایدن کیمسه، حیات مسعودانه‌یه نائل اولور . »

∴

---

[١] Bosworth Smith

[٢] The Populer Encyclopedia

۵۹ . - « هربرت » [۱] ك قرائت كتابنده فقرۀ آتیه مندرجدر :

« اسلامیتك قانونی اولان قرآن، حیرتفزا بر طاقم قواعد اخلاقیه‌یی حاویدر . بوندن بشقه بو قاعده‌لری موقع اجرایه وضع ایده‌رك احكامنی كمال متانتله محافظه ایتمشدر ؛ چونكه رهابین نصارانك اعاظمندن برذاتك دیدیكی وجهله قرآنك مسلمین اوزرینه ایقاع ایتدیكی تأثیر، شبهه‌سز كتب مقدسه‌نك نصارا اوزرینه ایقاع ایتدیكی تأثیردن زیاده‌در . »

.:.

۶۰ . - دین اسلامك مخالفلری طرفندن « اسلامیت » ایله « جبریه » [۲] تعبیرلرینك مترادف اولدیغی تكرار ایدیله‌رك چوق شیلر یازلمشدر . بو بابده یالكز شوقدر دیه‌بیلیرم ، كه بویله بر ادعایه قالقشمق، مدعیلرك حیرتفزا اولان تعصب و جهالتلرینه دلیلدر . بو ادعا، اوقدر بعیددر ، كه حضرت محمد علیه السلامك حیاتی وَ قرآن كریمك لسانی « جبریه » كلمه‌سنك محدث بر شی اولدیغنی اثبات ایتمكده‌در ؛ چونكه فخر عالم افندیمز، بالخاصه بو ادعانك خلافنه حركت ایده‌رك مقتدر اولدیغی مرتبه‌ده آنی بر كره دكل، نیجه كره‌لر انكار ایتمشدر. بوادعا « احوال جویه جمعیتی » [۳] اعضا-

[۱] Herbert
[۲] Fatalism
[۳] Meteorological Society

سندن وَ « دین نصارانك قواعد حكمیه‌سی وَ خصماسی » [۱] عنوانلی اثرك مؤلفی « جون جوزف له‌ك » [۲] نامنده مؤلفین نصارادن بری طرفندن وَ دوقتور « دوج » [۳] جانبندن درمیان ایدلمشدر .

.:.

۶۱ . - قرآن كریم، معصیت ایچون اختیار عزلت رهبانیت ایتمه‌یی قبول ایتمز ؛ بالعكس هر فردك كندی افعالندن جناب حقه توبه و استغفار ایده‌بیله‌جكی قاعدۀ معقوله‌سنی تعلیم ایدر ؛ اول عزیز و حكیم اولان جناب حقه‌كه « سزك اعمالكزك اجر ومثوباتندن هیچ برشی تنقیص ایتمز ؛ چونكه ارباب استغفاره مغفرت ورحمت ایدیجیدر » (سورۀ حجرات) .

.:.

۶۲ . - نصارانك كناهلرنی عفو ایتدیرمك حقنده‌كی لغزلرنی وَ اعتقادات باطله‌لرنی قرآن، رد ایده‌رك كندی كناهلرندن توبه واستغفار ایتمك ، عفو الهی‌یه مظهر اولمق ، كندینی جنات عالیاته لایق قیلمق وظیفه‌سنی، افرادك اوزرینه تحمیل ایتمشدر .

« بر كیمسه، شخص آخرك كناهنی تحمل ایتمز ؛ بار ثقیل وزر وكناه آلتنده بولنان كمسنه، حموله‌سنی یوكلتمك ایچون دیكرینی

[۱] The Christian religion: its Philosphical Principles and its Enemies.
[۲] John Joseph Lake
[۳] Dr. Deutsch

دعوت ایتسه آکا اول کناهدن بر شی تحمیل اولنماز، ولو که اقرباسندن اولسون» (سورهٔ فاطر).

«اکر بن، ضلالتده اولورسهم آنك وزر و وبالی نفسمهدر؛ اکر هدایتده اولورسهم مجرد ربم تعالی وَ تقدس حضرتلرینك وحی والهامی وَکرم وانعامی ایلهدر! چونکه باری تعالی حضرتلری، استعطاف هدایت ایدنلره قریب اولوب آنلری ایشیدر» (سورهٔ سبأ).

∴

﴿ رد اراجیف ﴾

٦٣. - بومقامده شایان تذکار اولان مواددندر، که نصارانك زعمنجه مسلمانلر، نسوانك روحی اولمادیغنه، یاخود روحلری بهائمك ارواحی کبی هلاك اولوب دار عقباده مکافات وعقوبت کورمیهجکلرینه اعتقاد ایدرلر ایمش. اهل ایمان نزدنده بویله بر اعتقاد یوقدر؛ بالعکس رجال کبی نسانك دخی دار عقباده افعال سیئهلرندن طولایی دوچار عقوبت اولدقدن بشقه اعمال حسنهلرندن طولایی نائل مکافات اولهجقلرینه وَ جناب حقك خصوصات مذکورهده رجال ایله نسا بیننی تفریق ایتمدیکنه دائر قرآن عظیم الشانده بك چوق آیات کریمه واردر.

دردنجی سورهٔ جلیلهدن مستنبط اولان فقرهٔ آتیه، قرآنده بوخصوصه دائر اولان آیات کریمهدن بر نمونهدر:

«کیم، بر عمل سوء ایشلر ایسه آنکله جزالنیر؛ اول کیمسهیی جناب حقدن ماعدا عذابدن قورتارهجق بر ولی و نصیر، بولنهماز. کرك ذکور وَکرك اناثدن کیم، مؤمن اولدیغی حالده بر عمل خیر ایشلر ایسه جنته داخل اولور وَ اصلا ظلم دیده اولمازلر.»

∴

﴿ اسلامده جبر یوقدر ﴾

٦٤. - همان علی العموم اسلامیت علیهنه ایراد ایدیلن دلائلدن بریده، غیرمحدود برصورتده سیف استعمالیله انتشار ایتمش بر دین اولمسیدر. عالمده بوندن بیوك کذب ودروغ اولهماز. اسلامیت، هیچ بروقت برمذهبك قواعدینی منع، وَ ظلم وتعدی اجرا ایتمهمش وَهیچ بر وقت «هیئت تفتیشیه» (انکیزسیون) تشکیل وَ انسانلری تبدیل مذهبه اجبار ایلهمهمشدر. قرآن کریمده صراحةً بیان بیورلدیغی وجهله اسلامیت ایچون اجبار ایدلهمك، قواعد اساسیهٔ اسلامیهدندر. اسلامیت، عالمی دین حقه دعوت ایتمش ایسهده اصلا اجبار ایلهمهمشدر.

∴

٦٥. - «چاتفیلد» [١] نام مؤلف، تاریخنه عائد اثرنده (استوریقال رەویو [٢] صحیفه ٣١١) دیورکه:

[١] Chatfield
[٢] Historical Review

« نصارانك اهل قرآن عليهنده طوتدقلری مسلكی، عربلر ، عثمانليلر ، وَ سائر اقوام اسلاميه طوتمش اولسه‌لر ايدی ، احتمالكه ممالك شرقيه‌ده مذهب نصارا بالكليه مندرس اولوردی . »

∴

٦٦ . – « موس . ژوريو » [١] ديوركه :

« دينه بيليركه : عربلرك نصارايه قارشو اولان معامله‌لری، هيئت رهبانيه‌نك ، معتقدين نصارا حقنده‌كی مظالمنه اصلا قابل قياس دكلدر. فرق نصرانيه‌دن «وودوا» [٢] نامنده‌كی فرقه عليهنده اولان محاربه‌لرده، ياخود « سنت بارته‌له‌می » [٣] وقعه‌سنده منازعات مذهبيه‌دن طولايی دوكيلن نصارا قانی، عربلر طرفندن آنلر عليهنده اجرا ايديلن بالعموم محارباتده دوكيلن قاندن زياده‌در . سائر اعتقادات باطله ايله برابر بالخاصه دين محمدينك بر مذهب ظالمانه اولديغی ، وَ نصارايی موت ايله ترك نصرانيت بيننده مخير براغه‌رق انتشار ايتديكی حقنده‌كی فكر باطلدن انسانلری قورتارمق لازمدر . بواعتقاد، اصلا صحيح دكلدر . رؤسای عرب، ظلم واعتسافده يام يامليری بيله تجاوز ايدن هيئت رهبانيه‌يه اصلا قياس اولنه‌مازلر . »

∴

---

[١] Mons Jurieu

[٢] Vodois

[٣] St. Bartolomiew

٦٧ . – والحاصل بو مسئله حقنده « قارلايل »ك استعمال ايتديكی دليل، بالاده بيان ايديلن دلائله نسبتله اوقدر متين ، وَ ناقابل رددر ، كه بورايه درجندن صرف نظر ايتمك قابل دكلدر:

« حضرت محمدك دينني جبراً نشر ايلديكنه دائر چوق شيلر سويلنمشدر . مع هذا بوحالی، بر دينك بطلاننه وَيا حقانيتنه دليل اوله‌رق اقامه ايتمك، بر خطای عظيمدر. اوت! سيف؛ لكن سز، سيفی نره‌دن اخذ ايده‌جكسكز ؟ هر فكر جديد، ابتدای ظهورنده يالكز بر عقله منحصر اوله‌جق درجه‌ده اصغريتده قالير . يالكز بر آدمك قفاسنده استقرار ايدر. بوعالمده او فكره، يالكز بر شخص اعتقاد ايدر ؛ بالجمله عالمه قارشو يالكز بر ذات بولنور . اكر او ذات، النه بر سيف آلير وَ آنكله كندی فكرينی عالمه نشر ايتمك ايستر ايسه بوندن پك آز استفاده ايده‌بيلير . سزده اليكزه سيفكزی آلوب تجربه ايتمه‌ليسكز! نتيجه‌ده برشی، اقتداری درجه‌سنده انتشار ايده‌بيلير . نصارانك النه سيف كچديكی وقتلر آندن كف يد ايتديكنی كورميورز . شارلمانك ساقسونياليلره تبديل مذهب ايتديرمسی، وعظ ونصيحت طريقيله دكل ايدی . بن، سيفه اوقدر اهميت ويرمم : بر شيئك بو عالمده كنديسيچون كرك سيف ايله ، كرك كلام ايله ، كرك النده بولنان وَيا الده ايتمسی قابل اولان هر هانكی بر واسطه ايله چالشمه‌سنی تجويز ايدرم . بز، آنی براقيرز ؛ وعظ ايتسون ؛ كتاب نشر ايلسون ؛ محاربه ايتسون ؛ صوك درجه‌ده چالشسون ؛ چبالاسون ؛ وَ النده اولان هر درلو

وسائطی استعمال ایتسون . شبهه‌سزدر ، که نهایتده قزانمه‌یه مقتدر اولمادیغی بر شیئی الده ایده‌مز . کندیسنک مافوقنده اولان بر شیئی مغلوب ایده‌میوب آنجق دوننده اولان شیئی مغلوب ایده - بیلیر . شو عالمده ، جاری اولان مبارزهٔ جسیمه‌ده طبیعت ، بی طرفدر ؛ هیچ بر طرفه حقسزلق ایتمز . حد ذاتنده اساس متینه مالك اولوب « حقیقت » تسمیه ایدیلن شی یوقمی ؟ ایشته نهایتده ثبات ونما بولان اودر ؛ یوقسه باشقه برشی دکلدر . »

⁂

اسلامده تعصب یوقدر

٦٨ . - اسلامیتك « ریا وَ تعصب » دن بری اولدیغنی ادعا ایده‌بیلیرز ؛ بزم طریقمزده مرائیلره ، زمانه پرستلره احتیاجمز وَ اویله مناسبتسزلر ایچون وقتمز ، ذوقمز یوقدر ؛ بزم حیاتمز ، دینمزدر . « قارلایل » ، سریع الانتقال اولان عقل و ذکاسی سایه - سنده پیغمبرمز صلی الله علیه وَ سلمك وَ امتنك شو حالنه مطلع اوله‌رق بروجه آتی ادارهٔ لسان ایتمشدر :

« حاصل کلام : حضرت محمد علیه السلامی ، ریادن بالکلیه مصون اولمسندن طولایی عن صمیم القلب سورم . عالم انزواده کندی کندینه مظهر تجلیات اولمشدر ؛ حقیقتده حائز اولمادیغی شیئی ادعا ایتمز . آنده طفره فروشانه برغرور یوقدر ؛ لکن هیچ بر وقت ، تواضعی تذلل درجه‌سنه کوتورمز . کندی حال ومسلکنده نه اولمق قابل ایسه

اودر ؛ فارس حکمدارلرندن وَ یا روم قیصرلرندن بحث ایتدیکنده آنلرك یاپمه‌یه مجبور اولدقلری شیئی سویلمکدن اصلا اجتناب ایتمز ؛ کندی عزت نفسنی بیلدیکی کبی مخاطب حقنده لازم اولان حرمتی‌ده بیلیر . حضرت محمدده جعلی بر ایش یوقدر ؛ آنك ایشی ، انذار وتبشیر ، طریق سلامتی ارائه‌در . فرضیات ، نظریات ، حقیقتی امور عادیه مقامنده تلقی وَ ملعبه اتخاذ ایتمك ، معاصینك بیوكلرندن اولوب تصور ایدیله‌بیلن بالجمله معاصینك اساسیدر ؛ قلبی وَ بصیرتی هیچ بر وقت حقیقته کشاده اولمیان وَ یالکز ظاهرپرست اولان کیمسه‌لرده مشاهده اولنور . بویله بر کیمسه ، ساخته کارلق ایتدکدن ماعدا کندوسی‌ده عین ساخته‌در . منبع حقایق اولان جناب حقدن ظهور ایدن قاعدهٔ عالیهٔ اخلاقیه ، اول کیمسه‌نك درونده منطفی اولمشدر .

« دیکر جهتدن اسلامیت ، انسانلری یکدیکرینه مساوی قیلار . برمسلمك قلبی ، بالجمله امور دنیویه‌دن دها بیوکدر . اسلامیته کوره هرکس ، مساویدر . والحاصل : تکرار ایدرز ، که دین محمدی ، دین عیسوی‌یه مغایر دکلدر ؛ حضرت عیسانك نظرنده اك عالی عد ایدیلن قاعده ، اسلامیت ایچون بر قاعدهٔ اساسیه‌در . اسلامیت ، شو کچن اون ایکی قرن ظرفنده جمعیت بشریه‌نك بر سدسنك دینی وَ رهبر حیاتی اولمشدر . اسلامیت ، هرشیئك فوقنده عن صمیم القلب اعتقاد ایدیلن بر دیندر . مسلمانلر ، کندی دینلرینه اعتقاد ایدرلر وَ دینلریله برابر یشامق ایسترلر . نصرانیتك ایلك دورلرندن بری

مسلمانلرك، كندى دينلرندە اولان ثباتلرى قدر ثابتقدم برخرستيان كورولمەمشدر . پروتستان مذهبندە هيچ كيمسە بولنماز، كە مسلمانلرك اسلاميتدەكى ثباتلرى قدر كندى دينندە ثابتقدم اولسون ؛ وَاويلە متانتلە اعتقاد ايلسون وَ عالمدە الى الابد آنكلە برابر قالسون . بو كيجە قاهرەنك زقاقلرندە بكجيلر « كيم او ؟ » ديە ندا ايتديكندە يولجى كيم اولديغنى بيلديرمكلە برابر « الله اكبر ! » زمزمەسنى دە اسماع ايدر . اسلاميت، كل يوم شو ميليونلرلە مسلمانلرك وجدانلرنى تهييج ايدر . غيور واعظلر، مالەى، پاپوآ قبائلى وَ بت پرستلرى آراسندە كوردكلرى هيچ بر قاعدۀ معقولەيى دكشديرميوب يالكز اخلاق ذميمەيى تبديل ايچون اسلاميتى نشر ايدرلر . »

.:.

﴿ معبد اسلام ﴾

٦٩ . — دوقتور « ماركوس دودس » [١] ديوركە :

« مسلمانلرك نصارادن زيادە بر قوتلە ابراز ايتمك مزيتنە نائل اولدقلرى ايكى خصيصۀ تقوىكارانە واردر : اولاً : حق تعالى حضرتلرندن طلب مغفرت ايتدكلرندە ادنا مرتبە تردد وَيأس كوسترمزلر . ثانياً : جناب حقە عبادت ايتمك، معبدلرە وَ ديكر بر محل مخصوصە منحصر دكلدر . »

.:.

[١] Dr. Marcus Dads

٧٠ . — « ماركوس دودس » انكليزجە براثرندە نظم ايتديكى بر قصيدەسندە ديوركە :

« نە سعادت عظمى او مصليلرە، كە مسجدلرى هر يردە كنديلريلە برابردر . اك بيوك ضيافت اكلنجەلرندە، اك شدتلى محاربەلر آراسندە، سفائنك شدتلى يالپالرندە، بندر تجارت اولان يرلردە، اك بعيد، فكراً، خلقاً، تكلماً اك مباين ممالك اجنبيەدە سجادەلرينى فرش، وجهلرينى كمال تواضع ايلە مكۀ مكرمەيە طوغرى توجيه ايدرلر ؛ حضور قلبلرينى اخلال ايدەجك هيچ بر شماتت ايشتمزلر ؛ پك سادە بر لسان ايلە جناب حقە تعبد وسجدە ايدرلر ؛ جناب حقك حاضر اولديغنى تفكر ايدەرك شرف وشانە بورونمش اولدقلرى حالدە سكونت وَ اطمئنان اوزرە طوررلر . »

.:.

٧١ . — نصارا محررلرندن برى، ديوركە :

« اسلاميتك مزاياسندن برىدە : معبدلرينك دست بشر ايلە بنا ايدلەمش اولمسيدر ؛ چونكە مسلمانلرك عبادتى، ارض اللهك اوزرندە وَياخود سمانك تحتندە هر محلدە اجرا ايدلەبيلير . »

.:.

﴿ خاتمە ﴾

٧٢ . — ايشتە دين اسلام، بودر ؛ ايشتە تقريباً ٢٤٠ ميليون افراد بشرك اعتقادى، بودر ؛ آنلر، خاتم الانبيا وسيد المرسلين

افنديمز حضرتلرينك طريقنه اتباع ، وَ كونده بش كره واجب تعالى وَ تقدس حضرتلرينك رضاى شريفى ايچون حضور بال ايله اداى صلاىت ايدرلر .

دين اسلام، « موروقو » دن آفريقانك ساحل شماليسنه وَ جنوباً « ترانسوال » ه قدر زنكبار دخى داخل اولديغى حالده هر طرفده غالبدر ؛ ممالك عثمانيه‌ده ، عربستانده ، عجمستانده ، افغانستانده ، تركستانده فرمانفرمادر . هندوستانده اسلامك عددى، ٥٧ ميليوندن زياده‌در . ماله‌ى اهاليسى بيننده زياده منتشردر . چينده، زياده بر متانتله تأسس ايتمشدر . يالكز اميد بروننده ٥٠ بيك اهل اسلام واردر . سيبريا وجشتزارنده بيله معابد اسلاميه بولنور . سن پترسبورغده اهميتدن عارى اولميان بر جماعت محمديه موجوددر . دين اسلامك نشرينه چاليشان غيور ناشر دينلر، ممالك مجتمعهٔ آمريقا بيله مستثنا اولمامق اوزره عالمك جهات مختلفه‌سنده نائل موفقيت عظيمه اولمشلردر .

.:.

٧٣ . — ايشته شيمدى بزم انكلتره‌ده بولنان همشهريلريمزى دعوت ايتديكمز « اخوت اسلاميه »، بودر ؛ آنلرك نظر قبوللرينه عرض ايتديكمز « دين »، بودر . آنلردن مطلوبمز، يالكز عصرلردن برى مصنع وَ بى اساس بر علم الٰهئ مابعد الطبيعه اربابنك تعصبيله صحيفهٔ خاطرلرينه حك ايدلمش اولان اعتقادات باطله‌يى برطرف ايتمه‌لرى وَ « بو، بر سردر ، بويله اينانمق لازم كلير »

طرزنده اولان وَ استحاله‌سى درجهٔ بداهتده بولنان بر عقيدهٔ مذهبيه حقنده‌كى ايضاحات غير معقوله ايله قناعت ايتمكدن واز كچمه‌لريدر . اويله آكلاشلماز لغزلر ، خياللر ، خرافه‌لر، ابو البشر حضرت آدم عليه السلامه بارى تعالى حضرتلرى طرفندن وحى ايديلان او ساده وَ بسيط دين مبينك آهنكنه كلياً مباينevery .

آكلاشلميان وَيا استحاله درجه‌سنه واران برشى، طالب حقيقت اولان كيمسه‌نك فكرنده بالضروره بر شبهه وَ تردد وَ بلكه بهت وحيرت حصوله كتيرر ؛ نتايجى، اوقدر مهم وَسهو وخطاسنك عواقبى، اوقدر وخيم اولان عقائد مذهبيه‌دن انسان، بالمجبوريه دوچار دهشت اولور . بز، اول امرده نقسمزك نه اولديغنى بيلمك وَ سر قدرى طانيمق كبى ايكى مسئلهٔ مهمه تحريسنده‌يز . دين مبين اسلام ايسه بومسئله‌لره واضح برلسان ايله جواب اعطا ايتمكده‌در . اسلاميت، عليم و حكيم اولان جناب حقك اراده‌سنه كردندادهٔ انقياد اولمه‌يى انسانه تعليم ايدر . « سزك نشأتكز، جناب حقدندر ، ينه جناب حقه رجعت ايده‌جكسكز . »

صانع تعالى وَ تقدس حضرتلرينك، مخلوقاتنك فرد اخير وَ اكملى اولان انسانلر، طريق حقيقت و استقامتدن صاپه‌رق راه ضلاله دوشه‌جكلر ايسه اك معزز عد ايديلان مسلكلر وَ لغزكارانه اولان اعتقادلر ، حريصانه امللر، يوق اولسون ؛ تأسيسات بشريه‌يه ، ياخود منافع وَ شهرت شخصيه‌يه ويريلان اهميتلر، محو ونابود اولسون .

بر معترض، دیه‌بیلیرکه «سز، انسانلرك اعتقادینه اهمیت ویر- میورمیسکز؟» شبهه‌سز انسانلرك اعتقادی، لاشی مثابه‌سنده اولدیغنی ادعا ایدن کیمسه، کندی سوزلرینك نتیجه‌سنی موازنه‌یه‌ده مقتدر اولماز؛ نته‌که زمانمز واعظلرندن «کینه‌س روجه‌رس»[١]، پك حقلی اوله‌رق دیبورکه:

«بر کیمسه‌نك اعتقادی، اهمیتدن عاری اولدیغی هانکی ماده‌ده کورلمشدر؟ شبهه‌سز عالم تجارتده اهمیتدن عاری دکلدر؛ چونکه تجارتده موفقیت وَ عدم موفقیت خصوصلرنده اعتقادك پك چوق اهمیتی واردر؛ اکر تاجر، بلاهت درجه‌سنده ساده دل اولوب هر شیئه اعتقاد ایدر ایسه سرمایه‌سنی، ضرر وزیان وَ افلاسدن باشقه بر شی حصوله کتیرمه‌ین جهتلره تخصیص ایدر.

«اکر متردد وَ جسارتسز ایسه اعتقاد جرأتکارانه وَ ذکای حقیقی ایله متصف اولان کیمسه‌لره طرق موفقیتی کشاده ایدن فرصتلری ضایع ایلر. محاکمات فنیه‌ده وَ جمل ادبیه‌ده دخی اعتقاد بشر، اهمیتدن ساقط دکلدر؛ چونکه اوراده بر فکر سقیمی قبول ایتمك، بر سلسلهٔ دلائلی ابطال ایدر وَ حین حاجتده بر طالب عاقل، بر نتیجهٔ مخصوصه‌یی اثبات ایچون درمیان ایدیلن ادله واماراتك کافی اولمادیغنی اعتقاد ایده‌رك باشقه دلیل تحریسنه قالقیشیر.

«انسانك احوال عادیه‌سنده بیله اعتقاد بشر، اهمیتسز دکلدر؛

[١] Guinness Rogers

چونکه یا کلش بر ذهاب وَ مثلا: بر شیئك ضرری اولمادیغنی اعتقاد ایتمك، فعلیاتده نتایجی وخیم خطالر حصوله کتیرر. والحاصل بر کیمسه هر نره‌ده اعتقاده استناداً بر معامله‌یه کیرشمك مجبوریتنده بولنور ایسه اعتقادینك واقعه موافق اولمسی لازمدر.»

دوقتور «مودسله‌ی» [٢]، پك طوغری اوله‌رق بر لسان بلاغت بنیان ایله دیورکه:

«هر شخصك مقصد عالیسی، اویله بر طاقم مساعیٔ جمیله‌یه مصروف اولملی وَ شو مساعیسی، کندی حیاتیله اویله متحد وممتزج بولنملی، که «ارجعی» امری کلدیکی وقت کندینی مغلوب ایدن بر خصمه تسلیم ایدر کبی خوف ایله دکل، بلکه کوندوزك مساعیسی ختامنده کندینی استراحته دعوت ایدن والدهٔ مشفقه‌یه تسلیم ایدر کبی تسلیم روح ایتمه‌لیدر.»

ایشته مسلمانلرك امر الهی‌یه نه صورتله قانع اولدقلری بو جمله ایله منفهم اولور.

∴

٧٤. – خاتمهٔ مقال اولمق اوزره، اطمئنان قلب ایله اولجه نصرانیتدن رجوع وَ اسلامیتی قبوله اجتسار ایتمش اولان وَ شمدی اسلامیتی قبوله مهیا بولنان ذواته خبر ویررم، که خصمای دین طرفندن دوچار استهزا و شتم اوله‌جقلر وَ سویلیه‌جکلری اسباب جبه‌ئی، سوء تفسیره اوغرایه‌جقدر.

[٢] Dr, Maudsley

زمان سعد اقتران جناب محمدی ده قاعده بویله اولدیغی کبی عالمك نهایتنه قدر بویله دوام ایده‌جکدر . آنجق جناب حق سکینهٔ قلبیه وَ تسلیت بخش اولمق ایچون آنلری دین اسلام اوزره حفظ ایده‌جکنـه دائر قرآن عظیم الشانده مألی آتیده مندرج اولان آیت کریمه‌یی انزال بیورمشدر :

« یا محمد ! آنلر ، داخل دائرهٔ اسـلام اولدقلرندن طولایی سکا امتنان ایدییورلر .

« آنلره جواباً دی که : . اسـلامیتی قبولکزدن طولایی بکا منت ایتمه‌یکز ؛

« بالعکس ، دعوای ایمانده صادق ایسـه‌کز ایمانه هدایت ایتدیکندن طولایی جناب حق سزه منت ایدر .

« علی التحقیق واجب تعـالی حضرتلری ، سماوات وارضـك مغیباتنی بیلیر ؛ ایشلدیککز ایشلری کورر » (سورهٔ حجرات) .

صوك

محررك آثار سائرهٔ مطبوعه‌سی

اصول فقه
تلخيص حكمت حقوق
علم ثروت
شريعت اسلاميه وَ مستر قارلايل
حكمت حقوق
تلخيص تاريخ طبيعى
تاريخ صنايع
علم الارض وَ المعادن
روضات الجنات فى اصول الاعتقاد
اصول حديث

تلخيص اصول فقه
تاريخ طبيعى
تصنيف طبيعى
تاريخ دين اسلام
فرائد الفرائض
قمر
شمس
حقوق خصوصيهٔ دول
اخلاق رساله‌سى
تاريخ اسلام

آرا كل كتابخانه‌سنده كليت اوزره صاتيلان آثاردن بعضلرى بروجه آتى بيان اولونور:

پاره	غروش	
	٤٥	سر قرآن
	٣٠	احسن القصص
٢٠	١٧	سر فرقان
٢٠	١٢	سر انسان
٢٠	٣	اعجاز قرآن
٢٠	١٢	طب نبوى
	٥	شرح عهدنامهٔ حضرت على
	١٥	شرح قصيدهٔ برده ترجمه‌سى مجلى
	٣	قصيدهٔ امالى ترجمه‌سى
	١٥	نقد الكلام فى عقائد الاسلام
	١٠	آراى ملل
	٣	رمضان هديه‌سى

پاره	غروش	
	٥	تناقض فقهى
	٢	اثبات واجب
	١٥	كشف الفرائض
	٦	كوچوك تاريخ اسلام
	٦	تابعيت
	٥	يادكار
	٥	يكى طبع وَ علاوه‌لى جزا قانونامه‌سى
	١٥	تحقيقات فنيهٔ جزائيه
	٢٠	تحقيقات ابتدائيه
	٦	شرح كتاب الامانات
	٦	« « الهبه

فیاتی ٥ ، طشره ايچون ٦ غروشدر.